

TAMPEREEN YLIOPISTO

Hannele Lohtaja

KULTTUURIN JA KUMOUKSEN PUOLESTA

Kuuba-solidarisuus Suomessa 1960- ja 70-luvuilla

Suomen historian ja yleisen historian pro gradu -tutkielma
Tampere 2011

Tampereen yliopisto

Historiatieteen ja filosofian laitos

LOHTAJA, HANNELE: Kulttuurin ja kumouksen puolesta. Kuuba-solidaarisuus Suomessa 1960- ja 70-luvuilla

Pro gradu -tutkielma, 67 s.

Yleinen historia ja Suomen historia

Toukokuu 2011

Tutkin pro gradu -työssäni Kuubaan suuntautunutta solidaarisuutta organisoituneena toimintana 1960- ja 70-lukujen Suomessa. Lähestyn aihetta toiminnan ja toimijoiden näkökulmasta, joiden kautta parhaiten piirtyy esiin solidaarisuuden kertomus. Kuuba-solidaarisuus oli maanlaajuinen ilmiö, vaikka se luonnollisesti koskettikin eniten Helsinkiä ja Etelä-Suomea ja siellä nuorta ja poliittisesti valveutunutta väestöä. Solidaarisuus organisoituneena toimintana kanavoitui Helsingissä vuonna 1963 perustetun Suomi-Kuuba -seuran kautta, ja seuran vaiheet toimivatkin työn eräänlaisen runkona.

Työn keskeisin tavoite on selvittää, mistä solidaarisuus Kuuba kohtaan sai polttoaineensa, toisin sanoen, mikä Kuuba-aktiiveja motivoi ja miten tämä näkyi käytännössä. Kuuba innoitti etupäässä nuorta polvea, mutta toisaalta myös vanhempi vasemmistolainen älymystö kiinnostui Kuubasta. Varsinkin toiminnan alkumetreillä Kuuba-solidaarisuus veti puoleensa ihmisiä laajasti eri aloilta ja taustoista. Kuuba-solidaarisuudessa ei ollut kysymys vaan Kuubasta, vaan se oli yksi heijastuma niistä kylmän sodan asetelmista, jotka Suomessa saivat omat erityispiirteensä maan kansainvälisesti erikoisesta asemasta puolueettomana maan idän ja lännen välissä. Solidaarisuuden keskeisenä katalysaattorina toimi Vietnamin sota ja yleisemmin Yhdysvaltain harjoittama ”jenkki-imperialismi” sekä Latinalaisessa Amerikassa että muualla kolmansissa maissa. Tärkeä rooli vallankumouksessa oli myös sen karismaattisilla nokkamiehillä, erityisesti Fidel Castrolla ja Ernesto ”Che” Guevaralla, jotka nähtiin vapaan maailman esitaistelijoina. Kuubaan kietoutui paljon vallankumousromantiikka ja karibialaista eksotiikka, joilla eittämättä oli keskeinen rooli Kuuban suosiossa.

Tutkimus rajautuu 1960- ja 70-lukuihin, jotka sekä Suomessa että yleisemmin länsimaissa olivat vahvan yhteiskunnallisen murroksen aikaa. Tuolloin myös kehitysmaat tai niin sanottu kolmas maailma nousivat vahvasti poliittiselle ja yhteiskunnalliselle agendalle. Myös kiinnostus Kuubaa kohtaan oli suurinta juuri 1960- ja 70-luvuilla ja siihen kohdistunut toiminta aktiivisinta. 1960-luvulla Suomi-Kuuba -seuran päätehtävä oli Kuuban vallankumouksen ja itse seuran tunnetuksi tekeminen, ja seuran jäsenmäärä pysytteli alle 300:ssa. Solidaarisuuden aktiivisinta aikaa oli 1970-luku, jolloin seuran jäsenmäärä kohosi yli 4000:ään. Tuolloin solidaarisuudella saatiin aikaan monia hyvin konkreettisia asioita. Näkyvimmin tämä tuli esiin muun muassa Kuuban vallankumousta ja kulttuuria esittelevillä valtakunnallisilla solidaarisuusviikoilla sekä muiden Pohjoismaiden Kuuba-seurojen kanssa järjestetyissä vuosittaisissa työprikaateissa Kuubaan. Etenkin 1970-luvulla solidaarisuutta määrittä Suomen poliittinen asenneilmasto. Aikaan liittynyt voimakas

puoluepolitisoituminen ja taistolaisliikkeen kukoistus näkyivät vahvasti Suomi-Kuuba -seuran toiminnassa, josta kiihkeimpinä vuosina uhkasikin tulla vasemmiston sisäistä valtاپeliä.

Työn pääasiallinen lähdeaineisto koostuu Kuuba-solidarisuuden parissa toimineiden henkilöiden haastatteluista sekä Suomi-Kuuba -seuran arkistomateriaaleista. Tämän lisäksi hyödynnän jonkin verran aikalaiskirjallisuutta sekä lehdistö- ja dokumenttiaineistoa. Käytössä ollut lähdeaineisto kertoo ennen muuta solidarisuuden ydinjoukon toiminnasta ja siten tavallisen rivijäsenen ääni ei tässä työssä pääse kunnolla kuuluviin. Koska työn keskeisen lähdeaineistoryhmän muodostaa muistitieto, on muistitietotutkimus tärkeä metodologinen työkalu ja lähtökohta. Se linkittyy työni toiseen tutkimukselliseen lähtökohtaan aatehistoriaan. Aatehistoria tutkii asioiden käsittämistä tulkitsemalla asioille annettuja merkityksiä. Tämän lähestymistavan kautta pyrin hahmottamaan toimijoiden näkemyksiä solidarisuuden merkityksistä siinä viitekehyksessä, jonka 1960- ja 70-lukujen yleinen ilmapiiri asettaa.

Tutkimusaiheeseen liittyvä keskeisin teos on Suomen ja Kuuban epävirallisia suhteita käsittelevä *Kahvi, pahvi ja tango, Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet* ja siinä erityisesti Jouni Pirttijärven artikkeli suomalaisten kansalaisjärjestöjen Latinalaiseen Amerikkaan suuntautunutta toimintaa käsittelevä artikkeli. Muita tutkimuksia, joihin olen omaa työtäni peilannut, ovat muun muassa on Pirjo-Liisa Kastarin vuonna 2001 julkaistu väitöskirjatutkimus *Mao, missä sä oot?*, joka käsittelee Kiinan kulttuurivallankumousta Suomen 1960-luvun keskusteluissa, sekä Katja-Maria Miettusen väitöskirjatyö 60-luvun historiakuvasta ja Eerika Kekin pro gradu-työ uusvasemmistosta 1960-luvun keskusteluissa. Taustateoriaa Suomen ja kehitysmaiden suhteiden ymmärtämiselle on tarjonnut jo vuonna 1976 ilmestynyt teos *Suomi ja kolmas maailma*, jossa on useita aiheeseen välillisesti liittyviä artikkeleita. *Suomi ja kolmas maailma* ei tietysti edusta kaikkein tuoreinta tutkimusta, mutta osin aikaansa sidotusta retoriikasta huolimatta kirja tarjoaa edelleen pätevää ja aikaa kestävä analyysiä Suomen ja ”kolmannen maailman” suhteista. Työn muu tutkimuskirjallisuus jakaantuu pääosin kahden tyyppiin teoksiin: Kuubaa ja Kuuban vallankumousta sekä 1960- ja 70-lukuja käsitteleviin teoksiin.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rajausta	2
1.2 Lähdeaineisto ja tutkimuskirjallisuus	4
1.3 Metodit ja käsitteet	6
1.4 Tutkimuksen rakenne	10
2. Kuuban vallankumous ja solidaarisuuden lähtölaukaus	11
2.1 Latalainen Amerikka suomalaisten tietoisuudessa	12
2.1.1 Kuuban vallankumous uutisena Suomessa ja maailmalla	15
2.2 Solidaarisuuden kasvualusta.....	18
2.3 Suomi-Kuuba -seuran alkuvaiheet.....	22
2.4 Vallankumousromantiikka ja sen sankarit.....	24
2.4.1 Fidel Castro	26
2.4.2 Ernesto ”Che” Guevara	30
3. Vuosikymmenten vedenjakajalla.....	32
3.1 TRICONT kolmannen maailman asialla	32
3.2 Vuosi 1968 ja uudet tuulet.....	34
3.3 1970-luku meillä ja muualla	37
3.3 Taisto taistolaisuudesta.....	40
3.4 Chilen sotilasvallankaappaus ja solidaarisuus	43
4. Solidaarisuuden hedelmät.....	45
4.1 Solidaarisuutta sokeripellolla	45
4.2 Suomi-Kuuba -seura välittäjänä Suomen ja Kuuban välillä.....	48
4.3 Lisää puhtia toimintaryhmillä ja keräyksillä	51
4.4 Kuubalainen kulttuuri laajasti esillä	52
4.5 Solidaarisuuden verkostot.....	54
4.5.1 Helsinki ja muu Suomi	54
4.5.2 Pohjoismainen yhteistyö.....	55
4.5.3 Läheinen kumppani lähetystö.....	57
4.5.4 Kansojen välisestä ystävydestä.....	58
5. Kuuba – mallimaa ja muutoksen symboli	60

1. Johdanto

Kuuban vallankumous on asia, joka kiinnostaa, innostaa ja jakaa mielipiteitä sukupolvesta toiseen. Tästä todistavat muun muassa yhä uudet aihetta käsittelevät kirjat, dokumentit ja elokuvat. Oma kieltään puhuu myös kaikenlainen Kuuban lippujen ja Ernesto ”Che” Guevaran koristama pikkutavara, joka edelleen tekee kauppansa. Kuubaan suhtaudutaan usein myös astetta suuremmin tuntein kuin muihin Latinalaisen Amerikan maihin. Pienestä koostaan huolimatta Kuuba on sitkeästi pysynyt läntisen pallonpuoliskon ainoana kommunistisena valtiona yli viisi vuosikymmentä. Saari on omalaatuinen ja kiehtova sekoitus kommunismia ja latinokulttuuria, mikä osaltaan selittää sen herättämää mielenkiintoa. Toinen syy Kuuban suosioon ovat varmasti vallankumouksen ikonit Fidel Castro ja Ernesto Guevara, jotka yhä edelleen nähdään vallankumouksen symboleina ympäri maailmaa.

Vuonna 1959 maailman reaktioita Kuuban vallankumousta kohtaan siivitti kylmä sota ja sen luoma ilmapiiri. Yhdysvalloille kommunistisen valtion synty aivan sen kupeeseen oli luonnollisesti uhka paitsi sille itselleen, myös koko suurvallan etupiirille. Kuuba sinänsä oli pieni ja vaatimaton saarivaltio, mutta se oli vaarallisen lähellä Yhdysvaltain rannikkoa: valtioita erottaa vain noin 150 kilometriä. Piskuisen saarivaltion vallankeikausta vielä suurempi uhka oli ilmiön leviäminen mahdollinen Yhdysvaltojen takapihalle muihin Latinalaisen Amerikan valtioihin. Kommunistinen vallankumous aivan naapurissa oli myös kirvelevä arvovaltatappio kahden järjestelmän hegemoniataistelussa. Toisaalta huoli ei ollut pelkästään ideologinen. Yhdysvalloilla oli ollut merkittävä rooli niin maan sisäpolitiikassa kuin taloudessakin Kuuban itsenäistymisestä vuonna 1898 lähtien. Muodollisesta itsenäisyydestään huolimatta maa oli etenkin 1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet ollut käytännössä Yhdysvaltain talutusnuorassa. Yhdysvaltain kieltolain aikana vuosina 1919–1933 peliin tuli mukaan myös yhdysvaltalainen mafia, joka siirsi Kuubaan omalla maaperällä hankalaksi käynyttä bisnestään. 1920-luvulta eteenpäin Kuuban kukoistava hotelli- ja kasinosektori lieveilmiöineen oli suurimmaksi osaksi yhdysvaltalaisten laillisten ja laittomien yhtiöiden halussa. Neuvostoliitolle liittolainen Yhdysvaltain takapihalta oli onnenpotku, mutta se suhtautui maahan aluksi hyvin varauksellisesti, sillä vielä vallankumouksen alkumetreillä Fidel Castro vakuutti – Yhdysvalloille – ettei ollut kommunisti. Olosuhteiden pakosta ääni kellossa kuitenkin muuttui ja jo joulukuussa 1959 Castro julisti olevansa marxilais-leniniläinen. Euroopassa Kuuban vallankumous nousi vahvasti yleiseen tietoisuuteen viimeistään ohjuskriisin myötä

lokakuussa 1962. Jos länsimaiden virallinen linja Kuuban vallankumousta ja vallankumouksellisia kohtaan olikin kielteinen, vaihtoehtoja hakevan nuorison keskuudessa nämä saivat innostuneen vastaanoton.

Myös Suomessa, jossa idän ja lännen suhteet olivat jatkuvasti tapetilla, Kuuban vallankumous oli uutinen.¹ Valtiollisella tasolla huomio maata kohtaan oli kuitenkin vähäistä, sillä Kuuba oli yksinkertaisesti liian kaukana ollakseen Suomen kannalta merkittävä. Kiinnostusta Kuubaan sääтели osaltaan paitsi Neuvostoliiton ja Kuuban suhteiden kehitys, myös Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden kehitys. Maa saikin Suomessa näkyvyyttä itänaapurimme myötävaikutuksella, sillä kuubalaisia vieraita tuli Suomeen usein Neuvostoliiton kautta. Varsinaisen lähtölaukaus Kuuba-innostukselle oli sekin välillisesti Neuvostoliiton aikaansaannosta. Vuonna 1962 Helsingissä järjestettiin Maailman nuorison ja ylioppilaiden VIII maailmankongressi², jonka kautta syntyneiden kontaktien pohjalta sai alkunsa Suomi-Kuuba -seura.³

Suomen ja Kuuban valtiolliset suhteet olivat varsinkin 1960-luvulla vaatimattomat, mutta epävirallisella tasolla Kuubasta kehittyi vertaansa vailla oleva ilmiö. Käytän tässä käsitettä ilmiö, sillä mielestäni Suomen kannalta sinänsä marginaalinen tapahtuma (Kuuban vallankumous) sai osakseen niin laajaa huomiota, että on perusteltua puhua ilmiöstä. Kuuba ei ollut ilmiö vain Suomessa, vaan jonkinlaista Kuuba-hurmosta koettiin samaan aikaan lähes kaikkialla Länsi-Euroopassa ja siten kyse onkin vahvasti kansainvälisestä ilmiöstä. Siihen ei liittynyt pelkästään vallankumouksen ja sen saavutusten ihannointi, vaan sikaria tupruttelevilla vallankumouksellisilla oli vähintään yhtä tärkeä rooli: Fidel Castro ja Che Guevara nähtiin vallankumouksen ikoneina ja vapaan maailman sotureina. Jälkimmäisen ympärille rakentui suoranainen henkilökultti tämän kuoltua sissijohtajana Boliviassa vuonna 1967. Suomessa, tuhansien kilometrin päässä Karibian kuumuudesta kiinnostus sokerisaarta ja sen vallankumousta kohtaan ilmeni paitsi vasemmistolaisena mielenkiintona ja ihailuna, myös vallankumousromantiikan siivittämänä solidaarisuutena.

1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rajaus

Tutkin pro gradu -työssäni Kuubaan suuntautunutta solidaarisuutta organisoituneena toimintana 1960- ja 70-lukujen Suomessa. Lähestyn aihetta toiminnan ja toimijoiden näkökulmasta, ja pyrin tätä

---

¹ Pirttijärvi 1998, 99; 'Kuuban presidentti pakeni – sotilasjunta otti vallan', HS 2.1.1959.

² Vuodesta 1947 säännöllisin väliajoin järjestetty vasemmistolainen nuorisofestivaali, jonka järjestäjinä toimivat Demokraattisen Nuorison maailmanliitto ja International Union of Students. Festivaali oli Neuvostoliiton rahoittama ja sen liittolaisten sponsoroima. Suomen lisäksi festivaali järjestettiin puolueettomista maista Itävallassa vuonna 1959.

³ Suomen ja Kuuban ystävyysseuran ja Suomi-Kuuba -seuran perustavan kokouksen pöytäkirjat 1962, KansA.

kautta piirtämään esiin solidaarisuuden kertomuksen. Työn keskeisin tavoite on selvittää, mistä solidaarisuus Kuuba kohtaan sai polttoaineensa, toisin sanoen, mikä Kuuba-aktiiveja motivoi sekä miten tämä näkyi käytännössä. Aihe on tiukasti sidoksissa 1960- ja 70-lukujen muuhun liikehdintään ja yleiseen ilmapiiriin, mikä muodostaakin tutkimuksen kontekstin. Kuuba-solidaarisuutta voi pitää sekä aikansa kuvaajana että tuotteena, sillä se oli vahvasti osa sitä liikehdintää, jota yhdistävät (kulttuuri)radikalismi, (uus)vasemmistolaisuus ja kolmasmaailmalaisuus. Tuota liikehdintää on tutkittu Suomessa melko paljon ja moni teos on tällä kentällä saavuttanut jo klassikon aseman. Jätän siksi 1960- ja 70-lukujen liikkeiden yleisen tarkastelun vähemmälle, ja keskityn valottamaan niiden yhtä, tuntemattomampaa osaa. Keskeinen motivaattori omalle tutkimukselle on ollut se, että systemaattista tutkimusta Kuubaan kohdistuneesta solidaarisuustoiminnasta Suomessa ei ole tähän mennessä juuri tehty. Jouni Pirttijärven artikkeli latinalaiseen Amerikkaan suuntautuneesta kansalaisjärjestötoiminnasta teoksessa *Kahvi, pahvi ja tango - Suomen ja latinalaisen Amerikan suhteet* on edelleen ainoita aihetta käsittelevä tutkimuksia. Oman tutkimukseni tarkoitus on siten täyttää tuota aukkoa ja täydentää samalla kuvaa 1960- ja 70-lukujen liikkeistä ja solidaarisuustoiminnasta.

Valitsemastani näkökulmasta johtuen poliittisten puolueiden näkemykset Kuuban vallankumouksesta, uutisointi Kuubasta sekä Suomen ja Kuuban valtiollisten suhteiden tarkastelu jäävät pääosin tämän tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka ne välillisesti tutkimukseen toki liittyvätkin. Haluan työlläni nostaa esiin sellaisen puolen, josta puolueiden pöytäkirjat, media-aineisto ja viralliset asiakirjamateriaalit vaikenivat. Siksi olen valinnut lähestymistavaksi toiminnan ja toimijoiden näkökulman, sillä uskoakseni juuri ne olivat Kuuba-solidaarisuuden suola.

Kuuba-solidaarisuus oli maanlaajuinen ilmiö, vaikka se luonnollisesti koskettikin eniten Helsinkiä ja Etelä-Suomea ja siellä nuorta ja poliittisesti valveutunutta väestöä. Näkemykseni mukaan Kuubasta kiinnostuttiin ja innostuttiin ennen kaikkea idealistisista ja ideologisista syistä ja vasta sen jälkeen kuvaan astui varsinainen kiinnostus itse maata ja sen kulttuuria kohtaan. Aktiivisin Kuuba-toimija Suomessa oli Helsingissä vuonna 1963 perustettu Suomi-Kuuba -seura sekä sen myöhemmin eri puolille Suomea perustetut alajärjestöt. Suomi-Kuuba -seura ja sen vaiheet toimivatkin työni runkona, sillä seuran ympärille kerääntyivät kaikkein aktiivisimmat Kuuban puolestapuhujat. 1960- ja 70-luvuilla Kuuba-solidaarisuus organisoituneena toimintana ja Suomi-Kuuba-seura olivat käytännössä toistensa synonyymeja.

Olellainen osa tutkimusta on sen selvittäminen, mihin tahoihin Kuuba-aktiivit olivat yhteydessä ja millaisia verkostoja he loivat vasemmistolaisen liikehdinnän sisällä. Kuten työssäni tulen osoittamaan, Kuuban asialla aktiivisesti toimineet henkilöt olivat aktiivisia myös muissa yhteiskunnallisissa liikkeissä. Heillä oli poliittisten puolueiden lisäksi kytköksiä muun muassa rauhanpuolustajiin ja sadankomitealaisiin sekä moniin muihin järjestöihin ja ystävyys- ja solidaarisuusseuroihin, kuten Suomi-Vietnam- ja Suomi-Chile -seuroihin. Esimerkiksi Suomi-Kuuba -seuran puheenjohtajana toiminut Johan von Bonsdorff oli muun muassa Vietnam-liikkeen puuhämiehiä, ja Viveca Hedengren, joka niin ikään lukeutui Kuuba-aktiiveihin, kuului TRICONT-järjestön perustajajäseniin ja sen kantaviin voimiin.⁴ Varsinkin 1960-luvulla oli yleistä, että Kuuba-aktiivit toimivat myös esimerkiksi Vietnamin ja Kiinan asialla, sillä nämä nähtiin vaihtoehtoina kaksinapaiselle maailmanjärjestykselle. 1970-luvulla vahvan puoluepolitisoitumisen myötä mielipiteet jyrkkenivät ja yhtenäisenä nähdyn vasemmiston rivit hajosivat. Näkökantoja määritteli ennen muuta suhtautuminen Neuvostoliiton toimiin. Tšekkoslovakian miehitystä lokakuussa 1968 voidaan pitää jonkinlaisena vedenjakajana, sillä sen jälkeen paikan vasemmistossa määritti kanta miehitykseen.⁵ Myös Suomi-Kuuba -seuran sisällä puoluepolitisoituminen näkyi vahvasti, ja 1970-luvulla seurasta tuli muutamaksi vuodeksi taistolaisten ja ei-taistolaisten taistelutanner.

Olen rajannut tutkimuksen 1960- ja 70-lukuihin, jotka sekä Suomessa että yleisemmin länsimaissa olivat vahvan yhteiskunnallisen murroksen aikaa. Tuolloin myös kehitysmaat tai niin sanottu kolmas maailma⁶ nousivat vahvasti poliittiselle ja yhteiskunnalliselle agendalle. Kiinnostus Kuubaa kohtaan oli suurinta juuri 1960- ja 70-luvuilla ja siten myös siihen kohdistunut toiminta aktiivisinta. 1980-luvulla poliittis-yhteiskunnallinen tilanne muuttui monella tapaa sekä Suomessa että maailmalla ja toisaalta Kuuban vallankumouksen voi katsoa vakiinnuttaneen asemansa, jolloin sitä ei nähty enää samalla tavalla uutena ja kiehtovana.

1.2 Lähdeaineisto ja tutkimuskirjallisuus

Työn pääasiallinen lähdeaineisto koostuu Kuuba-solidaarisuuden parissa toimineiden henkilöiden haastatteluista sekä Suomi-Kuuba -seuran arkistomateriaaleista. Mahdollisimman eheän kokonaiskuvan luomiseksi hyödynnän jonkin verran aikalaiskirjallisuutta sekä lehdistö- ja

---

⁴ Mm. Kastari 2001; Suomi-Kuuba -seuran ptk; Hedengrenin haastattelu 26.6.2009.

⁵ Mm. Kastari 2001, 312 - 315, 321.

⁶ Kolmannella maailmalla tarkoitetaan idän ja lännen blokkien väliin jääneitä kehitysmaita ja vapautuneita siirtomaita. Maantieteellisesti kolmas maailma käsitti Latinalaisen Amerikan, Afrikan ja Aasian mantereet. Käsite syntyi vuonna 1952, jolloin ranskalainen väestötieteilijä Alfred Sauvy käytti sitä *L'Observateur* -lehdessä. Hän lainasi käsitteen Ranskan vallankumouksen 1789 kolmannesta säädystä (*Le Tiers Etat*), joka oli vailla oikeuksia ensimmäiseen ja toiseen säätyyn nähden.

dokumenttiaineistoa. Kesällä 1962 perustettiin Suomen ja Kuuban ystävyystoimikunta, mutta varsinainen seuran perustava kokous pidettiin vasta tammikuussa 1963. Suomi-Kuuba -seuran arkistomateriaalit käsittävät vuoden 1962 ystävyystoimikunnan pöytäkirjat, seuran toimintakertomukset ja johtokunnan pöytäkirjat vuosilta 1966–80 sekä seuran pienimuotoinen historiikin vuodelta 1982. Arkistoaineisto puuttuu kokonaan vuosilta 1963–66, jota saattaisi selittää seuran tuolloisen sihteerin Pentti Auran kuolema vuonna 1966.⁷ Todennäköisesti pöytäkirjat ovat tästä syystä jääneet teille tietämättömille enkä usko niiden kohtaloon liittyvän sensurointia.

Työn kannalta korvaamattoman arvokasta aineistoa on muistitieto, jota olen saanut varsinaisten haastattelujen lisäksi erilaisten tiedonanto-tyyppisten lyhyempien muisteluiden muodossa. Varsinaiset syvähaastattelut edustavat kolmen varsin erilaisen Kuuba-toimijan näkökulmia. Seuran johtokunnassa ja TRICONTissa 1960- ja 70-luvuilla aktiivisesti toiminut Viveca Hedengren (s. 1940) valmistui 1960-luvulla teatterikorkeakoulusta ja oli sittemmin paljon yhteydessä paitsi Kuubaan myös muuhun espanjankieliseen maailmaan teatterin ja muun taiteen kautta. Vuosina 1972–1976 Suomi-Kuuba -seuran puheenjohtajana toiminut Kaisa Savolainen (s. 1940) työskenteli solidaarisuuden aktiiviaikoinaan YK-tiedotussihteerinä ja loi sittemmin uran UNESCO:ssa Pariisissa, jossa hän työskenteli kasvatusektorin osastopäällikkönä. Hän väitteli syksyllä 2010 kasvatuksesta maailmanrauhan välineenä. Savolaisen jälkeen puheenjohtajana ollut Pertti Paasio (s.1939) on pitkäaikainen SDP:läinen poliitikko ja kansanedustaja, joka on toimi 1980- 90-lukujen taiteessa Suomen ulkoasiainministerinä. Haastatteluaineiston suhteen ongelmallista on sen vähyyden lisäksi se, että materiaali painottuu 1970-lukuun. Syy on yksinkertaisesti se, etten yrityksistä huolimatta ole tavoittanut Kuuba-solidarisuuden alkupään aktiiveja. Kun myös seuran alkuvuosien pöytäkirjoista puuttuu suuri osa, on päätelmät tuon ajan toiminnasta täytynyt tehdä muun aineiston perusteella ja siten jättää hyvin yleiselle tasolle. Haastateltujen henkilöiden kertomusten perusteella ei voi tietysti vetää kaikkia Kuuba-aktiiveja koskevia johtopäätöksiä, sillä ne kertovat ennen kaikkea juuri heistä ja siitä minkä he kokevat muistelun arvoiseksi. Käytössä ollut lähdeaineisto kertoo myös ennen muuta solidaarisuuden ydinjoukon toiminnasta ja siten tavallisen rivijäsenen ääni ei tässä työssä pääse juuri kuuluviin. Haastateltujen henkilöiden kertomukset tuovat kuitenkin aiheeseen tärkeän henkilökohtaisen vivahteen ja luovat paitsi koherenssia, myös rosoja solidaarisuuden tarinaan. Kattavampi muistitietoaineisto laajentaisi kuvaa Kuuba-solidarisuudesta, mutta näinkin kertomuksista nousee esiin yhteneväisiä piirteitä, joita myös muu lähdeaineisto pääosin tukee.

---

⁷ Suomi-Kuuba -seuran toimintakertomus 1967, KansA.

Tutkimuskirjallisuutta varsinaisesta aiheesta on niukalti. Tärkein on jo mainittu Suomen ja Kuuban epävirallisia suhteita käsittelevä *Kahvi, pahvi ja tango, Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet* ja siinä Jouni Pirttijärven artikkeli suomalaisten kansalaisjärjestöjen Latinalaiseen Amerikkaan suuntautunutta toimintaa käsittelevä artikkeli. Muita tutkimuksia, joihin olen omaa työtäni peilannut, ovat muun muassa on Pirjo-Liisa Kastarin vuonna 2001 julkaistu väitöskirjatutkimus *Mao, missä sä oot?*, joka käsittelee Kiinan kulttuurivallankumousta Suomen 1960-luvun keskusteluissa, sekä Katja-Maria Miettusen väitöskirjatyö 60-luvun historiakuvasta ja Eerika Kekin pro gradu-työ uusvasemmistosta 1960-luvun keskusteluissa. Taustateoriaa Suomen ja kehitysmaiden suhteiden ymmärtämiseksi on tarjonnut jo vuonna 1976 ilmestynyt teos *Suomi ja kolmas maailma*, jossa on useita aiheeseen välillisesti liittyviä artikkeleita. *Suomi ja kolmas maailma* ei tietysti edusta kaikkein tuoreinta tutkimusta, mutta osin aikaansa sidotusta retoriikasta huolimatta kirja tarjoaa edelleen pätevää ja aikaa kestävä analyysiä Suomen ja ”kolmannen maailman” suhteista. Mikko Metsämäen toimittama teos *Aktivistit: suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina* on ollut tärkeä kansalaistoiminnan ymmärtämiseksi ajassa ja paikassa. Varsinkin aikakauden ja kontekstin hahmottamisessa tuiki tärkeitä ovat olleet myös keskustelut tuon ajan kokeneiden henkilöiden, muun muassa omien vanhempieni⁸ kanssa.

Työn muu tutkimuskirjallisuus jakaantuu pääosin kahden tyyppisiin teoksiin: Kuubaa ja Kuuban vallankumousta sekä 1960- ja 70-lukuja käsitteleviin teoksiin. Edellisistä keskeisinä mainittakoon muun muassa Thomas M. Leonardin Fidel Castro-elämäkerta sekä Pekka Valtasen teos *Latinalaisen Amerikan historia*, joka on toistaiseksi ainoa suomenkielinen yleisesitys aiheesta. 1960- ja 70-lukuja käsittelevät teokset jakaantuvat tutkimus- ja aikalaikirjallisuuteen. Johan von Bonsdorffin muistelmateos *Kun vanha vallattiin* on saavuttanut jo jonkinlaisen klassikon aseman, mutta kuten Miettunen on väitöskirjatyössään tuonut esiin, teokseen tulee suhtautua tietyllä varauksella. Se sisältää runsaasti subjektiivisia ja puhtaasti fiktiivisiäkin aineksia, sillä kirjassa von Bonsdorff kuvaa usein tapahtumia, joissa ei itse ole ollut läsnä.⁹ Tästä tietoisena olen käyttänyt teosta, sillä von Bonsdorff oli keskeinen hahmo myös Suomi-Kuuba -seurassa etenkin 1960-luvun lopussa.

1.3 Metodit ja käsitteet

Tutkimusaineistooni sisältyy niin muistitietoa, pöytäkirjoja kuin media-aineistoakin, joten metodipaletti on historian tutkimukselle tyypillisesti kirjava. Koska työn toisen keskeisen

---

⁸ Syntyneet vuosina 1942 ja 1944.

⁹ Miettunen 2009, 24–25.

lähdeaineistoryhmän muodostaa muistitieto, on muistitietotutkimus tärkeä metodologinen työkalu ja lähtökohta. Muistitietotutkimuksessa muistitieto voi olla niin tutkimuksen kohde, lähde, tutkimusaineiston muodostamisen apuväline kuin tutkimuksen yksi sivujuonnekin. Tässä tapauksessa muistitieto on nimenomaan tutkimuksen lähteenä. Tutkija Ulla-Maija Peltosen mukaan muistitieto (engl. *oral history*) on tietoa, joka ei pohjaudu kirjallisiin lähteisiin vaan tiedonantajan muistiin. Sen katsotaan olevan luotettavaa silloin, kun tiedonantaja kertoo omakohtaisesti kokemastaan. Toinen luotettavuuden edellytys on, että on käytettävissä useita yhtäpitäviä muistitietoja eli todistajanlausuntoja. Peltosen mukaan muistitietotutkimuksen ydin on niin sanotun *toisen tiedon* kuuntelemisessa ja tavoittamisessa. Tällainen tieto on mahdollisimman yksityiskohtaista, kokemuksellista ja paikantunutta. Sen kannalta ei välttämättä ole olennaista historian tapahtumien tarkka kuvaus, vaan olennaisempaa on se, miten ne on koettu ja millaisia merkityksiä niille on annettu. Tässä mielessä muistitietotutkimus on lähellä mikrohistoriaa, joille kummallekin on luonteenomaista käsitys historiasta tutkimusprosessissa muotoutuvana kertomuksena, ei yhtenäisenä tai ehjänä tarinana.¹⁰ Muistitietoaineiston käsittely linkittyy työni toiseen tutkimukselliseen lähtökohtaan aatehistoriaan. Markku Hyrkkänen on omassa aatehistorian määritelmässään todennut, että ”aatehistoria tutkii asioiden käsittämistä tulkitsemalla asioille annettuja merkityksiä.”¹¹ Aatteellisen hän rajaa näin merkitykselliseksi, ihmiselle ominaiseksi taipumukseksi antaa asioille merkityksiä. Täten muistitietotutkimuksella ja aatehistoriallisella lähestymistavalla on läheisiä yhtymäkohtia.

Kaikessa historiantutkimuksessa tietynä aikana ja tietyssä paikassa vaikuttaneiden olosuhteiden, aihepiirin kontekstin tuntemus on ensisijaisen tärkeää. Toisaalta pelkästään olosuhteiden tunteminen ei tuota vielä päteviä tutkimustuloksia. Yhtä tärkeää on olosuhteiden ”käsittämisen käsittäminen”.¹² Tietyt tilanteet ja olosuhteet eivät tuota automaattisesti samoja tuloksia. 1960- ja 70-lukuja tutkittaessa unohtuu usein se seikka, että ajan liikehdintä ei koskettanut kaikkia aikalaisia, vaan lopulta pientä, joskin äänekästä joukkoa siitä. Tässä mielessä tuota liikehdintää ei ole mahdollista ymmärtää vain tutkailemalla olosuhteita, sillä kaikki eivät samoissa olosuhteissa tempautuneet mukaan. 1960- ja 70-lukujen liikehdintää ei voida ymmärtää ilman ajan yhteiskunnallisen murroksen ymmärtämistä. Siksi myös tässä tutkimuksessa on melko laaja taustaluku, jonka katson välttämättömäksi kokonaiskuvan hahmottamisen kannalta. Markku Hyrkkästä hieman kääntäen lainaten, toimivan ja ajattelevan ihmisen ymmärtäminen edellyttää yhteiskunnan ja kulttuurin

---

¹⁰ Fingerroos et al 2006, 8-12, 17, 19 - 20.

¹¹ Hyrkkänen 2002, 57.

¹² Hyrkkänen 2002, 42.

ymmärtämistä, sillä kulttuuri ja yhteiskunta selittävät yhtä paljon häntä kuin hän niitä. Sama pätee myös toisinpäin.¹³

Koska tutkimastani ajasta on kulunut jo 40–50 vuotta, asettaa se muistitiedon käytölle omat rajoitteensa. Haastatteluista ja tiedonannoista nousee monia yhteisiä piirteitä, mutta toisaalta jokainen muistelija on tuonut ne esiin omista henkilökohtaisista motiiveistaan lähtöisin ja siten erilaisia merkityksiä niille antaen. Työni tarkoituksena on toisaalta selvittää solidaarisuuden konkreettista ilmenemistä ja siten tapahtumien kulkua, mutta yhtä olennaista on toiminnalle annettujen merkitysten selvittäminen. Menneisyydelle annettujen merkitysten erilaisuus tulee havainnollisesti esiin etenkin 1970-luvun puoluepolitisoitumista koskevissa muisteluissa.

Suomen 1960- ja 70-lukuja on tutkittu paljon sukupolven sekä valta- ja vastakulttuurien käsitteiden avulla. Tällä saralla merkittävää tutkimusta ovat tehneet muun muassa Marja Tuominen, Matti Virtanen ja J-P Roos.¹⁴ Sukupolvinäkökulma olisi yksi mahdollinen tapa jäsentää aihetta, mutta olen tietoisesti jättänyt sen pois tästä tutkimuksesta, sillä en koe, että sukupolviteoria toisi varsinaista lisäarvoa tutkimukselle. Myös muun muassa Marja Tuomisen tunnetuksi tekemän valta- ja vastakulttuurien käsitteillä olisi mahdollista operoida, mutta jätän myös tämän tarkastelutavan työni ulkopuolelle. Tutkimuksellani on kaksi päätehtävää: selvittää toisaalta mikä toimi Kuuba-solidaarisuuden polttoaineena sekä toisaalta se, millaisia ilmenemismuotoja solidaarisuus käytännössä sai. Kuuba innoitti toki etupäässä nuorta polvea, mutta toisaalta myös vanhempi vasemmistolainen älymystö kiinnostui Kuubasta. Varsinkin toiminnan alkumetreillä Kuuba-solidaarisuus veti puoleensa ihmisiä laajasti eri aloilta ja taustoista. Varsinaista sukupolviteoriaa mielekkäämmäksi ja tärkeämmäksi kytkennäksi koen aiheen peilaamisen muuhun 1960- ja 70-lukujen liikehdintään, joka mielestäni selittää ilmiötä sukupolven käsitettä laajemmin. Metodiani voisi siis parhaiten luonnehtia ”aatehistoriallis-narratiiviseksi”. Haluan työlläni tuoda esiin solidaarisuuden kertomuksen sellaisena kuin se toimijoiden ja toiminnan kautta esiin piirtyy.

1960- ja 70-lukuja tutkittaessa joutuu jatkuvasti vastatusten monien käsitteiden kanssa, joilla nykypäivänä on varsin erilainen kaiku kuin 40–50 vuotta sitten. Solidaarisuus sanana ymmärretään herkästi vasemmistolaissävytteiseksi, mutta sanakirjamääritelmän mukaan sillä tarkoitetaan yksinkertaisesti yhteisvastuullisuutta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myötämielisyyttä kanssaihmiä

---

¹³ Hyrkkänen 2002, 42, 54–57.

¹⁴ Ks. Roos et al., *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*, Virtanen, *Fennomanian perilliset: poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*, Tuominen, ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*”: sukupolvihegemonia kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa.

kohtaan.¹⁵ Sanan vasemmistolainen kaiku on peräisin nimenomaan 1960- ja 70-luvuilta, jolloin se oli ahkerimmin puoluekentän vasemman laidan käytössä. Solidaarisuus oli myös vahvasti osa neuvostoliittolaista retoriikkaa.¹⁶ Käytän tutkimuksessa Jouni Pirttijärvenkin käyttämää käsitettä *ystävyyss- ja solidaarisuusjärjestö* kuvaamaan järjestöjä, jotka pyrkivät edistämään Suomen ja kohtamaan välistä ystävyyttä ja vuorovaikutusta. Ystävyyss- ja solidaarisuusjärjestön käsite ei kuitenkaan kerro järjestön poliittisesta luonteesta ja Pirttijärvi käyttääkin artikkelissaan myös jaottelua *poliittisiin ja epäpoliittisiin järjestöihin*. Poliittisten järjestöjen toimintaan kuului oleellisena osana poliittisen muutoksen edistäminen kohtemaassa.¹⁷ Suomi-Kuuba -seura voidaan lukea poliittisiin järjestöihin, joskaan se ei peruslähtökohdiltaan ollut sitä yhtä puhtaasti kuin esimerkiksi Chilen vallankaappauksen johdosta vuonna 1973 perustettu Suomi-Chile -seura. Jo Suomi-Chile -seuran sääntöihin oli kirjattu tavoitteeksi ”imperialismin vastainen taistelu, solidaarisuus ja Chilen kansan yhteiskunnallisen vapautumisen tukeminen.”¹⁸ Käsite *epäpoliittinen järjestö* viittaa lähinnä sellaisiin järjestöihin, joiden tavoitteena on ollut yleistiedon ja kulttuurin levittäminen ilman poliittisia päämääriä.¹⁹ Suomi-Kuuba -seuran toiminnassa Kuuban tunnetuksi tekeminen oli alusta lähtien tärkeällä sijalla, mutta jo seuran perustaminen oli poliittisen tapahtuman, Kuuban vallankumouksen aikaansaannosta ja Kuuba-seuran kohdalla on siten vaikea puhua epäpoliittisesta järjestöstä. Sitä voisikin parhaiten luonnehtia poliittisväritteiseksi solidaarisuusseuraksi. Tosin on otettava huomioon, että varsinkin 1970-luvulla lähes kaikki yhteiskunnallinen toiminta oli poliittisuuden läpitunkemaa ja siksi puhe epäpoliittisista järjestöistä harvoin edes soveltuu tuon ajan järjestöjen ja liikkeiden tarkasteluun.

1960- ja 70-lukujen liikkeistä puhuttaessa tulevat automaattisesti esiin käsitteet yhden asian liike, (kulttuuri)radikalismi ja uusvasemmisto. Mieltusen mukaan 1960-luvun liikkeitä yhdistävänä kattoterminä voidaan pitää radikaaliliikettä, jonka pienempiä osia tietyn ongelmaksi koetun asian ympärille syntyneet yhden asian liikkeet olivat.²⁰ Tällaisia olivat esimerkiksi rauhanliike, joka keskittyi sodan ja rauhan problematiikkaan sekä TRICONT, jonka keskeisenä tavoitteena oli kolmannen maailman ja sen ongelmien tunnetuksi tekeminen. Innoitusta se haki erityisesti Latinalaisesta Amerikasta. Kuuban kohdalla ei yleensä puhuta liikkeestä enkä itsekään sitä käytä. Kuuban tilanne ei ollut samalla tavalla ”ongelma” kuin vaikkapa Chilen tai Vietnamin, vaan Kuuba oli enemmänkin innoittaja ja esimerkki. Uusvasemmisto on hieman hajanainen käsite, jota on

---

¹⁵ Tietosanakirja, Gummerus 1997.

¹⁶ Kivimäki 2010, 60.

¹⁷ Pirttijärvi 1998, 99.

¹⁸ Pirttijärvi 1998, 101.

¹⁹ Pirttijärvi 1998, 99.

²⁰ Miettunen 2009, 58–59.

tutkimuksessa käytetty selittämään monia ilmiöitä, joille on tarvinnut löytää jokin nimitys.²¹ Uusvasemmisto käsitteenä on vaikeasti määriteltävä, mutta yhdistävä piirteenä sille voidaan nähdä pyrkimys löytää kommunismin ja sosiaalidemokratian välistä uusi tie sosialismiin.²² Esikuvina tärkeitä uusvasemmistolle olivat kolmannen maailman maat kuten Kuuba tai Kiina. Solidaarisuuteen vahvasti liittyvä käsite on kolmasmaailmalaisuus, joka oli myös monelle Kuuba-aktiiville solidaarisuustoiminnan ponnin. Kuten uusvasemmistoa, myöskään kolmasmaailmalaisuutta ei voi pitää selvärajaisena ideologiana tai liikkeenä, vaan se oli enemmänkin suhtautumistapa, joka yhdisti kansainvälisesti suuntautuneita nuoria. Siihen liittyi paitsi Yhdysvaltoihin, myös Neuvostoliittoon kohdistunut kritiikki ja näkemys maailman uudistamisesta kolmannesta maailmasta käsin. Pohjois-Euroopassa kolmasmaailmalaisuus tuli esiin erityisesti Vietnamin sodan vastustamisena.²³ Radikalismille rinnakkaisena käsitteenä esiintyy usein aktivismi, mutta 1960- ja 70-luvun tutkimuksessa se on hieman anakronistinen käsite, sillä aktivismi on ennemminkin 1990- ja 2000-lukujen kansalaistoimintaan liitetty käsite.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen rakenne seuraa pääosin kronologista järjestystä, sillä siten aihe on parhaiten hahmotettavissa. Tutkimuksen ensimmäisessä pääluvussa tarkastelen solidaarisuuden taustatekijöitä ja Kuuban vallankumousta sekä Suomi-Kuuba -seuran alkuvaiheita. Työn toisessa pääluvussa tarkastelen Kuuba-solidarisuuden voimistumista suhteessa 1960-luvun lopun muutoksiin. Tällöin tarkastelun kohteeksi nousee väistämättä myös Tšekkoslovakian miehitys ja sen aiheuttama jako vasemmiston sisällä. Samalla analysoin Kuuban ja Neuvostoliiton sekä Suomen ja Neuvostoliiton suhteita ja sitä, miten nämä vaikuttivat näkemyksiin Kuubasta ja Kuuba-solidarisuuden rajoista Suomessa. Työn kolmannessa pääluvussa otan tarkasteluun 1970-luvun alun puoluepolitisoitumisen ja sen heijastumisen Kuuba-solidarisuuteen. Suomi-Kuuba -seuran toiminnassa 1970-luku oli kaikkein aktiivisinta aikaa ja tuolloin seuran jäsenmäärä saavutti huippunsa. Neljännessä luvussa käsittelen solidaarisuuden aikaansaannoksia erilaisten teemojen alle jaettuina. Vuosikymmenen loppuun mennessä vallankumouksen pahimmat myrskyt olivat laantuneet ja Kuuban suhteet muihin Latinalaisen Amerikan valtioihin olivat pitkälti normalisoituneet. Kansainvälisellä kentällä Kuuba

---

²¹ Kekki 2011, 9. Eerikka Kekki on pro gradussaan tutkinut uusvasemmiston käsitettä 1960-luvulla ja päätynyt jakamaan sen kolmeen tulkintalinjaan. Kekin mukaan yhtä linjaa edusti SDP:n sisällä toiminut sosiaalidemokraattinen uusvasemmisto, toista tutkimuskirjallisuudessa usein marxilais-leniniläiseksi nimetty uusvasemmisto sekä englantilaislähtöisen *new left* -liikkeen mukainen *Tilanne*-lehden ympärille muotoutunut ns. tilannelainen uusvasemmisto, joka hänen mukaansa on lähimpänä aitoa uusvasemmistolaista ideologiaa.

²² Kastari 2001, 17.

²³ Melasuo 1988, 946.

saavutti lisää arvostusta, kun Fidel Castro valittiin Sitoutumattomien maiden liikkeen²⁴ puheenjohtajaksi. Nämä muutokset heijastuivat myös Suomen Kuuba-toimintaan. Viidennessä luvussa esittelen tutkimuksen päätelmät.

---

²⁴ Engl. *Non-Alignment Movement*. Idän ja lännen sotilasblokeille vastineeksi Belgradissa vuonna 1961 perustettu liike, jonka keskeisenä tavoitteena oli ajaa kolmannen maailman etuja kansainvälisessä politiikassa.

2. Kuuban vallankumous ja solidaarisuuden lähtölaukaus

2.1 Latinalainen Amerika suomalaisten tietoisuudessa

Vielä 1960-luvun alussa Latinalaisen Amerikan paikka suomalaisessa arkitodellisuudessa oli hyvin etäinen, mutta vuosikymmenen loppua kohden se nousi esiin uudella tavalla. Mielenkiinnon kasvua siivitti yleinen kiinnostuksen voimistuminen kehitysmaita kohtaan. Vuosikymmenen mittaan ja erityisesti seuraavalla vuosikymmenellä suomalaisten käsitys Latinalaisesta Amerikasta alkoi monipuolistua. Yksi tämän prosessin kulmakiviä oli Kuuba.

Latinalainen Amerika pysyi suomalaisille pitkään hyvin tuntemattomana ja marginaalisena maanosana, josta harvalla suomalaisella oli nimeä kummempaa tietoa. 1900-luvulle asti suomalaiskontaktit Latinalaiseen Amerikkaan olivat vähäisiä. Kosketusta maanosaan saatiin lähinnä merimiesten välityksellä, ja heistäkin suuri osa oli identiteetiltään todennäköisesti enemmän ruotsalaisia tai venäläisiä.²⁵ 1900-luvulla yhteydet maanosaan alkoivat vähitellen vilkastua. Pitkälle vuosisataa Suomen suhteita Latinalaiseen Amerikkaan ja siten myös virallista ulkopoliittikka säätelivät ennen kaikkea talous. Pienen kuriositeetin kanssakäymiseen muodostivat muutamat tiedemiehet, joista muun muassa arkeologi Rafael Karsten ja geologi Väinö Auer tekivät 1920-luvulla Etelä-Amerikassa urauurtavaakin tutkimusta. Suurin yhteinen nimittäjä Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteissa olivat kuitenkin kauppa ja talous, joita myös diplomaattinen verkosto oli valjastettu palvelemaan. Diplomatia sai poliittisemmän roolin vasta toisen maailmansodan aikana, jolloin useat Latinalaisen Amerikan maat osoittivat tukea talvisodassa kamppailevalle Suomelle.²⁶

Suomen ja Kuuban välillä diplomaattiset suhteet solmittiin jo vuonna 1929, jolloin Washingtonissa toimiva Suomen lähettiläs määrättiin toimimaan maan edustajana myös Kuubassa. Kun vallankumousohallitus astui valtaan tammikuussa 1959, Suomi ei aikailut maan tunnustamisessa, vaan jo muutama viikko vallanvaihdoksen jälkeen se tunnusti Castron Kuuban. Suomessa ensimmäinen Kuuban väliaikaisen asiantuntijan johtama lähetystö avattiin Helsinkiin vuonna 1962. Varsinaista suurlähettilästä Suomeen ei asetettu, vaan Tukholman suurlähettiläs oli akkreditoitu myös Helsinkiin. Residenssin suurlähettilään Suomi sai vuonna 1979, jolloin Carlos Alonso Moreno asettui Helsinkiin. Kuubassa suomalaisen suurlähettilään akkreditointi tapahtui Washingtonista vuoteen 1964 saakka, jonka jälkeen se siirrettiin Meksikoon. Tämän jälkeen aina vuoteen 1980 asti

²⁵ Aronen & Pakkasvirta 1998, 6, 19; Kajaani 1998, 65.

²⁶ Aronen & Pakkasvirta 1998, 10–11.

Havannassa toimi väliaikaisen asiainhoitajan johtama edustusto, jonka jälkeen Kuuba sai vakinaisen Suomen suurlähettilään.²⁷

Sotien jälkeen painopiste Suomen ja Latinalaisen Amerikan välisessä kanssakäymisessä siirtyi jälleen talouteen. Suomen kohoava elintaso näkyi muun muassa kasvavana kahvinkulutuksena, minkä vuoksi etenkin Brasilia nousi tärkeäksi kauppakumppaniksi. 1960-luvulle asti suomalaisissa kahvikupeissa höyrysi pääosin brasilialaisista pavuista keitetty kahvi. Kahvintuonnin ohella keskeinen markkinarako löytyi puu- ja metsäteollisuudesta, ja ensimmäinen suomalainen yhtiö Latinalaisessa Amerikassa olikin Suomen Paperitehtaitten Buenos Airesiin vuonna 1948 perustama myyntiagentuuri. Enenevässä määrin suomalaisia yrityksiä alkoi sijoittua Latinalaiseen Amerikkaan 1960-luvulla, jolloin muun muassa Valmet aloitti traktorien tuotannon Brasiliassa. Samalla vuosikymmenellä myös kehitysyhteistyöstä tuli osa Suomen virallista ulkopoliittikkaa. Latinalaisen Amerikan maiden osuus Suomen kehitysyhteistyöohjelmista oli melko marginaalinen, vaikka mielenkiintoa maanosaa kohtaan tunnettiin. 1960- ja 70-luvuilla Suomen kahdenvälisiksi kehitysyhteistyökumppaneiksi muodostuivat Peru, Kuuba ja Chile, joista viimeisen kanssa sopimus jäädytettiin sotilasvallankaappauksen jälkeen vuonna 1974. Kaikkien maiden kanssa yhteistyön lähtökohta oli taloudellinen. Sen pohjana oli vuonna 1968 tehty päätös rahoittaa suomalaisen insinööritoimiston YK:n Latinalaisen Amerikan toimikunnalle ECLA:lle²⁸ laatima selvitys sanomalehtipaperin tuotannosta Latinalaisessa Amerikassa. Kuuban kanssa solmitun sopimuksen mukaan maalle myönnettiin pehmeäehtoisia kehitysluottoja, joita käytettiin sen talouden kulmakiven sokeriteollisuuden kehittämiseen sekä ruokojätteen hyödyntämiseen paperinvalmistuksessa. 1970-luvun kuluessa alettiin kuitenkin vähitellen siirtyä normaaliin taloudelliseen yhteistyöhön.²⁹

Kulttuurin saralla varhaisimmat vaikutteet tulivat Argentiinasta, josta rioplatalainen tango rantautui Pariisiin ja Saksan välityksellä Suomeen jo 1910-luvulla.³⁰ Vuosisadan kuluessa se muuntui ja juurtui vankaksi osaksi suomalaista kulttuuria. Muuten kulttuurisia vaikutteita välitti lähinnä viihdeteollisuus, joka tarjosi latinalaisamerikkalaisesta kulttuurista stereotyyppisiä paloja: maanosan kulttuuri välittyi muun muassa populaarimusiikin sanoituksina, joissa seikkailivat veikeät

---

²⁷ Suomen ja Kuuban väliset suhteet, Meksikon suurlähetystön internetsivusto [<http://www.finlandia.org.mx/public/default.aspx?nodeid=34653&contentlan=1&culture=fi-FI>], luettu 10.3.2011; Suomi-Kuuba -seuran vuosikokousten ptk:t 1978-79.

²⁸ Engl. United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean.

²⁹ Aronen & Pakkasvirta 1998, 10–12; Jalas 1998, 46, 55; Kajaani 1998, 65 – 71; Myllymäki 1998, 82 – 83; Grönberg 1976, 93–95; Väyrynen 1976, 83.

³⁰ Aronen & Pakkasvirta 1998, 12; Padilla 1998, 124.

viiksiniekat ja tummat kaunottaret, sekä valkokankaan latinoina, jotka useimmiten olivat sombrero-päisiä pyssynheiluttajia.

Kuuba-solidaarisuudessa maan kulttuuri oli alusta lähtien keskeinen tekijä. Jo Suomi-Kuuba -seuran sääntöihin kirjattiin tavoitteeksi edistää kuubalaisen kulttuurin tuntemusta, ja tämä puoli olikin vahvasti läsnä seuran toiminnassa. Kuubalaiseen kulttuuriin liittyi sopiva määrä karibialaista lämpöä ja eksotiikkaa, joka upposi jäyhään suomalaiseenkin.³¹ Seuran 1970-luvun puolivälistä lähtien järjestämät ”kuubalaiset iltamat” saavuttivat myös sellaisia, joille poliittinen polte ja solidaarisuuden osoitus olivat toissijaisempia. Iltamiin olennaisena osana kuulunut musiikki ja tanssi olivat universaalia kieltä, joiden avulla Kuuban asian edistäminen oli luontevaa. Musiikki ja tanssi tulivat ikään kuin muun toiminnan sivutuotteena, mutta poliittisuuden laimennuttua 1980-luvulla nämä puolet alkoivat saada yhä suurempaa huomiota osakseen.

Uutisia Latinalaisesta Amerikasta eksyi suomalaiseen lehdistöön harvakseltaan. Latinalainen Amerikka oli suomalaisten näkökulmasta periferiaa, jonka maanosakohtaisessa uutisoinnissa ohittivat Aasia ja Afrikka. Kehitysmaita 1960- ja 70-luvuilla luvulla tutkinut Unto Vesa toteaa vuonna 1976 ilmestyneessä ”kolmatta maailmaa” suomalaisten tietoisuudessa käsittelevässä tutkimuksessaan Latinalaisen Amerikan olleen useiden tiedostusvälineitä koskevien tutkimusten mukaan lähes unohdettu maanosa. Siihen liittyvästä uutisoinnista valtaosa keskittyi vaan muutamaan maahan ja liittyi lähes yksinomaan mullistuksiin, sotiin ja katastrofeihin.³² Ennen niin sanottujen kehitysmaakysymysten nousua uutisointi Latinalaisesta Amerikasta oli vieläkin minimaalisempaa. Median maanosaa koskeva uutisointi oli kuitenkin vain yksi niistä tekijöistä, joiden pohjalta käsitys Latinalaisesta Amerikasta muodostettiin. Oman osansa hoitivat niin urheilu, kaunokirjallisuus, viihdeteollisuus kuin oppikirjatkin. Vuonna 1969 Yleisradion toimittaja luonnehti Latinalaista Amerikkaa suomalaisnäkökulmasta ”siestan, fiestan, jalkapallon ja sotilasvallankaappausten” maanosaksi.³³ 1960- ja 70-luvuilla kansalaisjärjestöt ja vasemmistolainen liikehdintä nousivat haastamaan tätä kuvaa.

---

³¹ Kaisa Savolaisen ja Pertti Paasion haastattelut 31.10.2010 ja 15.11.2010.

³² Vesa 1976, 170 -171, 174

³³ Kalle Holmbergin haastattelu vuodelta 1969 [<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=25&t=&a=1337>], kuunneltu 13.3.2010.

2.1.1 Kuuban vallankumous uutisena Suomessa ja maailmalla

Kuuban vallankumous vuonna 1959 kiiri uutisena myös Suomeen, jossa muun muassa *Helsingin sanomat* raportoi 3.1.1959 diktaattori Fulgenio Batistan paenneen ja sotilasjuntan ottaneen vallan.³⁴ Laajemmassa mittakaavassa Kuuban vallankumous herätti mielenkiintoa kylmän sodan blokin molemmin puolin, ja useiden maiden lehdistö omisti runsaasti palstatilaa Kuuban tapahtumien seurannalle. Suomessa ja maailmalla uutisoinnin pääosassa olivat paitsi itse tapahtumat, myös vallankumouksen sankarit, joista kerrottiin toinen toistaan ihmeellisempiä tarinoita.³⁵ Myös *Helsingin sanomissa* uutisointia sävytti parrakkaisiin kapinallisiin kohdistunut lähes romanttinen mielenkiinto. Fidel Castroa luonnehdittiin lehdessä muun muassa aikansa värikkäimmäksi seikkailijaksi sekä hurjapäiseksi ja kiihkeäksi lakimieheksi, joka ei päämäärään pyrkiessään kaihtanut verenvuodatusta.³⁶ Castron ja kapinallisten tarunhohtoinen maine oli luotu jo vallankumouksen esinäytöksissä muutamia vuosia aikaisemmin. Heinäkuun 26. vuonna 1953 Castro miehineen hyökkäsi Moncadan sotilasparakeille Santiago de Cubassa saaren itäpäässä. Vallankaappausyritys epäonnistui ja Fidel Castro vangittiin, mutta kapinallisten liike tuli nyt yleiseen tietoisuuteen ja se alkoi kantaa nimeä Heinäkuun 26. päivän liike. Castro vapautettiin kaksi vuotta myöhemmin ja hän siirtyi maanpakoon Meksikoon, josta käsin hän ryhtyi kokoamaan uutta vallankumouksellisten joukkoa. Siihen yhtyi muun muassa argentiinalainen lääkäri Ernesto Guevara, joka vuonna 1956 yhdessä Castron ja 79 muun kapinallisen kanssa nousi maihin eteläisen Kuuban rannikolla *Granma*-nimisellä aluksellaan. Maihinnousua seuranneissa taisteluissa ainoastaan 12 kapinallista jäi henkiin, joista Fidel Castro, veljensä Raúl Castro ja Ernesto Guevara sekä yhdeksän muuta selvinnyttä pakenivat Sierra Maestran vuorille, josta käsin he seuraavan kolmen vuoden aikana rekrytoivat lisää kapinallisia ja kävivät sissisotaa.

Vallankumoukseen ja sen toteuttajiin kohdistuneesta mielenkiinnosta huolimatta maailma pysytteli odottavalla kannalla. Vallankumoukset ja vallankaappaukset nähtiin lähes erottamattomana osana latalaisamerikkalaista politiikkaa ja niiden tiedettiin harvoin tuovan pysyviä muutoksia. Kun Fidel Castro 8.1.1959 *barbudoineen*³⁷ saapui voitonparaatissa Havannaan, harva ajatteli sen vaikuttavan maanosan tulevaisuuteen kovin ratkaisevalla tavalla. Myös Kuubassa tunnelma oli monella tapaa

³⁴ 'Kuuban presidentti pakeni – sotilasjuntta otti vallan', HS 3.1.1959.

³⁵ La revolución cubana en los titulares. BBC Mundon Kuuban vallankumousta käsittelevä sivusto [http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/specials/2008/cuba/newsid_7754000/7754418.stm], luettu 25.10.2010; La revolución cubana en la prensa. Artikkelit Kuuban vallankumouksen uutisoinnista lehdistössä [<http://www.saladeprensa.org/art798.htm>], luettu 25.10.2010.

³⁶ 'Nykyajan värikkäin poliittinen seikkailija' HS 3.1.1959.

³⁷ Esp. *parrakas*, Sierra Maestran sissikapinallisista käytetty nimitys.

odottava: diktaattori Fulgenio Batistan vallasta syökseminen sai kansan varauksettoman tuen, mutta nuorten vallankumouksellisten aikeista ei vielä oltu varmoja. Sekä Washingtonissa että Moskovassa oltiin myös epäilevällä kannalla. Vielä valtaan astuttuaan Fidel Castro vakuutti maailmalle ja erityisesti Yhdysvalloille, ettei ollut kommunisti. Ideologisella tasolla sosialistisen Kuuban luominen ei ollutkaan vallankumouksen tavoite. Fidel Castro itse ei kuulunut kommunistiseen puolueeseen ja hän jopa vieroksui sitä. Kuuban kommunistit puolestaan pitivät Castroa pahaisena pikkuporvarina. Jos kohta Castro ei tulisi eluinen kommunisti alusta lähtien ollutkaan, pragmaatikko hän oli. Hänestä tuli kommunisti ennen kaikkea siksi, että se oli paras vaihtoehto.³⁸

Huhtikuussa 1960 1200 CIA:n kouluttamaa ja aseistamaa vastavallankumouksellista nousi maihin Sikojenlahdella, Playa Girónissa saaren eteläpuolella. Hyökkäys oli ilmeisen huonosti suunniteltu ja johdettu, ja siitä muodostui Yhdysvalloille täydellinen katastrofi kun kaikki hyökkääjät joko kaatuivat tai antautuivat. Maailman silmissä mairinnousussa nähtiin selvä Daavid–Goljat -asetelma, eikä jäänyt epäselväksi kumpi osapuoli keräsi sympatit puolelleen. Sisäpoliittisesti voitto merkitsi Castron vallan lujittamista. Ulkopoliittisesti Sikojenlahden hyökkäys teki selväksi, että ilman vahvaa liittolaista vallankumouksellinen Kuuba ei eläisi pitkään. Kuuban oli haettava tukea muualta. Castron julistautuminen marxilais-leniniläiseksi joulukuussa 1961 oli siten hyvin laskelmoitua. Neuvostoliitto ymmärsi yskän, mutta se ei suhtautunut Kuubaan varauksetta. NKP:n pääsihteeri Hruštšov ei luottanut Castron, sillä hän epäroi tämän tiukan paikan tullen kääntävän takkinsa. Vaakakupissa painoi kuitenkin ideologian uskottavuus. Toisaalta myös itse Neuvostoliiton asema maailmanpolitiikassa oli vahvistunut toisen maailmansodan jälkeen. Varsinkin Stalinin kauden jälkeen talous oli lähtenyt ripeään nousuun ja Neuvostoliitto hallitsi suvereenisti kauppaa Itä-Euroopan maiden kanssa. Avaruuskilpailussa saavutetut tulokset olivat lisänneet sen itseluottamusta, minkä turvin se saattoi ryhtyä tukemaan vallankumousta maapallon toisella puolella Yhdysvaltain etupiirissä. Neuvostotalouden vaikutuspiirin laajentaminen kolmansiin maihin oli myös osa Hruštšoviin politiikkaa, ja hänen aikanaan kaupankäynti juuri kehitysmaiden kanssa kasvoi nopeiten. Näillä alkoi muutenkin olla yhä enemmän painoarvoa idän ja lännen hegemoniakamppailussa. Yhdinsodan pelossa kylmän sodan konfliktit näyteltiin usein niiden maaperällä.³⁹

Varsinainen pääuutisaihe Kuubasta tuli ohjuskriisin puhjettua 15. lokakuuta vuonna 1962. Yhdysvaltain vakoilukone oli onnistunut nappaamaan kuvia Kuubaan rakenteilla olevasta Neuvostoliiton ohjustukikohdasta, jossa tavanomaisten aseiden lisäksi säilytettiin keskipitkän matkan

³⁸ Anderson 1998, 309–310; Leonard 2004, 55

³⁹ Hanson 2003, 60; Leonard 2004, 66.

ohjuksia. Niiden kantosäde olisi riittänyt Kuubasta Yhdysvaltoihin. Tilanne kiristi kylmän sodan pakkaslukemat äärimilleen ja sai ydinsotaa pelkäävän maailman pidättämään hengitystään. Konfliktin 13 päivän ajan Kuuba oli kaikkien huulilla. Suomen puolueettomuuspolitiikka ja asema idän ja lännen välissä heijastui kriisiä koskeviin kannanottoihin. Ylen ohjuskriisiä koskevassa radiokeskustelussa suomalaisen politiikan puki sanoiksi Suomi-Kuuba -seuraankin kuulunut toimittaja Olavi Laine: ”*Voidaan sanoa, että näin kireässä tilanteessa pyritään välttämään jyrkkiä kannanottoja, joten selvempi näköala tähän kysymykseen avautuu vasta sitten, kun kansainvälinen ilmapiiri taas on riittävästi viilentynyt.*” Samalla Kuubasta todettiin muun muassa seuraavaa: ”*Kuubaa ei enää pidetä vain Yhdysvaltain yksityisenä kiusankappaleena. Nyt Kuubasta on lopullisesti tullut maailmanlaajuisen kylmän sodan taistelutanner.*”⁴⁰

Kriisi laukesi lopulta Neuvostoliiton suostuttua vetämään pois ohjuksensa. Yhdysvallat puolestaan sitoutui olemaan hyökkäämättä Kuubaan, mikä oli vallankumousohallinnon jatkon kannalta keskeinen saavutus. Muuten Castron Kuuba sai särön julkikuvaansa. Kuuba toimi ohjuskriisin päänäyttämönä, mutta kyseessä oli kylmän sodan kriisi, jonka pääosanesittäjät olivat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto. Kriisin ratkaisussa kumpikaan suurvaltaosapuoli ei konsultoinut Kuubaa, vaan sille jäi pelkkä sivustaseuraajan osa. Samalla Neuvostoliiton vaikutusvalta Kuubaan nähden kävi ilmeiseksi.

Kiinnostus Kuubaa kohtaan linkittyi yleisemmällä tasolla Yhdysvaltain rooliin Latinalaisessa Amerikassa. Yhdysvallat oli etenkin 1900-luvun alkupuoliskolla harjoittanut niin sanottua ”ison kepin politiikkaa”⁴¹ Latinalaisessa Amerikassa, mikä oli merkinnyt lukuisia sotilaallisia interventioita ja puuttumisia maiden sisäpolitiikkaan. Sikojenlahden pahasti epäonnistuneen maihinnousun ja Kuuban kriisin jälkeen kävi selväksi, että suora sotilaallinen interventio ei ollut paras keino estää kommunismin leviämistä maaosaan. Kuubasta läksynsä oppineena Yhdysvallat otti nyt päätavoitteekseen poliittisten ja taloudellisten olojen vakauttamisen ennemmin kuin niiden väkivaltaisen muuttamisen. Asennemuutokseen vaikutti myös Vietnamin sota, joka vuosikymmenen loppua kohden vei yhä suuremman osan ulkopoliittisesta huomiosta ja myös taloudellisista ja sotilaallisista resursseista. Yhdysvaltain Presidentti Kennedy otti uudeksi työkaluksi Edistyksen liitoksi (Alliance of Progress) kutsutun ohjelman. Ohjelman tarkoituksena oli taata olojen vakaus tarjoamalla Latinalaisen Amerikan maille runsaskätistä ja pitkäaikaista kehitysapua, johon sisältyi

---

⁴⁰ Kuuban kriisi viikon puheenaiheena, radiokeskustelu 25.10.1962. Keskustelijoina toimittajat Olavi Laine, Jaakko Okker ja Kai Veikko Vuoristo [<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=100&a=839>], kuunneltu 18.10.2010.

⁴¹ Engl. *big stick policy*. Yhdysvaltain Latinalaisen Amerikan politiikkaa on kutsuttu sekä ”ison kepin politiikaksi” että ”tykkivenediplomatiaksi” (engl. *gun boat diplomacy*). Yhdysvaltain näkemys oikeudestaan puuttua pallonpuoliskonsa asioihin juonsi juurensa Monroe-oppiin. Tämänkaltaisen Latinalaisen Amerikan politiikka oli käytännössä vallalla 1900-luvun kolme ensimmäistä vuosikymmentä.

muun muassa 10 vuodelle jakaantuva 10 miljardin dollarin talousapupaketti, teknistä apua ja laaja peruselintarvikkeiden jakeluohjelma (Food for Peace). Ohjelma ei päässyt tavoitteisiinsa, sillä 1960-luvulla vasemmistolaiset mielialat vain voimistuivat Latinalaisessa Amerikassa ja moneen maahan syntyi Kuuban esimerkin innoittamia sissiliikkeitä. Samalla toisaalta myös oikeistolaiset sotilashallitukset yleistyivät, usein Yhdysvaltain epäsuorasti tukemina. Kun Yhdysvallat ei voinut enää suoraan puuttua maiden sisäpolitiikkaan, etsi se kaikki muut mahdolliset keinot pönkittää toivomiaan hallituksia.⁴²

2.2 Solidaarisuuden kasvualusta

Tarkastelemallani ajanjaksolla Suomi muuttui perustavanlaatuisella tavalla. Toisen maailmansodan jälkeen alkanut rakennemuutos oli 1960-luvulla objektiivisestikin havaittavissa. Kun vuonna 1940 maa- ja metsätalouden parissa oli vielä työskennellyt suurin osa suomalaisista, vuoteen 1960 tultaessa määrä oli laskenut kolmannekseen väestöstä. Tendenssi jatkui läpi vuosikymmenen, ja 15 vuotta myöhemmin enää vain 15 % väestöstä ansaitsi elantonsa maa- ja metsätaloudesta. Samaan aikaan palveluiden osuus elinkeinoista nousi ja ylitti lopulta osuudellaan talouden vanhan perustan maa- ja metsätalouden. Taloudellissosiaalisten rakenteiden pirstoutuminen näkyi paitsi elinkeinorakenteen muutoksena, myös kaupungistumisena sekä lisääntyneenä vapaa-aikana ja varallisuutena. Vuosikymmenen mittaan jääkaappi, sähköliesi ja televisio alkoivat yhä enenevässä määrin muuttua osaksi kotien arkea. Köyhästä maatalousvaltaisesta maasta kehittyi pikku hiljaa pohjoismainen hyvinvointivaltio. Toisaalta orastava vauraus ja hyvinvointi eivät koskettaneet vielä kaikkia. Suomesta oli jo nälkävuosista lähtien totuttu lähtemään leveämmän leivän perässä maan rajojen ulkopuolelle, ja toisen maailmansodan jälkeen moni näki siirtolaisuuden ainoana keinona saavuttaa parempi elintaso. Etenkin 1960-luvun loppua kohden maastamuutto kiihtyi ja sen pääsuunnaksi tuli länsinaapuri Ruotsi. Muuton huippuvuosina 1969–70 uuden elämän naapurimaassa aloitti yli 80 00 suomalaista.⁴³ Muuttoliike ei suuntautunut vaan maan rajojen ulkopuolelle, vaan myös - tai etenkin - maan sisäinen muuttoliike maalta kaupunkiin ja pohjoisesta etelään oli huomattavaa. 1960-luvulla keskiverto suomalainen ei ollut enää maasta elantonsa saava talonpoika, vaan vastarakennetussa lähiössä asuva kaupunkilainen.⁴⁴

---

⁴² Valtonen 2001, 253–238, 460.

⁴³ Snellman 2008, 127.

⁴⁴ Heinonen 2003, 114, 119; Saarikangas 2006, 40–41, Saarikangas 2008, 159; Hannikainen 2008, 73.

1960-luvulta lähtien televisio yhtenä tiedonlähteenä alkoi yleistyä sanomalehden ja radion ohella. Televisiotoiminta oli Suomessa käynnistynyt verrattain myöhään 1950-luvulla, mutta 1960-luvun kuluessa televisio yleistyi nopeasti. Kun vuosikymmenen alussa tv-lupa oli noin 100 000 kotitaloudella, sen lopulla määrä ylitti jo miljoonan.⁴⁵ Kuuban vallankumousta ja ohjuskriisiä seurattiin vielä pääosin vanhoista medioista, mutta Biafran ja Vietnamin sodat saivat aivan toisenlaisen ulottuvuuden television välityksellä. Sotien jälkeistä Suomea ja etenkin 1960- ja 70-lukujen murrosvaihetta leimaavat vahvasti Suomen kansainvälistyminen ja siten suomalaisten maailmankuvan avartuminen. Prosessin konkreettisena puskurina toimi alati yleistyvä televisio. Sen kautta kutistuva maailma tunkeutui ihmisten olohuoneisiin ja arkinpäivään. Erityisesti Eino S. Revon Yleisradion pääjohtajakaudella kaudella 1965 – 1974⁴⁶ televisio ja radio ”pyrkivät avaamaan ikkunat maailmaan”⁴⁷ ohjelmien muuttuessa sävyltään entistä yhteiskunnallisemmiksi ja poliittisemmiksi. Keskeiseksi kansainväliseksi foorumiksi idän ja lännen välillä tasapainoilevalle Suomelle muodostui Yhdistyneet Kansankunnat, jonka jäsen Suomesta tuli vuonna 1955. Samaan aikaan järjestöön mukaan tulivat itsenäistyneet siirtomaat, jotka marssivat nyt kansainvälisille kentille itsenäisinä toimijoina. 1960-luku oli vielä yleistä kehitysoptimismien aikaa ja YK julistikin 1960-luvun ensimmäiseksi kehityksen vuosikymmeneksi.⁴⁸ Samalla vuosikymmenellä kehitysyhteistyöstä tuli myös osa Suomen virallista ulkopoliittikkaa. Näin kaukaisemmat maankolkat tulivat uudella tavalla suomalaisten tietoisuuteen ja yleinen käsitys kehitysmaista alkoi muuttua jäsentyneemmäksi ja niiden ongelmat todellisemmiksi. Vesan mukaan tämä voidaan nähdä suomalaisten ”maailmantiedostamisprosessin” ensimmäisenä vaiheena. Toista, rajumpaa vaihetta leimaavat muun muassa Vietnamin sota ja vahvan anti-imperialistisen retoriikan nousu.⁴⁹

Vietnamin sota⁵⁰ oli ensimmäinen sota, joka kansainvälisesti herätti laajaa vastustusta ja mobilisoi suuria joukkoja tavallisia ihmisiä sodanvastaisiin mielenosoituksiin. Vietnamia on kutsuttu ensimmäiseksi televisiosodaksi, sillä se räpäytti sodan raajan todellisuuden ensimmäistä kertaa tavallisten ihmisten silmien eteen.⁵¹ Tämä on yksi radikalisoitumista selittäviä ydintekijöitä. Myös

---

⁴⁵ Kaarninen 2006, 133; Heinonen 2003, 120.

⁴⁶ Repo toimi vuodesta 1965 vuoteen 1969 Yleisradion pääjohtajana, vuosina 1970 – 1972 hän johti radioyksikköä.

⁴⁷ Vesa 1976, 187.

⁴⁸ Kuisma 2008, 17; Vesa 1976, 185.

⁴⁹ Vesa 1976, 185–186.

⁵⁰ Vietnamin vastakkain sotivat Yhdysvaltain tukema Etelä-Vietnam ja Neuvostoliitolta ja Kiinan kansantasavallalta apua saanut Pohjois-Vietnam. Sodan taustalla oli Ranskan sota Indokiinassa⁵⁰, jonka seurauksena maa oli jakautunut kommunistiseen pohjoiseen ja ei-kommunistiseen etelään. Pohjois-Vietnamin pääkaupunki Hanoi toimi kommunistijohtaja Ho Chi Minhin ja Etelä-Vietnamin hallitusta vastustaneen taistelujärjestö Kansallisen vapautusrintaman⁵⁰ komentokeskuksena, etelän pääkaupunki oli surullisen kuuluisaksi tullut Saigon. Vuonna 1964 puhjennutta sotaa käytiin 11 vuotta ja se päättyi lopulta Yhdysvaltain nöyryyttävään tappioon.

⁵¹ Mm. Kastari 2001, 200.

moni Kuuba-aktiivi on nimennyt Vietnamin keskeisenä vaikuttimena, josta paitsi tarve osoittaa solidaarisuutta ja toimia, myös yleinen kiinnostus kolmannen maiden ongelmiin kumpusi.⁵² Tämä ”yleinen kolmasmaailmalaisuus” yhdisti Viveca Hedengrenin mukaan monia Kuuba-aktiiveja. Kolmasmaailmalaisuuden taustalla oli paitsi Vietnamin sota, myös muut 1960-luvun kansainvälisen kentän tapahtumat siirtomaiden vapautumisesta yleiseen tietoisuuden heräämiseen.

1960-luvun alussa virinnyt maailmankuvan avartuminen ja siihen liittyvä liikehdintä kiteytyivät erilaisiin yhden asian liikkeisiin. Radikaaliliikkeen eräänlaisena kasvualustana toimi Sadankomitea, joka sai alkunsa konkreettisenä koetun ydinsodan uhasta.⁵³ 1960-luvun alkupuoliskolla Sadankomitea ja rauhanliike yleisemmin kokosivat nuorta ja valveutunutta väkeä ympärilleen. Vuosikymmenen puolivälissä suhtautuminen Vietnamin sotaan ja Yhdysvaltoihin radikalisoi käsityksiä rauhantyön mahdollisuuksista.⁵⁴ Sadankomiteassa kiista johti kahden vastakkaisen linjan syntymiseen. Kysymys jakoi sadankomitealaiset sitoutumattomuutta kannattaneeseen ja aseelliseen ratkaisuun kriittisesti suhtautuvaan tutkijalinjaan ja Vietnamia voimakkaasti tukeviin ”marssijoihin”. Tutkijalinja voitti lopulta, mutta vuosikymmenen loppua kohden järjestö menetti vahvaa asemaansa. 1970-luvun puoluepolitisoitumisessa sitoutumaton järjestö jäi auttamatta alakynteen ja sen toiminta hiipui vuosikymmenellä varsin vaimeaksi.⁵⁵ Sadankomitean ohella Suomen Opiskelijain YK-liitto (alun perin Ylioppilaiden YK-yhdistys) oli toinen poliittisesti sitoutumaton liike, joka 1960-luvulla veti nuorisoa puoleensa. Tärkeä mielipidemuokkaaja ja keskustelun herättäjä oli myös Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan Ylioppilaslehti. Lehden sivuilla runsaasti palstatilaa saivat muun muassa pohdinnat idän ja lännen blokkien ulkopuolelle jäävien kolmansien maiden suunnasta.

1960-lukua pidetään yleisesti myös nuorisokulttuurin lopullisen läpimurron vuosikymmenenä. Tuolloin estradille marssivat suuret ikäluokat, joita yhdisti ennen muuta se, että heitä oli paljon, aina ja kaikkialla: neuvoloissa, kouluissa, yliopistoissa ja lopulta myös työelämässä.⁵⁶ Tämä vaikutti tutkija Kimmo Rentolan mukaan siihen, miksi juuri tämä ikäpolvi ja etenkin sen jälkijoukko radikalisoituivat. He tulivat ahtaaseen yliopistoon, jossa vaikutti vielä 1930-lukulainen ajattelu. Yliopiston jälkeen heitä odotti ahdas työelämä. Yhteiskunnan kanavat näyttivät tukkeutuneen, mikä

---

⁵² Viveca Hedengren, Kaisa Savolainen ja Pertti Paasio toivat kaikki haastatteluissaan esiin Vietnamin roolin tietoisuuden herättäjänä.

⁵³ Mieltunen 2009, 60; Historia. Vietnamin vaikea sota [<http://www.sadankomitea.fi/yleinen/historia>], luettu 20.2.2011

⁵⁴ Kastari 2001, 93.

⁵⁵ Historia. Hiljainen 70-luku ja END-liike [<http://www.sadankomitea.fi/yleinen/historia>], luettu 20.2.2011; Kastari 2001, 93 – 96, 208.

⁵⁶ Haapala 2003, 67.

vaikutti ilmapiiriin ja sai tämän sukupolven etsimään tilalle jotain uutta.⁵⁷ Radikalisoitumiseen vaikutti paitsi ikäluokkien suuruus, myös ne arvoristiriidat, jotka tätä sukupolvea ja sitä edeltänyttä erottivat. Sotien jälkeen syntyneille ikäluokille sota henkilökohtaisesti koettuna oli vieras, kun taas heidän vanhempiensa sukupolvelle sodat ja maan jälleenrakentaminen niiden jälkeen olivat kaikkia koskettavaa yhteistä kokemusmaailmaa. Tosin on kuitenkin muistettava, että radikalisoituminen kosketti lopulta vain hyvin rajattua joukkoa suurista ikäluokista. Useimmat kävivät lopulta koulunsa, siirtyivät työelämään ja perustivat perheen sen enempää radikalisoitumatta.

Kuuba-solidaarisuuden kohdalla on tietysti jossain määrin kysymys tästä sukupolven radikaalista joukosta. Solidaarisuuden poliittinen kytkös sekä kytkeytyminen ajan muuhun radikaaliin liikehdintään takasivat sen, ettei toiminta jäänyt pelkäksi kulttuurikerhopuhailuksi. Varsinkin 1970-luvulla Kuuban vallankumoukseen ja sen sankareihin liittynyt uutuudenviehätys ja vallankumousromantiikka vetivät puoleensa poliittisesti valveutunutta nuorisoa. Toisaalta Kuuba-aktiiveja ei sitonut sama puoluekanta tai maailmankuva, vaan poliittiset mielipiteet seuran sisällä vaihtelivat äärivasemmalta yleisvasemmistolaisuuteen ja keskustaan. Yhteinen nimittäjä löytyi kylmän sodan polarisaatioasetelmasta, jonka yksi heijastuma myös Kuuba oli. Suomessa tämä asetelma loi kansainvälisesti katsoen erikoisen sisä- ja ulkopoliittisen linjan. Paasikiven–Kekkonen -linjaksi kutsuttu puolueettomuuspolitiikka sai tulikasteensa 1950- ja 60-lukujen taitteessa, kun sitä vuonna 1958 koeteltiin yöpakkasten ja vuonna 1961 noottikriisin muodossa. Näissä konflikteissa vuonna 1956 presidentiksi valitun Urho Kekkonen asema Suomen turvallisuuden takuumiehenä sai sinettinsä. Länsi-Euroopan silmissä tapahtumat asettivat Suomen riippumattomuuden arveluttavaan asemaan, ja Suomi sai kyseenalaisen kunnian antaa nimensä käsitteelle ”suomettuminen”⁵⁸. Suomettuminen ei tarkoittanut vain taktisesti Neuvostoliittoa myötäilevää politiikkaa, vaan se ilmeni myös neuvostomyönteisenä puhetapana ja itsesensuurina, jonka erityisesti osa sodanjälkeisestä nuoremasta sukupolvesta omaksui.⁵⁹

---

⁵⁷ Rentola, 2006, 169.

⁵⁸ Saks. *Finnlandisierung*, tarkoittaa voimakkaamman valtion vaikutusvaltaa heikomman naapurivaltion sisäisiin asioihin ja puuttumista sen itsemääräämisoikeuteen. Länsieurooppalaisissa tiedotusvälineissä 1970- ja 80-luvuilla käytössä ollut käsite.

⁵⁹ Jussila et al, 1996, 252 – 256, 259 – 261; Kuisma 2008, 21.

2.3 Suomi-Kuuba -seuran alkuvaiheet

Heinäkuussa 1962 Helsinki isännöi toisena ei-sosialistisena maana Maailman nuorison ja ylioppilaiden VIII maailmankongressia. Kymmenpäiväisellä festivaalilla oli eri arvioiden mukaan 13000:sta 18000 osanottajaa yli sadasta eri maasta, ja se oli suunnattu erityisesti Latinalaisen Amerikan, Aasian ja Afrikan opiskelija- ja nuorisoaktiiveille, maidensa tuleville johtajille. Nuorisofestivaaleille osallistui myös noin 400 kuubalaisnuoren delegaatio. Suomesta kuubalaisiin oltiin oltu yhteydessä jo ennen festivaalia, sillä suomalainen nuorisovaltuuskunta oli vierailut Kuubassa muutamaa kuukautta aiemmin. Tämän vierailun yhteydessä oli syntynyt ajatus Suomi-Kuuba -ystävyyseuran perustamisesta.⁶⁰ Näiden yhteyksien innoittamana 11. heinäkuuta 1962 pidettiin Helsingissä kokous, jossa tehtiin päätös ystävyystoimikunnan perustamisesta. Ystävyystoimikunnan tehtäväksi määriteltiin " etsiä pysyviä muotoja Suomen ja Kuuban väliselle kanssakäymiselle ja tutkia ystävyseuran perustamismahdollisuuksia sekä järjestää suomalaisten ja kuubalaisten nuorten tapaamistilaisuus heinä-elokuun vaihteessa"⁶¹. Syksyn mittaan suunnitelmat etenivät, mutta "joulukuireiden vuoksi"⁶² varsinaisen seuran perustaminen päätettiin siirtää seuraavan vuoden puolelle. Syyskuussa pidetyssä kokouksessa päätettiin perustamiskokoukseen kutsua henkilöitä, jotka edustaisivat laajasti poliittisen ja kulttuurisen elämän eri puolia. Näin haettiin seuralle näkyvyyttä ja poliittista painoarvoa. Seuran ensimmäisenä puheenjohtajana toimi SKDL:n perustajajäseniin kuulunut Uudenmaan maaherra Väinö Meltti.⁶³ Johtokunnan muiksi jäseniksi ehdotettiin muun muassa Pentti Saarikoskea, Alvar Aaltoa ja Kari Rydmania, joista Saarikoski toimikin seuran puheenjohtajana vuosina 1964 – 67.⁶⁴ Erityisesti 1960-luvulla seurassa oli mukana

---

⁶⁰ Perustavan toimikunnan ptk 1962, KansA.

⁶¹ Helsingissä 20.7.1962 päivätyt kirje, suunnattu ilmeisesti nuorisjärjestöille. Liite 1, perustavan toimikunnan ptk 1962, KansA

⁶² Perustavan toimikunnan ptk 1962, KansA.

⁶³ Suomi-Kuuba -seura 20 vuotta, historiikki, KansA.

⁶⁴ Perustavan toimikunnan ptk:t 1962, KansA; Historiikki, 1982, KansA.

paljon suomalaista vasemmistoälymyystä, joka näki Kuuban vallankumouksen ”uutena ja erilaisena mahdollisuutena kehitysmaiden kansoille”.⁶⁵

Seuran keskeisiksi toimintamuodoiksi tulivat erilaisten jäseniltojen ja julkisten yleisötilaisuuksien järjestäminen. Niillä haluttiin tehdä tunnetuksi sekä Kuuban vallankumousta, Kuubaa maana ja kulttuurina että itse seuraa. Kuubaa esiteltiin suomalaisille muun muassa elokuvien, kuvataiteen ja teatterin keinoin. Lisäksi järjestettiin keskustelutilaisuuksia vallankumoukseen ja kuubalaiseen kulttuuriin liittyen sekä muutama mielenosoituskin. Seura pyrki alusta lähtien luomaan yhteyksiä muihin kulttuuri-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöihin. Näin seuran kapeaa jäsenpohjaa pyrittiin kasvattamaan ja tekemään ylipäätään Kuuban asiaa tunnetuksi. Myös yhteistyö Kuuban Suomen lähetystön kanssa muodostui tärkeäksi, ja jo seura perustettaessa Kuuban asiainhoitaja lupasi seuralle taloudellista apua. Apu jäi melko vaatimattomaksi, mutta yhteyttä pidettiin joka tapauksessa aktiivisesti, ja seuran jäsentilaisuuksissa kuultiin usein Kuuban asianhoitajalta tervehdys. Yhteydet lähetystöön muodostuivat tärkeiksi, sillä se oli käytännössä ainoita kanavia saada ensikäden tietoa Kuubasta. Yhteistyöstä huolimatta lähetystö ei arkistoaineiston perusteella suoraan puuttunut toimintaan, vaan toiminta rakentui ennen kaikkea sen intoa puhkuvan ydinjoukon aloitteellisuuden ympärille, jonka johdosta se oli syntynytkin.⁶⁶ Seuran muut tulot kertyivät jäsenmaksuista, tilaisuuksien tuloista sekä valtionavustuksesta, jota seura alkoi saada vuodesta 1970 lähtien.⁶⁷

Toisin kuin moni 1960-luvun liike, Suomi-Kuuba -seuran ympärille rakentunut Kuuba-solidarisuus muistutti enemmän perinteistä ystävyysjärjestötoimintaa kuin varsinaista yhden asian tai poliittista liikettä. Etenkin alkuvaiheessa seura veti puoleensa ihmisiä varsin monilta yhteiskunnan saroilta: hallituksen kokouksissa istui muun muassa pankkivirkailija, kirvesmies ja kansakoulunopettaja.⁶⁸ Tarkkaa tietoa siitä, miksi kukin heistä hakeutui Kuuba-seuraan, ei ole ollut käytössäni, mutta uskoakseni taustalla oli 1960-luvun alun yleisen ilmapiirin lisäksi Kuubaan liittynyt uutuudenviehätys.

---

⁶⁵ Pirttijärvi, Jouni, Barrikadeilta parketeille [http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/1997_5/3100], luettu 8.9.2010. Matti Rantalan haastattelu 15.7.1997, Pirttijärvi 1998, 99.

⁶⁶ Seuran arkistomateriaalit ja haastattelut näyttäisivät tukevan tätä tulkintaa. Koska käytettävissä ei ole ollut kattavaa materiaalia solidarisuuden alkuvaiheilta, on tulkinta jätettävä osittain auki.

⁶⁷ Mm. toimintakertomus 1970–1971, KansA.

⁶⁸ Perustavan kokouksen ptk:t 1962, KansA.

1960-luvun alkupuolella Kuuba todella olikin uusi ja uljas. Kuuban vallankumous eli tuolloin vielä idealistista muotoutumisvaihetta, jota taloudellisesta niukkuudesta huolimatta leimasi valtava uudistusinto ja tuntuvat muutokset. Castron noustua valtaan käynnistyivät monet uudistukset ja esimerkiksi vuokria alennettiin, palkkoja nostettiin ja edellisen hallituksen jäsenten ja ylimpien upseerien omaisuus takavarikoitiin. Mittava muutos oli maareformi, jossa suuret maaomaisuudet kansallistettiin. Ehkä kauaskantoisimmat uudistukset tehtiin koulutuspolitiikassa ja terveydenhuollossa. 1960-luvulla aloitettiin koulu-uudistus, jonka seurauksena ilmainen peruskoulutus avautui kaikille. Samalla käynnistettiin suuri lukutaitokampanja, jonka avulla kansalaisia osaltaan sitoutettiin uuden sosialistisen valtion luomiseen. Myös korkeakoulusektoria pyrittiin kohentamaan, sillä maa kärsi vallankumouksen jäljiltä aivovuodosta. Vuosien 1959 ja 1962 välillä maan oli jättänyt lähes 250 000 kuubalaista, joista suurin osa edusti keski- ja yläluokkia. Terveystuudistuksessa ilmainen terveydenhuolto ulotettiin koskemaan jokaista kuubalaista. Myös lääkäreiden koulukseen panostettiin huomattavasti, ja lääkäreistä tulikin sittemmin yksi Kuuban ja vallankumouksen vientituotteista. Nämä olivat kiistatta konkreettisia saavutuksia ja parannuksia, jotka tekivät Kuubasta Latinalaisen Amerikan tasa-arvoisimman maan. Toisaalta vallankumouksen alkuvaiheessa tehtiin myös ylilyöntejä, ja maan keskusjohtoinen taloussuunnittelu oli usein lyhytjänteisestä ja jopa kaoottista, sillä Castrolla oli kiire lunastaa vallankumouksen lupauksia. Tämä johti puolestaan säännöstelyyn ja entistä kovempaan niukkuuteen. Ongelmista huolimatta suurinta osaa kansasta vallankumous merkitsi elintason nousua. Omistavalle luokalle vallankumous oli tietysti tappio.⁶⁹

2.4 Vallankumousromantiikka ja sen sankarit

Kuuban ulkopuolella maan vallankumoukseen liittyi paljon niin kutsuttua vallankumousromantiikkaa. 1960- ja 70-lukujen Suomessa se puhutteli erityisesti sotien jälkeen syntynyttä nuorta polvea, joka haki innoitusta ja esimerkkiä kahden suurvaltablokin ulkopuolelta juuri kolmansien maiden liikehdinnästä. Kaiken symbolina oli Vietnam, jonka taistelu ylivoimaisena pidettyä vihollista vastaan pidettiin osoituksena vallankumouksaateen oikeudellisuudesta. Innoitusta

---

⁶⁹ Halebsky & Kirk 1985, 21; Leonard 2004, 76; Pérez-Stable 1999, 91–93; Valtonen 2001, 460.

löytyi myös Euroopan poliittisesta kuohunnasta. Etenkin 1960-luvun loppuun ja 1970-luvulle sattuu joukko tapahtumasarjoja, joilla oli keskeinen merkitys vallankumousromantiikan vetovoimaisuuden lisääntymisessä.

Chile sai vuonna 1970 Latinalaisen Amerikan ensimmäisissä demokraattisissa vaaleissa vasemmistolaisen presidentin, kun pitkän linjan sosialistipoliitikko Salvador Allende valittiin tehtävään. Allende, joka ajoi maahan demokraattista sosialismia, oli monen silmissä toivon symboli. Kun kenraali Augusto Pinochet kenraaleineen vuonna 1973 kaappasi vallan, surmasi Allenden⁷⁰ ja alisti maan diktatuuriin, syntyi Suomessakin ennennäkemätön solidaarisuuden aalto. Chile ei ollut ainoa Latinalaisen Amerikan diktatuureista. Käsillä olevalla aikakaudella maanosa tuli surullisen kuuluisaksi oikeistolaisista diktatuureistaan, joiden julmuus ja terrori kaikessa laajuudessaan ovat paljastuneet vasta 1980- ja 90-luvuilla. Euroopassa vallankumousromantiikkaa ruokki moderni hullu vuosi 1968, joka huipentui keväällä Ranskan opiskelijamellakoihin ja syksyllä Tšekkoslovakian miehitykseen. Toisaalta Euroopassa todistettiin myös rauhanomaisia vallanvaihdoksia: Portugalissa lähes veretön Neilikkavallankumous vuonna 1974 syöksi vallasta oikeistolaisen sotilasjuntan ja Espanjassa diktaattori Francisco Francon kuolema vuonna 1975 päätti 36-vuotisen Francon ajan ja käänsi maan demokratian tielle.

Vallankumousromantiikkaa ei voida pitää minään selväpiirteisenä ideologiana, jolla olisi ollut yhtenäinen kannattajakunta, vaan se ilmeni monin eri tavoin. Kovan linjan kannattajat näkivät aseellisen taistelun välttämättömänä. Tällaista linjaa edustivat muun muassa Sadankomitean ”marssijat” ja osa ylioppilasradikaaleista. Vedenjakajana tässäkin toimi monen kohdalla Tšekkoslovakian miehitys vuonna 1968. Ehkä suurimmalle osalle vallankumousromantiikka liittyi kuitenkin enemmän puolimyyttiseen käsitykseen vallankumouksen luonteesta ja ihanteiden puolustamisesta, ja nivoutui täten osaksi ”yleisidealistista” maailmankuvaa.

Vallankumoukset henkilöityivät usein niiden sankareihin, joista kaksi voidaan nostaa ylitse muiden. Fidel Castro ja Ernesto ”Che” Guevara olivat suuria nuorison ja miksei vanhemmankin polven innoittajia. Kapinallisten harteille soviteltiin jos jonkinlaista sankarin viittaa, mihin vaikuttivat myös vallankumousta edeltäneet tapahtumat. Vain 12 miehen voimin aloitettu sissisota Sierra Maestralla oli johtanut saavutuksiin, joissa nähtiin lähes myyttisiä aineksia. Nuoret kapinalliset kaatoivat

---

⁷⁰ Salvador Allenden kuolemasta kiistellään yhä. Osa pitää Allenden kuolemaa itsemurhana, osa taas syyttää Pinochetin joukkoja hänen surmaamisestaan.

Yhdysvaltain tukeman diktatuurin, mikä teki heistä imperialismin vastaisen taistelun nokkamiehiä. Parrakkaiden herrojen komea ulkomuoto tuskin ainakaan himmensi heidän hohtoaan.

2.4.1 Fidel Castro

Fidel Castro syntyi vuonna 1926 Orienten maakunnassa Itä-Kuubassa (nykyinen Holguín) seitsenlapsiseen perheeseen. Hänen isänsä, espanjalainen emigrantti Angel Castro, oli kohtuullisen menestyvän sokeriplantaasin omistaja ja hänen äitinsä kuubalainen kotiapulainen Lina Ruz González. Fidel kävi koulun Santiago de Cuban jesuiittakoulussa sekä yksityiskouluissa, joissa hän aiheutti opettajilleen ja vanhemmilleen suurta päänvaivaa jatkuvalla hulinoinnilla ja kapinoinnilla. Opintoja Castro jatkoi kuitenkin lukiossa, jonka suorittuaan hän siirtyi Havannan yliopistoon opiskelemaan oikeustiedettä vuonna 1945.⁷¹

Castron nuoruutta ja erityisesti opiskeluaikaa leimasivat yhteiskunnalliset levottomuudet. Kuuban poliittiseen elämään olivat 1920-luvulta asti kuuluneet kansalaisyhteisöjä polkevat hallitukset, poliittisten ryhmittymien väliset valtataistelut ja kaikkialla rehottava korruptio. Julkinen hallinto oli paisunut valtavaksi, ja sen palkkoihin valui leijonanosa maan julkisista menoista. Moni virkamies nosti palkkaa tekemättä varsinaisesti mitään. Batista, kuten monet edeltäjistäänkin, oli valtaanpääsyensä alkuvaiheessa yrittänyt suitsia korruptiota, mutta – edeltäjiensä tapaan – hän oli päätyntä lopulta itse systeemin ylläpitäjiksi. Vallanpitäjiä vaivasi ahneus, joka ylisi hallintokoneiston alimmalta tasolta ylimmälle. 1940-luvulla, kun toinen maailmansota sai aikaan huiman sokeribuumin, korruption rinnalla alkoivat yleistyä kaikenlaiset laittomuudet. 1944 alkaneella presidentti Ramón Graun ja Auténtico-puolueen kahdeksanvuotisella valtakaudella *gangsterismo* ryöstäytyi lähes hallitsemattomaksi. Erityisesti hotelli- ja kasinosektorin sekä siihen liittyvän prostituution liepeillä väkivallan siivittämä harmaa talous kukoisti. Levottomuus näkyi myös Havannan yliopistossa, jossa mielenosoitukset ja opiskelijamellakat olivat lähes arkipäivää. Myös Castro ajautui pian opinnot aloitettuaan mukaan poliittiseen yliopistoliikehäntään. Opiskeluaikanaan hän liittyi reformistiseen Kuuban Kansanpuolueeseen (Partido del Pueblo Cubano), josta tuli korruptioskandaaleissa ryvetyneen Auténtico-puolueen merkittävin vastavoima. Puoluetta kutsuttiin lempinimellä Ortodoxo, ”Puhdasoppinen”, sillä se arvosteli ankarasti maan politiikan moraalista rappiota ja tunnustautui vallankumousihanteiden kannattajaksi. Castro sai huomiota presidentti Graun hallinnon kovana kriitikkona. Esituntumaa tulevaan hän sai myös osallistuttuaan

---

⁷¹ Leonard 2004, 1-3.

epäonnistuneeseen yritykseen kaataa diktaattori Rafael Trujillon hallinto Dominikaanisessa tasavallassa sekä protestiliikehdintään Kolumbiassa.⁷²

Kuubassa koettiin välillä myös rauhallisempia jaksoja, joiden aikana niin talous kuin sosiaaliset olotkin kehittyivät suotuisasti. Vuonna 1940 maahan säädettiin uusi moderni perustuslaki, joka edistyksellisyydessään kilpaili Latinalaisen Amerikan edelläkävijän Uruguayn kanssa. Tämä, kuten muutkin edistysaskeleet jäivät kuitenkin lyhyiksi, sillä korruptio ja keinottelu olivat juurtuneet syvälle maan poliittiseen kulttuuriin. Käytännössä moni perustuslain uudistus jäi siis kuolleeksi kirjaimiksi, mikä vähitellen kasvatti tyytymättömyyttä. Myös talouden hallinnasta puuttui pitkäjänteisyys: maa oli voimakkaasti riippuvainen lähinnä yhden sektorin, sokeriteollisuuden, menestyksestä. Sokerin, kuten muidenkin raaka-aineiden maailmanmarkkinahinta heitteli rajusti, mikä vaikeutti suuresti pitkän tähtäimen taloussuunnittelua.⁷³

Auténticojen jälkeen valtaan astui Carlos Prío Socorrásin heikko hallitus, joka ei suurista lupauksistaan huolimatta saanut aikaan merkittäviä parannuksia. Príon kausi jäi lyhyeksi, sillä vuonna 1952 armeijan tukema Fulgenio Batista toteutti armeijan tukemana vallankaappauksen. Batista lupasi maahan vakaita oloja, millä hän sai taakseen useimmat kuubalaiset sekä maan liike-elämän. Kun kaappauksella oli vielä Yhdysvaltain hyväksyntä, ei Batistan toimille ollut varteenotettavia vastustajia. Toisin kuin vielä ensimmäisellä kaudellaan, Batista ei nyt aikailut kovien otteiden käyttämisessä palauttaakseen maan oikeille raiteille. Ammattiliitot ja poliittiset puolueet kiellettiin, ja lehdistön vapautta ja kansalaisyhteisyyttä kiristettiin tuntuvasti. Samalla opposition vangitsemisista ja maasta karkotuksista tuli yleisiä. Tämä kaikki sai Castron vakuuttumaan, että ainoa tie muuttaa oloja oli vallankumous. Vuotta myöhemmin hän toteutti Moncadan hyökkäyksenä tunnetun vallankaappausyrityksen Santiago de Cubassa, joka kuitenkin epäonnistui ja Castro vangittiin. Oikeudenkäynnin yhteydessä Castro piti pitkän puolustuspuheenvuoronsa, joka päättyi kuuluisiin sanoihin ”*Tuomitkaa minut, sillä ei ole väliä, historia on minut vapauttava*”.^{74 75}

Kun Fidel Castro kapinallisineen saapui 8. tammikuuta 1959 Havannaan, sai hän sankarin vastaanoton. Poliittisen kentän lähes kaikki laitamat seisovivat valovoimaisen vallankumousjohtajan takana. Kansan keskuudessa Castron nautti valtavaa ja ehdotonta suosiota, minkä turvin hän saattoi

⁷² Leonard 2004, 2-20; Valtonen 2001, 456-457.

⁷³ Leonard 2004, 5-7.

⁷⁴ Esp. “*Condénadme, no importa, la historia me absolverá*”, käänös Hannele Lohtaja.

⁷⁵ Leonard 2004, 16-20, 22-27.

tehdä ensimmäisten vuosien hurjat muutokset niin maataloudessa kuin yksityisomistuksessakin. Kuubalaiset olivat ylpeää kansaa, joka oli aina identifioinut itsensä enemmän vauraiisiin amerikkalaisiin kuin muihin latinalaisamerikkalaisiin. Kuuban muuttuminen amerikkalaisten turistien kasinoluolaksi ja mafiosojen temmellyskentäksi Batistan aikana oli kolhinut pahasti kuubalaista omanarvontuntoa, ja siksi saaren siivoaminen *yankeista* sai kansalaisten varauksettoman hyväksynnän. Vallankumoukselliset palauttivat Kuuballe sen kansallisyylpeyden.⁷⁶ Tämä teki Fidel Castrosta sankarin paitsi Kuubassa, myös sen ulkopuolella. Hän ei kapinallisineen kaatanut ainoastaan diktatuuria, vaan nousi samalla merkittävällä tavalla Yhdysvaltoja ja sen ”imperialismia” vastaan. Näin Kuuba ja Fidel Castro olivat sen polarisaationkehityksen kulminaatiopisteessä, johon länsimaiden yhdysvaltakriittinen älymystö ja nuoriso itseään peilasivat.

Fidel Castro oli vallankumouksen tähti, jonka toimia ja sanomisia seurattiin kuin filmitähden ikään. Helsingin Sanomat luonnehti Castroa seuraavasti:

Suurikokoinen, raskasliikkeinen, ja matalääninen [...] Castro on saanut syntymälahjaksi teatraalisuuden, ja hän tietää suurten eleiden merkityksen Kuubassa. Hänen taistelutaktiikkaansa kuuluvat ihmisryöstöt, viidakossa pidetyt lehdistökonferenssit ja dramaattiset partioretket. Pyrkinessään päämääräänsä Castro ei myös ole koskaan kaihtanut verenvuodatusta.⁷⁷

Luonnehdinta kuvaa hyvin sitä romantiikan sävyttämää mielenkiintoa, joka Castroon ja muihin kapinallisiin liittyi. Siinä voi nähdä myös heijastumia niistä stereotyyppisistä käsityksistä Latinalaisesta Amerikasta, joita muun muassa filmiteollisuus ja poikien seikkailukirjat ruokkivat. Castro oli kuitenkin tosiasiallisestikin näyttävä ja suomalaisesta näkökulmasta jopa teatralinen hahmo, ja juuri se teki hänestä kiehtovan. Castron ”teatralisuus” tuli esiin varsinkin hänen useita tunteja kestäneissä puheissaan. Viveca Hedengren, joka vuonna 1971 Kuuban matkansa yhteydessä tapasi Castron, muistelee suorastaan lumoutuneena kuunnelleensa tämän puhetta. Puheessaan Castro käsitteli muun muassa kulttuurin tehtäviä yhteiskunnassa ja nuorison tulevaisuudennäkymiä. Hedengrenin mukaan puhe koukutti kuulijan näkemyksellisyydellään, konkreettisuudellaan ja vahvoilla visioillaan.⁷⁸ Castro osasi ottaa yleisönsä ja hänellä oli ilmeistä karismaa, jota ilman hänen ei olisi ollut mahdollista saada sitä kansansuosiota, josta hän nautti.

---

⁷⁶ Leonard 2004, 44–45.

⁷⁷ ’Nykyajan värikkäin poliittinen seikkailija’, HS 3.1.1959.

⁷⁸ Hedengrenin haastattelu 23.6.2009.

Kuuban ja Neuvostoliiton suhteissa 1960-luku oli etsikkoaikaa, jota koetteli etenkin Castron tavoite levittää vallankumousta Latinalaiseen Amerikkaan ja muualle kolmansiin maihin. 1960-luvulla Kuuba ryhtyi voimakkaasti tukemaan vallankumousliikkeitä erityisesti Latinalaisessa Amerikassa ja Afrikassa. Sokerin ja sikarin ohella vallankumouksesta tuli Kuuban kolmas vientituote. Samalla Castro epäsuorasti arvosteli Neuvostoliiton rauhanomaisen rinnakkaiselon periaatetta. Neuvostoliitto vastasi vähentämällä öljykiintiötään Kuubaan sekä vastaavasti lisäämällä öljyvientiään Brasiliaan ja Chileen, jotka kummatkin olivat Kuuban vihollislistalla. Näin se teki selväksi kenen säännöillä peliä pelattiin, sillä sosialistinen solidaarisuuskäänne ei ollut rajatonta. Mitä enemmän Castro tunsu joutuvansa myötäilemään uutta liittolaistaan, sitä kovemmin ja kärkkäämmin hän suuntasi sanansa Yhdysvaltoja vastaan. Kuubalaiset olivat voimakkaan kansallistuntoisia, ja juuri näihin tuntoihin vedoten Castro käytti Yhdysvaltoja keppihevosenaan. Nationalistinen retoriikka saavutti vastakaikua, sillä diktaattori Fulgenio Batistan ja mafiosojen aika oli vielä tuoreessa muistissa. Yhdysvalloista oli helppo tehdä syntipukki, olivatpa ongelmat lähtöisin sen politiikasta tai eivät. Näin Castro saattoi myös kääntää huomion pois siitä, että se oli tosiasiallisesti aivan yhtä riippuvainen Neuvostoliitosta. Ellei jopa riippuvaisempi: vuonna 1962 Yhdysvaltain vaatimuksesta Kuuba erotettiin Amerikan valtioiden järjestö OAS:sta (Organization of American States) ja Meksikoa lukuun ottamatta kaikki Latinalaisen Amerikan valtiot katkaisivat sekä diplomaattiset että kaupalliset suhteensa maahan.⁷⁹ Tämän heijastui Kuuban ulkopoliittisiin pyrkimyksiin. Kaikki ystävät olivat Kuuban kannalta tervetulleita. Siten solidaarisuustoiminnan tukeminen niinkin kaukana kuin Suomessa oli itse asiassa yksi osoitus Kuuban todellisesta tarpeesta solidaarisuudelle.

Kuubassa Castron asema oli kiistämätön. Hän oli vallankumouksen arkkitehti ja aivot, joka piti ohjat tiukasti omissa käsissään. Hän oli toimissaan riittävän määrätietoinen ja kylmäpäinen, mutta toisaalta hänellä oli kyky saada ihmiset puolelleen, missä suureksi avuksi olivat hänen ilmiömäiset puhujanlahjansa. Castron onnistui saada taakseen paitsi suurimmat kapinalliset ryhmittymät kommunisteista ei-kommunisteihin, myös kansan lähes varaukseton tuki. Vuonna 1965 Castro organisoi maan poliittista kenttää uudelleen ja muutti Kuuban Kansanpuolueen PSP:n Kuuban Kommunistiseksi puolueeksi (Partido Comunista de Cuba, PCC). Hänen onnistui näin sulattaa Heinäkuun 26. päivän liike, Kommunistinen puolue (Partido Comunista Popular, PSP) ja useat muut vallankumoukselliset ryhmät yhdeksi puolueeksi, joka todellisuudessa oli hänen valtansa instrumentti.⁸⁰

---

⁷⁹ Leonard 2004, 59, 68–69; Perez 1995, 375–377.

⁸⁰ Staten 2003, 102–103.

2.4.2 Ernesto ”Che” Guevara

*Niin rakkaaksi kävit meille
teit aikakaudesta uuden.*

*Syttyi tähti sankaruuden
Vuoristomme harjanteille.*

*On jäänyt jotakin tuuleen
Ja auringon kimallukseen.*

*Niin läsnä olet kuin ennenkin
Comandante Che Guevara.⁸¹*

Edellä olevat säkeet ovat ote suomalaisen Agit-Propin versiosta laulusta *Hasta siempre Comandante*, jonka kuubalainen vallankumouksellisuusikko Carlos Puebla sävelsi vuonna 1965. Pian Guevaran kuoleman jälkeen laulu käännettiin useille eri kielille ja siitä tuli jonkinlainen oodi vallankumoukselle. Argentiinalainen lääkäri Ernesto ”Che” Guevara nousi 1960-luvulla maailman uusvasemmistolaisesti suuntautuneen nuorison esikuvaksi. Guevaran kuolema sissijohtajana Boliviassa vuonna 1967 sinetöi hänen asemansa vallankumouksen ikonina ja lähes myyttisiä piirteitä omaavana sankarina. Hänestä tuli poliittisen innoituksen lähde, vaikka monilla käsitys hänestä ja hänen poliittisesta ajattelustaan olikin varsin hatara.

Ernesto Guevara de la Serna syntyi Argentiinassa vuonna 1928 keskiluokkaiseen perheeseen. Keskiluokkaisuudesta huolimatta perhe ja erityisesti Guevaran äiti Celia de la Serna eivät edustaneet tyypillisen porvarillista arvomaailmaa. Tämä vaikutti todennäköisesti nuoren Guevaran maailmankatsomukseen, joka opiskeluaikoina alkoi muotoutui yhä radikaalimpaan suuntaan. Keskeisessä roolissa olivat Guevaran Miamiin asti suuntautuneet kiertomatkat, joiden kautta hän sai uudenlaisen perspektiivin maanosaan. Matkoilla räikeästi vastaan tullut köyhyys, epätasa-arvo sekä erityisesti Yhdysvaltain hallitseva ote maanosaan saivat Guevaran poliittisuuden heräämään sekä lopulta vakuuttumaan siitä, että aseellisen vallankumous oli välttämätön.⁸²

Guevara ja Castro tapasivat toisensa vuonna 1955 Meksikossa, jossa Castro kapinallisineen oli maanpaossa. Yhteinen sävel löytyi pian, sillä miehiä yhdisti sama päämäärä ja samanlainen tausta.

---

⁸¹ Agit-prop oli poliittisen laululiikkeen keulakuva, jonka lauluista monet käsittelivät Latinalaista Amerikkaa.

⁸² Anderson 1998, mm.19, 28, 31, 90

Kummatkin tulivat keskiluokkaisista perheistä ja heillä oli korkea koulutus. Ehkä suurin yhdistävä tekijä oli poliittinen missio, joka oli kummankin elämässä etusijalla. Guevara liittyi pian tapaamisen jälkeen heinäkuun 26. päivän liikkeeseen, ja ryhtyi yhdessä Castron kanssa suunnittelemaan Batistan vallan kaatamista. Vallankumouksen taisteluissa Guevara sai merkittävän roolin joukkojen lääkärinä, peräänantamattomana sissitaistelijana ja taisteluhengen nostattajana. Toisaalta hän oli myös armoton pelkureiksi ja pettureiksi katsomiaan kohtaan. Guevaran kerrotaan henkilökohtaisesti johtaneen ilmiantajien teloituksia. Castrolle Gueveran kaltainen vankkumaton vallankumouksellinen oli korvaamaton. Taistelun kiihkeinä vuosina Guevarasta tuli Castron oikea käsi, ja myös uuden hallinnon astuttua valtaan Guevara pysyi Raúl Castron tavoin Fidelin luottomiehenä. Palkintona uhrauksistaan ja sitoutuneisuudestaan *comandanteksi*⁸³ ylennetty Guevara sai Kuuban kansalaisuuden, ja vallankumouksen ensi vuosina hän toimi Kuuban keskuspankin johtajana sekä vuosina 1961–1965 maan teollisuusministerinä.

Che Guevara oli periaatteissaan tinkimätön vallankumouksellinen, joka omisti elämänsä ideologiansa kehittämiseksi ja toteuttamiseksi. Guevaran ajama eettinen absolutismi aiheutti usein eripuraa vallankumouksellisten kesken. Erimielisyyttä aiheutti muun muassa Guevaran äärimmäisyyksiin menevä omistautuminen, jota hän odotti myös muilta. Guevaran ajatus ”uudesta sosialistisesta ihmisestä”, joka laittaisi yhteisön edun omansa edelle ja taistelisi väsymättä vallankumouksen puolesta, ei saanut kaikkien tukea. Erityisesti kapinallisten liberaalisiipi katsoi vallankumouksen juurruttamisen vaativan myös materiaalisia kannustimia. Yksi suurimmista kiistakapuloista oli Kuuban lähenevä suhde Neuvostoliittoon, jota Guevara katsoi karsaasti. Alun kiihkeiden vuosien jälkeen hän alkoi ottaa etäisyyttä politiikan keskiöön. Vuonna 1965 hän erosi teollisuusministerin ja samalla muista valta-eliitin tehtävistä. Seuraavan kahden vuoden aikana hän omistautui sissijohtajan tehtäville ensin Kongossa ja sitten Boliviassa yrittäen siten toteuttaa *foquismo*⁸⁴, vallankumouksen synnyttämistä sissikapinaliikkeiden kautta.⁸⁵

Guevara saavutti mainetta radikaalin sosiaalisen muutoksen puhemiehenä paitsi Kuuban vallankumoustaisteluissa ja maan johtotehtävissä, myös kansainvälisillä foorumeilla, joissa hän piti tulikivenkatkuisia puheita. Hänen ajatuksensa levisivät myös lukuisina kirjoituksina, joista keskeisimpiä oli *Vallankumoustaistelu Kuubassa*. Länsimaissa Guevaran ajatukset levisivät etenkin 1960-luvun loppua kohden. Suomessa Guevaran ajatuksia levittivät ennen muuta TRICONT, joka

---

⁸³ Majuri.

⁸⁴ Esp. foco = joukko. Sissisodankäynnin teoria, jota kehitti edelleen ranskalainen Régis Debray, joka taisteli Guevaran joukoissa Boliviassa.

⁸⁵ Sinclair 1979, 176–178; Rojo, 1970, 150.

painatti muun muassa Guevaran artikkelin *Ihminen ja sosialismi Kuubassa* sekä Suomi-Kuuba -seura, joka yhteistyössä edellisen kanssa levitti niin Guevaran kuin Castronkin tekstejä. Euroopan opiskelijamellakoissa vuonna 1968 vain vuoden aikaisemmin kuollut Guevara oli monelle nuorelle kapinan symboli ja innoittaja. Myös monelle Vanhan ylioppilastalon valtaajalle Guevara oli esikuva.⁸⁶ Von Bonsdorff kirjoittaa muistelmateoksessaan, että useimmille TRICONTin parissa puuhaavalle Che Guevara oli henkinen innoittaja, joskin näkemyksiä erottivat käsitykset vallankumouksen toteuttamisesta, ja myös Guevaraan ja sissiliikkeisiin kriittisesti suhtautuvia löytyi.⁸⁷

Vaikka Guevara vasemmistolaiselle nuorisolle eittämättä tärkeä esikuva olikin, suurimmalle osalle tuon ajan suomalaista hän oli tuntematon. Suppeasta otannastaan huolimatta vuonna 1967 tehty katuhaastattelu Helsingistä kertoo omaa kieltään. Kyselyn vastaajista vain harva osasi kertoa kuka Ernesto Che Guevara oli. Ne vastaajat, jotka ylipäätään tunnistivat sissijohtajan, nimesivät hänet ”etelämaan presidentistä” latinalaisamerikkalaiseen diktaattoriin ja kuubalaiseen ”kapinalistiin” vain muutaman osatessa henkilöidä hänet oikein.⁸⁸ Haastateltavien vastaukset heijastelevat suomalaisten stereotyyppisiä käsityksiä Latinalaisesta Amerikasta kenties yleisemminkin.

Viimeiset vuodet elämästään Guevara vietti sissisotilaana Afrikassa ja Etelä-Amerikassa. Hän vetäytyi julkisuudesta lähes kokonaan ja liikkui erilaisten salanimien turvin. Se, että Guevaran liikkeistä tiedettiin vain vähän ja siihenkin vähään sisältyi paljon huhupuheita, vaikutti osaltaan siihen, että hänestä muodostui legenda jo eläessään. Pian Guevaran kuoleman jälkeen maailmalle levisi kuvia sissijohtajan riutuneesta ruumista, josta katsojaa tuijotti eloton, mutta jotenkin pistävä katse. Kuvissa nähtiin jopa yhtymäkohtia ristiinnaulittuun Jeesukseen, ja seuraavina vuosina Guevarasta tuli lähes teologisen palvonnan kohde.⁸⁹

3. Vuosikymmenten vedenjakajalla

3.1 TRICONT kolmannen maailman asialla

Kansainvälistymisen rinnalla 1960-luvulla nousi vahvasti kolmasmaailmalaisuus. Sen näkyvin esille tuoja oli 1968 perustettu Kolmannen maailman instituutti TRICONT, jonka keskeisenä tavoitteena oli kolmannen maailman ja sen ongelmien tunnetuksi tekeminen. Von Bonsdorffin mukaan

---

⁸⁶ 'Ylioppilasquevarat ja ruusujen aika' Ydin 3/1969.

⁸⁷ Von Bonsdorff 1986, 244–245.

⁸⁸ Katuhaastatteluja Helsingissä vuonna 1967 [<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=616&a=924>], katsottu 1.3.2011.

⁸⁹ Sinclair 1979, 176–178;

TRICONTin kaltaiselle ryhmälle oli ”todellinen tilaus”⁹⁰. TRICONT sai alkunsa syksyllä 1968 Ilkka Taipaleen⁹¹ ideasta. Yhdessä Reijo Nikkilän ja Johan von Bonsdorffin kanssa hän kutsui koolle ryhmän perustavan kokouksen. Ryhmän tavoitteena oli tietoa tuottamalla edesauttaa kehitysmaatietoisuuden paranemista, sillä ongelmaksi koettiin paitsi kehitysmaiden lähtökohdista käsin tuotetun tiedon puute, myös koulujen historianopetuksen kyvyttömyys ja tiedotusvälineiden haluttomuus ”jakaa oikeata tietoa Latinalaisesta Amerikasta, Afrikasta ja Aasiasta”.⁹² TRICONTilla ei ollut varsinaista yhdistysorganisaatiota, vaan sen toiminta perustui erilaisten työryhmien työskentelyyn. Pian perustamisensa jälkeen TRICONTin alaisuudessa aloitti toimintansa kymmenen työryhmää, jotka ryhtyivät tuottamaan muun muassa Latinalaista Amerikkaa, Afrikkaa ja Aasiaa sekä yleisemminkin kansainvälisiä kysymyksiä käsitteleviä julkaisuja. Tutkimusryhmillä oli kullakin oma vastuhenkilönsä. Latinalaisen Amerikan osalta yhdysmiehenä toimi Reijo Nikkilä, josta tuli sittemmin myös Suomi-Kuuba -seuran johtokunnan jäsen. Yksi työryhmien keskeisiä toimintamuotoja oli erilaisten tiedotteiden painaminen ja levittäminen. TRICONT saikin alkunsa juuri tällaisesta toiminnasta: se astui esiin ensimmäisen kerran Meksikon olympialaisten alla vuonna 1968, jolloin joukko ryhmän aktiiveja jakoi kisoihin lähtevälle Suomen joukkueelle lentolehtisinä tietoa Meksikosta maana ja sen ihmisoikeusloukkauksista. Meksikossa koettiin tuolloin rajuja opiskelijamellakoita, joissa surmansa sai yli 200 opiskelijaa.⁹³

TRICONTin toiminta oli puolueisiin sitoutumatonta ja siihen kuului kirjava joukko ihmisiä opiskelijoista jo työelämässä oleviin. *Ydin*-lehdessä vuonna 1969 TRICONTin jäsenistön puoluesidonnaisuutta luonnehdittiin ”vähäiseksi” ja useimpien suhdetta puolueeseensa kriittiseksi. Luonnehdintaa ei välttämättä voi ulottaa koskemaan jokaista jäsentä, mutta tässä vaiheessa TRICONTin toimintaa näyttää sävyttäneen jonkinlainen yleinen uusvasemmistolaisuus. Toimintaryhmissä vaikutti poliittisia ryhmittymiä keskustasta vasemmalle.⁹⁴

Viveca Hedengren oli TRICONTin toiminnassa mukana sen alkuvaiheesta lähtien. Hän oli myös ryhmän toiminnanjohtaja. Hedengrenin mukaan hänen kiinnostuksensa ja solidaarisuutensa Kuubaa kohtaan sai alkunsa 1960-luvun lopulla juuri TRICONTin kautta. Ryhmä ajoi yleisesti kehitysmaiden asiaa, mutta Latinalainen Amerikka ja erityisesti Kuuba olivat sen toiminnassa

---

⁹⁰ Von Bonsdorff 2000, 38.

⁹¹ Suomalainen kansalaisaktivisti ja poliitikko (sd), ammatiltaan lääkäri, s. 1942. Toiminut useissa kansalaisliikkeissä, mm. Sadankomiteassa ja Suomen Rauhanliitossa. Lähde: Kansallisbibliografia, [http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5228/], luettu 22.12.2010.

⁹² 'Tricont, kolmannen maailman instituutti', *Ydin* 5/1968; Kastari 2001, 332–333. Von Bonsdorff 2000, 38.

⁹³ Pirttijärvi 1998, 99–100; Von Bonsdorff 1986, 241.

⁹⁴ 'Tricontin taustaa', *Ydin* 1/1969; Kastari 2001, 332–333.

vahvasti esillä. Jo ryhmän nimeen vaikutti kuubalaisten isännöimän Aasian, Afrikan ja Latalaisen Amerikan solidaarisuusjärjestön OSPAAAL:n (esp. Organización de Solidaridad con los Pueblos de Asia, África y América Latina) julkaisema *Tricontinental*-lehti.⁹⁵ Hedengrenin mukaan liikkeen parissa työskenteleviä yhdisti ”yleinen kolmasmaailmalaisuus”⁹⁶, katseen ja toivon kohdistaminen kolmansien maiden liikehdintään.

TRICONTin taival jäi lopulta melko lyhyeksi, sillä vuoteen 1973 mennessä ryhmän toiminta hiipui. Osa sen jäsenistä siirtyi oman analyysinsä mukaisesti puoluepoliittisiin liikkeisiin, osa taas työelämään ja tutkijoiksi 1970-luvulla nousseen kehitysmaatutkimuksen pariin.⁹⁷ TRICONT ehti olemassaolonsa aikana nostattamaan monella tavalla keskustelua kehitysmaista ja Suomen suhteesta niihin. Monelle Kuuba-aktiiville se tarjosi myös tärkeän kasvualustan, ja ryhmän hajottua TRICONTin aktiiveja siirtyi Kuuba-seuran aktiiveiksi. Myös Hedengren ryhtyi varsinaiseksi järjestöaktiiviksi omien sanojensa mukaan vasta TRICONTista irtauduttuaan. Seura-aktiivisuutensa hän katsoo alkaneen vuonna 1971, jolloin hän vieraili ensimmäisen kerran Kuubassa. Hän toimi tuolloin kansainvälisten asioiden sihteerinä Hertta Kuusiselle, joka oli pyytänyt häntä ”tupakkirahoilla apulaisekseen”⁹⁸. Kuusinen oli kaksi vuotta aiemmin valittu Naisten Kansainvälisen Demokraattisen Liiton puheenjohtajaksi, missä ominaisuudessa hänet kutsuttiin myös Kuuban Naisliiton vieraaksi.⁹⁹ Niin ikään Reijo Nikkilä, joka oli ollut perustamassa TRICONTia, aktivoitui Kuuba-seurassa vuosikymmenten taitteessa.

3.2 Vuosi 1968 ja uudet tuulet

1960-luvun lopulle osuu joukko maailmanpoliittisia tapahtumia, jotka heijastuivat myös Kuuba-solidarisuuteen. Euroopassa tunnelma kärjistyi erityisesti vuonna 1968, joka on jäänyt historiaan sen modernina hulluna vuotena. Tuolloin ympäri Eurooppaa vaadittiin lakkojen ja mellakoiden säästämänä radikaaleja poliittisia muutoksia. Tšekkoslovakiassa vallitsi tammikuusta elokuuhun Prahan keväänä tunnettu liberaali ajanjakso, jonka pääarkkitehtinä toimi Alexander Dubček. Sen pyrkimyksenä oli luoda maahan ”ihmiskasvoinen sosialismi” ja lisätä demokraattisuutta. Prahan kevät vaihtui syksyyn, kun Neuvostoliiton tankit vyöryivät maahan ja uudistukset tukahdutettiin kovalla otteella. Myös Euroopan ulkopuolella kuohui: Yhdysvalloissa murhattiin

---

⁹⁵ Hedengrenin haastattelu.

⁹⁶ Hedengrenin haastattelu.

⁹⁷ Vesa 1976, 187–188; Pirttijärvi 1998, 100; Keskustelu Tuomo Melasuon kanssa 30.4.2011.

⁹⁸ Hedengrenin haastattelu.

⁹⁹ Hertta Kuusinen 1904–1974, Pirkko Kotilan ja Sanna Tarnasen suunnittelemaan näyttelyyn pohjautuva esitys Hertta Kuusisen elämästä [http://www.kansanarkisto.fi/Hertta_Kuusinen_1904_1974.pdf], luettu 2.9.2010.

kansalaisyhteiskunnan keulakuva Martin Luther King ja demokraattien presidenttiehdokas, Vietnamin sodan lopettamista ajanut Robert F. Kennedy. Vietnamin sotaa vastaan osoitettiin mieltä niin Pohjois-Amerikassa kuin Länsi- ja Pohjois-Euroopassakin. Euroopan hullun vuoden tapahtumat huipentuivat Ranskan toukokuun opiskelijamellakoihin.

Kuuhunta ulottui myös Suomeen, jossa pitkin kesää osoitettiin mieltä muun muassa Vietnamin sotaa vastaan. Suomessa eräänlaisena 1960-luvun radikalismien ja samalla koko vuosikymmenen huipentumana on usein pidetty Vanhan ylioppilastalon valtausta marraskuussa 1968.¹⁰⁰ Tuolloin Opiskelijat—Studenterna -liikkeeksi järjestäytynyt joukko opiskelijoita valtasi Helsingin ylioppilaskunnan 100-vuotisjuhlan juhlapaikaksi aiotun Vanhan ylioppilastalon. Ylioppilasaguevaroiksi¹⁰¹ kutsutut valtaajat vaativat muun muassa uudistuksia yliopiston hallintoon ja opetukseen. Laajemminkin mittakaavassa syksyn 1968 merkkipaaluksi nousi kuitenkin Tšekkoslovakian miehitys. Se oli tapahtuma, josta tuli keskeinen vedenjakaja vasemmiston sisällä. Paikan poliittisella kartalla määritteli nyt kanta miehitykseen, jota suurin osa vasemmistosta asettui aluksi vastustamaan. Kastarin mukaan Suomen Rauhanpuolustajat olivat SKP:n opposition ohella ainoita miehitystä ymmärtäneistä järjestöistä. Sen sijaan tulevista taistolaisista harvalla oli tässä vaiheessa vielä kovin selkeää kantaa.¹⁰²

Myös TRICONTissa ja Suomi-Kuuba -seuran toiminnassa syksyn tapahtumat näkyivät. Fidel Castron lausunto Tšekkoslovakian miehityksestä aiheutti hämmennystä ja vilkasta keskustelua, sillä Castro oli puheessaan antanut hyväksynnän miehitykselle. Kantaansa hän perusteli muun muassa sillä, että Tšekkoslovakian kehitys oli vaarantanut kymmenien vuosien sosialistisen rakennustyön. Lisäksi hän kritisoi ankarasti Itä-Euroopan sosialistisia maita, joiden hän katsoi unohtaneen sosialismin ihanteet ja muun maailman köyhyyden sekä keskittyneen aineellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Toisaalta Castro kuitenkin korosti, ettei miehitys ollut laillinen ja että se loukkasi Tšekkoslovakian itsemääräämisoikeutta.¹⁰³ Castron myönteinen kanta miehitykseen aiheutti hämmennystä Kuuba-aktiivien joukossa, sillä hänen oletettiin tuomitsevan tapahtuman. Nykytiedon valossa Castron toiminta käy ymmärrettävästi, sillä hän muodosti kantansa maan sisäisten olojen ja ulkopoliittisten suhteiden ristipaineessa. Yhdysvaltain kauppasaarron myötä Kuuba oli ajautunut taloudelliseen ahdinkoon, jonka helpottajaksi se tarvitsi Neuvostoliittoa. Ilman kauppakumppanuutta

---

¹⁰⁰ Mm. Miettunen on kritisoinut Vanhan valtauksen merkityksen korostumista yhtenä koko 1960-luvun tärkeimmistä tapahtumista. Miettunen 2009, 157–58.

¹⁰¹ 'Ylioppilasaguevarat ja ruusujen aika', Ydin 3/1969.

¹⁰² Kastari 2001, 341, 315–316.

¹⁰³ Von Bonsdorff 1986, 235–237.

sen kanssa Kuuban talous olisi romahtanut. Vuosien 1959 ja 1970 välillä Kuuban vienti Neuvostoliittoon kasvoi 12,9 miljoonasta pesosta 529 miljoonaan pesoon. Vieläkin voimakkaammin kasvoi tuonti: kymmenen vuoden sisällä se hyppäsi nolasta 689 miljoonaan pesoon.¹⁰⁴ Varsinkin suhteiden alkuaika oli karikkoista ja sitä leimasi molemminpuolinen epäluulo, mutta luvut kuvaavat hyvin Neuvostoliiton roolin merkittävyyttä ja selittävät osaltaan Castron miehitykseen ottamaa kantaa. Neuvostoliitto oli yksinkertaisesti elintärkeä kommunistisen Kuuban olomassaolon jatkumiselle eikä Castro siksi voinut esittää jyrkän eroavaa mielipidettä. Muun muassa Kiina, joka oli tuominut Prahan kevään kehitykseen, asettui vastustamaan miehitystä. Kannanottojen erilaisuus selittyy toki myös puhtaalla reaali politiikalla: Kiinan kokoisella jättävaltiolla oli maailmanpolitiikassa toisenlainen auktoriteetti kuin piskuisella Kuuballa. Ymmärtämällä miehitystä Castro pyrki myös korjailemaan hiertäviä suhteita Neuvostoliittoon, sillä ne olivat tulehtuneet erityisesti Kuuban tuettua vallankumousliikkeitä muualla kolmannessa maailmassa. Che Guevaran kuoleman ja taloudellisen kurimuksen jälkeen tämä idealistinen pyrkimys jäi syrjään.¹⁰⁵

Kuuba ja Latinalainen Amerikka olivat 1960-luvun loppuvuosina esillä laajemminkin. Ilmiö linkittyy vahvasti kolmasmaailmalaisuuden kukoistukseen. Vuosikymmenen lopulla Latinalaista Amerikkaa tuotiin esiin niin monissa seminaareissa, tapahtumissa ja puhetilaisuuksissa. Syksyllä 1968 TRICONT järjesti yhdessä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kanssa Kolmannen maailman viikon, jossa myös Latinalainen Amerikka ja Kuuba olivat näkyvästi esillä. Kesällä 1969 järjestettiin Jyväskylässä Jyväskylän kesä -niminen tapahtuma¹⁰⁶, jonka teemana oli Latinalainen Amerikka. Tapahtumalla oli varsin nimekkäitäkin osallistujia, kun muun muassa saksalais-amerikkalainen riippuvuusteoreetikko Andre Gunder Frank¹⁰⁷ saapui Jyväskylään luennoimaan. Uuden vuosikymmenen kynnyksellä kehitysasiat ja Latinalainen Amerikka olivat monella tapaa tapetilla, mikä antoi pontta myös Kuuba-solidarisuudelle. Suomi-Kuuba -seuran toimintasuunnitelmassa vuodelle 1969 todettiin: ”Kolmas maailma ja sen ongelmat ovat viime aikoina alkaneet yhä enemmän kiinnostaa laajenevia piirejä. Siksi on seuran toiminnalla hyvät edellytykset myös alkavana toimintavuotena.”¹⁰⁸ Vuodesta 1968 eteenpäin seuran toiminta alkoikin piristyä. Syynä ei ollut

---

¹⁰⁴ Pérez-Stable, 1995, 355.

¹⁰⁵ Staten 2003, 100, 104–105.

¹⁰⁶ Vuodesta 1956 järjestetty, kansainvälisesti tunnetuksi tullut kulttuuritapahtuma, johon on sisältynyt konsertteja, mestarikursseja nuorille soitintaiteilijoille korkeatasoisine pedagogeineen sekä eri alojen kongresseja, seminaareja ja luentosarjoja.

¹⁰⁷ Saksalais-amerikkalainen uusmarxilainen taloushistorioitsija ja sosiologi. Hän oli yksi nk. riippuvuusteorian tunnetuiksi tekijöistä.

¹⁰⁸ Toimintasuunnitelma 1969, KansA; Kolmannen maailman viikko Vanhalla, televisiokatselmus vuodelta 1968 [<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=616&a=5529>], katsottu 2.2.2011.

kuitenkaan pelkästään yleinen kiinnostuksen nouseminen kolmatta maailmaa kohtaan, vaan 1970-luvun kasvu heijasti vahvasti vuosikymmenen puoluepolitisoitumiskehitystä.

3.3 1970-luku meillä ja muualla

Max Jacobson kirjoittaa 1900-lukua käsittelevän kirjasarjansa viimeisessä osassa *Tilinpäätös* 1970-luvun olleen pitkä poliittinen aikakausi, joka alkoi 1960-luvun jälkipuoliskolla ja jatkui pitkälle 1980-luvulle.¹⁰⁹ Tuona ajanjaksona yhteiskunta politisoitui kovalla ryminällä ja perinteisen puoluepolitiikan vaikutusalue laajeni huomattavasti. 1970-lukua on pidetty suomettumisen pahimpana aikakautena, jolloin Timo Vihavaisen sanoin kansankunta oli ”rähmällä”, sillä idänsuhteet määrittelivät Suomen asemaa ja sisäistä kehitystä monin tavoin. Naapuruus ei merkinnyt vain virallista ulkopoliittikkaa, vaan naapuruuden politiikka ulottui syvälle koko yhteiskuntaan.¹¹⁰ 1970-luvun jälkipyykkiä on Suomessa pesty ahkerasti. Etenkin vuosikymmenen kenties leimallisempiin ilmiöihin kuulunut taistolaisuus saa aikaan edelleen tiukkaa väittelyä.

1970-luvulla suurvaltopoliittinen peli kääntyi Neuvostoliiton hyväksi. Voimatasapaino säilyi, mutta Neuvostoliitto sai henkisen niskaotteen. Huhtikuussa 1975 Yhdysvallat joutui hyväksymään sen tosiseikan, että se oli hävinnyt sodan Vietnamissa. Ympäri maailmaa levisivät television välittämien nöyryyttävät kuvat, joissa helikopterit pelastivat viimeisiä amerikkalaisotilaita Saigonin suurlähetystön katolta.¹¹¹ Myöskään presidentti Nixonin ero Watergate-skandaalin seurauksena ei nostanut Yhdysvaltain lippua korkeammalle. Vuosikymmenen alussa länsimaissa pitkään jatkunut talouden nousukausi kääntyi öljykriisiin myötä laskuun ja aiheutti taantumaa kaikissa läntisissä teollisuusmaissa. Neuvostoliitolle öljykriisi oli Jacobsonin mukaan lottovoitto, sillä se oli tuohon aikaan maailman suurin öljyn- ja kullantuottajamaa, ja öljyn hinnan moninkertaistuttua rahaa virtasi sen kassaan. Lisäksi dollarin arvo aleni samanaikaisesti, mikä puolestaan nosti kullin hintaa. Ulospäin Neuvostoliitto eli voimansa tunnossa, mutta todellisuudessa öljykriisi vain peitti alleen sen talouden todelliset ongelmat. Talous olisi kaivannut uudistamista, mutta taloudellisen uudistamisen sijaan voimavarat keskitettiin kilpavarusteluun ja ulkoisen mahdin lisäämiseen.¹¹²

1970-luvulla Kuuban ja Neuvostoliiton suhteissa pahimmat myrskyt olivat takanapäin, ja maiden suhteet vakiintuivat. Suurimmat muutokset tapahtuivat nyt Kuuban talouden uudelleen järjestelyssä, jossa myös Neuvostoliitolla oli sormensa pelissä. 1970-luvulla moni kuubalainen sai insinööri, -

---

¹⁰⁹ Jacobson 2003, 113.

¹¹⁰ Pernaa 2005, 181–184.

¹¹¹ Jacobson 2003, 114–115.

¹¹² Jacobson 2003, 116–117.

tietotekniikka, -maatalous- ja rakennusoppinsa Neuvostoliitossa. Lisäksi Kuubassa vieraili vuosittain satoja neuvostoliittolaisia asiantuntijoita auttamassa teollisuuden, sokerituotannon ja sähköntuotannon kehittämisessä.¹¹³

Kuubassa 1970-luku lopetti vallankumouksen idealistisen vaiheen. Siihen vaikuttivat 1960-luvun lopulla epäonnistuneiksi osoittautuneet hankkeet. Fidel Castro julisti vuonna 1968 ”vallankumouksellisen offensiivin”, jolla 65 000 jäljellä olevaa yksityisyritystä kansallistettiin ja kansalaisia yllytettiin lähtemään vapaaehtoiseksi sokeriviljelmille. Samalla alettiin valmistautua vuoden 1970 ”kymmenen miljoonan tonnin vuoteen”. Castro asetti kunnianhimoiseksi tavoitteeksi, että vuonna 1970 Kuuba tuottaisi kymmenen miljoonaa tonnia sokeria. Radikaalilla kokeilulla oli sekä käytännöllisiä että ideologisia syitä. Kuubassa oli tuontia korvaavan teollistamisen mallin¹¹⁴ mukaisesti pyritty vähentämään maan riippuvuutta tuonnista laittamalla suuria panoksia maan teollisuuden kehittämiseen. Tämä vaati kuitenkin ulkomaista tietotaitoa ja pääomaa, johon Kuuballa ei ilman sokeriteollisuutta ollut varaa. ”Kymmenen miljoonan tonnin vuosi” oli myös osa suurta projektia, jossa kuubalaiset pyrittiin sitouttamaan sosialismin ihanteisiin. ”Vallankumouksellisten hyveiden” istuttamista Castro edesauttoi sekä pakkokeinoin että omalla karismallaan. Mallikansalaisten suorituksista palkittiin erilaisin palkinnoin, nimityksin ja tittelein - systeemi, joka muistutti kovasti Neuvostoliittoa ja muita kommunistisia valtioita.¹¹⁵ Projekti oli jatkoa Guevaran ajatukselle ”uudesta sosialistisesta ihmisestä”, joka olisi pyyteettömästi koska tahansa valmis puolustamaan vallankumouksen ihanteita.

Kaikesta panostuksesta huolimatta sokerisato jäi 8,5 miljoonaan tonniin, mikä sekin oli huomattava saavutus, mutta tulos oli silti pettymys. Monipuolistamispyrkimyksistä huolimatta talous oli jopa entistä riippuvaisempi sokerista. Epäonnistunut kokeilu vauhditti Kuubassa uuden suunnan etsimistä talouteen ja samalla idealistisen vaiheen loppua.¹¹⁶ Vuodesta 1970 lähtien vallankumouksessa alkoi pragmaattisempi vaihe. Siitä tuli reaalipolitiikkaa. Syynä olivat sekä sisäiset että ulkoiset paineet. Guevaran suosimista moraalisisista kannustimista luovuttiin ja tilalle otettiin materiaalisia yllykkeitä. Pelkkien kannustimien varaan ei kuitenkaan laskettu, vaan tuottavuuden nostaminen turvattiin myös lailla. Vuonna 1970 maa sai uuden lain, jolla kaikki 18–60-vuotiaat miehet määriteltiin työvoimaan kuuluviksi. Vuosikymmenen kuluessa säädettiin myös muita järjestelmää vakiinnuttavia lakeja.

---

¹¹³ Leonard 2004, 84–85.

¹¹⁴ Ns. ISI-malli (engl. import substitution industrialisation) oli ECLA:n teoreetikoiden kehittämä talouden malli, jota sovellettiin useissa Latinalaisen Amerikan maissa toisen maailmansodan jälkeen.

¹¹⁵ Leonard 2004, 82-84; Staten 2003, 101-102; Valtonen 2001, 461.

¹¹⁶ Leonard 2004, 84.

Niistä tärkein oli Kuuban uusi perustuslaki vuonna 1975, joka tehtiin Neuvostoliiton vuoden 1936 perustuslain mallin mukaan. Uusi perustuslaki sinetöi Kuuban kommunistisen puolueen PCC:n sekä viime kädessä Castron yksinvallan ja takasi ainakin lainsäädännöllisesti sen, että maa tulisi pysymään kommunistisena.¹¹⁷

1970-luvulla myös Kuuban ja muun Latinalaisen Amerikan suhteissa tapahtui paranemista. Vuonna 1972 Kuuba solmi uudelleen diplomaattisuhteet Perun, Barbadosen, Jamaikan, Guyanan ja Trinidad ja Tobacon kanssa. Seuraavina vuosina suhteet Argentiinaan, Panamaan, Kolumbiaan ja Venezuelaan normalisoituivat ja vuonna 1975 OAS salli virallisestikin suhteiden uudelleen solmimisen Kuuban kanssa. Huolimatta siitä, että suhteet Latinalaiseen Amerikkaan paranivat, Kuuba jatkoi ulkopoliitikassa internationalistista linjaansa. Taloudellisesti Kuuba oli riippuvainen neuvostoblokista, mutta se yritti mahdollisuuksien mukaan säilyttää poliittisen riippumattomuuden. Tärkeäksi foorumiksi Kuuballe muodostui Sitoutumattomien maiden liike, jonka puheenjohtajaksi Fidel Castro valittiin vuonna 1979.

Suomi-Kuuba-seurassa 1970-luku merkitsi toiminnan huomattavaa kasvua ja järjestäytymistä koko maan tasolla. TRICONTin hiipussa Suomi-Kuuba -seurasta ja sen alajärjestöistä tuli Kuuba-solidarisuuden pää-äänitorvi. Yhteistyöverkoston kasvu edesauttoi toiminnan laajenemista. 1970-luvulla yhteistyö tiivistyi niin kotimaisella, pohjoismaisella kuin laajemmalla kansainvälisellä tasolla. Myös virallisella tasolla Suomen ja Kuuban välinen kanssakäyminen vilkastui niin valtiollisesti kuin taloudellisestikin. Vuonna 1972 Suomen ja Kuuban välillä solmittiin ensimmäinen kehitysyhteistyösopimus. Kulttuurin saralla merkittävä tapahtuma oli Suomen virallisen kulttuurivaltuuskunnan vierailu Kuubaan marraskuussa 1973. Myös diplomaattiset suhteet kohenivat: vuosikymmenen loppuun mennessä maiden väliset suhteet olivat kehittyneet siinä määrin, että Kuuba asetti Suomeen suurlähettilään.

Kuuba-solidarisuuden kannalta kehitys oli kannustavaa ja sitä myös edesautettiin tarmokkaasti. Kuubaa kohtaan lisääntyneen kiinnostuksen vuoksi toimintanäkymiä pidettiin ”ilmeisen valoisina”¹¹⁸. Kasvavasta kiinnostuksesta kielivät muun muassa yleisötilaisuuksien menestys, Kuubaa koskevat monet tiedustelut sekä Kuubassa käynnin lisääntyminen. Tämän katsottiin osoittavan, että seura alkoi olla tunnettu ja että Kuubaa kohtaan tunnettiin ”suurta sympatiaa”¹¹⁹. Nyt

---

¹¹⁷ Leonard 2004, 85–86.

¹¹⁸ Toimintakertomus 1969–1970, KansA.

¹¹⁹ Toimintasuunnitelma vuodelle 1972, KansA.

saatettiin todeta, että Kuuban olojen asiantuntijoita alkoi jo olla ”toistakymmentä”¹²⁰, kun vielä pari vuotta aikaisemmin Kuuban tuntijoita oli ollut vaan kourallinen.

3.3 Taisto taistolaisuudesta

1970-luvulla Kuuba-solidarisuudessakin näkyi ilmiö, joka lienee yksi Suomen lähihistorian kiistanalaisimpia. Tšekkoslovakian miehityksestä tulta alleen ottanut kansandemokraattien asemasota kulmineitui 1970-luvun alkuvuosina taistolaisuudeksi kutsutun ilmiön syntyyn. Taistolaisiksi kutsuttiin SKP:n varapuheenjohtajan Taisto Sinisaloon mukaan puolueen stalinistista vähemmistöä, joka piti Neuvostoliittoa erehtymättömänä esikuvanaan ja marxilais-leniniläistä ideologiaa tiukkana ohjenuoranaan. Käsite oli Helsingin Sanomien keväällä 1971 lanseeraama uudissana, jota taistolaiset itse pitivät halventavana. Sisäisessä retoriikassaan he käyttivät enemmän nimitystä puolueen ”sisäiset” tai ”terveet” voimat. Taistolaisia kutsuttiin myös vähemmistöläisiksi erotuksena enemmistöläisistä, joita oli valtaosa SKP:n/SKDL:n kannattajista. Vähemmistön edustajat erottautuivat enemmistöstä paitsi ideologisesti ja suhteessaan käytännön politiikkaan, myös konkreettisesti. Vuonna 1971 enemmistöläiset ottivat tunnukseksi punaisen paidan, vähemmistön sonnustautuessa siniseen paitaan. Erivärisistä paidoista tuli kahtiajaon symboli. Taistolaisuudesta voidaan erottaa nuortaistolaisuus, joka tiivistyi etenkin Akateemisen Sosialistiseurauksen (ASS)¹²¹ ja Sosialistisen Opiskelijaliiton (SOL)¹²² ympärille, sekä kulttuuritaistolaisuus, jonka näkyvimpiä edustajia olivat muun muassa poliittisen laululiikkeen suomalainen keulakuva Agit-Prop ja sellaiset näyttelijät kuten Kristiina Halkola ja Kaisa Korhonen. Taistolaisilla ei ollut varsinaista puolueorganisaatiota, vaan he ryhtyivät erilaisten järjestöjen ympärille. Taistolaiseen strategiaan kuului järjestöjen valtaus miehittämällä esimerkiksi järjestöjen keskeiset paikat johtokunnissa. Näin muun muassa Suomen Rauhanpuolustajat oli käytännössä taistolaisten hallussa. Liikkeen työssijoina katsotaan yleensä myös Kulttuuriryöntekijäin liitto, Toimittajaliitto ja Tutkijaliitto.¹²³

1970-luvun voimakas puoluepolitisoituminen heijastui myös Suomi-Kuuba -seuraan. Vaikutus näkyi paitsi seurauksen jäsenistössä ja yhteistyökumppaneissa, myös sen julkisissa kannanotoissa ja toiminnan suunnittelussa. Esimerkiksi vuoden 1978 toimintasuunnitelmaan oli kirjattu YYA-sopimuksen 30-vuotisjuhlan huomioiminen. Samaan hengenvetoon todettiin myös, että yhteistyötä Suomi-

¹²⁰ Toimintasuunnitelma vuodelle 1972, KansA.

¹²¹ Sosialistinen opiskelijajärjestö Helsingin yliopistossa, SOL:n suurin ja vaikutusvaltaisin jäsenjärjestö. Perustettiin vuonna 1925 vasemmistososiaalidemokraattiseksi opiskelijajärjestöksi.

¹²² SKDL:n opiskelijajärjestö ja yhteisöjäsen, Yhteistyössä SKP:n oppositiosivun kanssa. Perustettu vuonna 1965, lopetti toimintansa vuonna 1990.

¹²³ Rentola 2003, 96; Eerola 2004.

Neuvostoliitto-seuran kanssa pyrittiin kehittämään.¹²⁴ Suomi-Kuuba -seuran puheenjohtajana vuosina 1972–1976 toiminut Kaisa Savolainen koki pahimpien taistolaisvuosien olleen hänenkaltaiselleen ”yleisvasemmistolaiselle” raskasta ja epämiellyttävää aikaa, jolloin ei-taistolaiset joutuivat johtokunnassa paitsioon. Taistolaiseen ideologiaan kuulunut ryhmäkuri ja tietty joustamattomuus sekä tietysti seuran sisällä esiintyvien erilaisten puoluekantojen väliset puhtaasti poliittiset erimielisyydet tekivät johtokunnan toiminnasta eripuraista ja hankaloittivat Savolaisen mukaan yleensä hauskaa seuratoimintaa. Myös Pertti Paasio katsoi poliittisten kannausten vieneen aikaa ja huomiota olennaisesta. Taistolaisvaikutus alkoi tuntua seurassa etenkin vuosikymmenen puolivälissä, jolloin poliittinen debatti oli toisinaan hukuttaa alleen seuran varsinaisen tehtävän ystävyysseurana. Savolaisen ja Paasion näkemykset edustavat ei-taistolaista näkökulmaa, ja taistolaisiksi lukeutuneet seuran jäsenet kokivat asian epäilemättä hyvin toisella tavalla. Savolaista ja Paasiota taistolaistuminen rasitti ehkä keskimääräistä enemmän, sillä seuran puheenjohtajina he joutuivat ottamaan siihen monessa mielessä kantaa.

Erimielisyyksiä syntyi muun muassa taloudenhoidosta, tilaisuuksien järjestelyistä ja kokousmenettelyistä. Vuoden 1975 vuosikokous sai varsin dramaattisiakin piirteitä, kun seura pyrittiin Savolaisen mukaan valtaamaan taistolaisille. Vuosikokouksen alla seuraan oli liittynyt suuri määrä uusia jäseniä tarkoituksenaan ilmeisesti äänestää vuosikokouksessa ja saada siten seuran johtopaikoille halutut henkilöt. Kyseessä olikin ensimmäinen vuosikokous, jossa johtokuntaan halukkaita oli niin paljon, että valinnoista jouduttiin äänestämään. Kyseisenä vuonna seuran henkilöjäsenten määrä kaksinkertaistui yhteisöjäsenmäärän moninkertaistuessa. Vuosikymmenen alussa seuran kolmisensataa jäsentä käsittänyt jäsenmäärä kipusi nyt liki 3000:een. Savolaisen mukaan moni seuraan liittyneistä uusista jäsenistä oli hankkinut jäsenyyden vain äänestääkseen, ei palavasta Kuuba-innostuksesta. Vaikka yhteistyö olikin toisinaan hankalaa, hän katsoo, ettei se kuitenkaan vaikuttanut motivaatioon toimia seurassa, sillä hän näki tuolloiset tapahtumat Suomen sisäisenä ”pikkupolitikointina”, joka ei sinänsä Kuuban asiaan vaikuttanut.¹²⁵

Vuonna 1973 Kuuba-seuraan tehtiin sääntömuutos, jolla sallittiin järjestöjäsenten liittyminen seuraan. Seuran taistolaissiivellä voi katsoa olleen vaikutusta asiaan, sillä samana vuonna seuran jäseneksi liittyi muuan muassa Sosialistinen Opiskelijaliitto SOL. Pari vuotta myöhemmin seuran yhteisöjäseniksi liittyivät Tampereen Opiskelevat Sosialistit ja Turun Akateeminen Sosialistiseura.

---

¹²⁴ Toimintasuunnitelma vuodelle 1978, KansA.

¹²⁵ Savolaisen ja Paasion haastattelut; Vuosikokousten pkt 1970–1979, KansA; Toimintasuunnitelma vuodelle 1979, KansA.

Seurassa pohdittiin myös yhteistyön syventämistä Suomen Rauhanpuolustajien kanssa ja vuonna 1975 seura liittyikin Rauhanpuolustajien yhteisöjäseneksi. Järjestöyhteistyön taustalla oli seuran jäsenten monet yhteydet muihin verrokkijärjestöihin. Esimerkiksi yhteistyötä Rauhanpuolustajien kanssa saattaa osaltaan selittää Kuuba-seuran johtokunnan jäsenen Cay Kankaanpään (nyk. Sevón) toimiminen samanaikaisesti Rauhanpuolustajien sihteerinä. Neljän vuoden kuluttua sääntömuutoksesta seuraan kuului 15 valtakunnallista ja 42 paikallista järjestöjä. Valtakunnallisia järjestöjä olivat muun muassa jo edellä mainittujen lisäksi Liberaalinen Nuorisoliitto ry, Svensk Ungdom r.f. ja Opiskelijoiden Liikuntaliitto ry sekä Sosiaalidemokraattinen Nuorisoliitto ry. Jälkimmäisiin kuuluivat esimerkiksi Eiran Pioneerit ry, Helsingin Kulttuuridemokraatit ry, Uudenkaupungin työläiset ry sekä yliopistojen osakuntia ja eri puolueiden paikallisosastoja.¹²⁶

Kattavampi selvitys verkostoitumisesta vaatisi lisää yksityiskohtaisempaa tietoa seuran jäsenistä, mutta yleisellä tasolla voidaan havaita, että huomattava osa seuran johtokunnan jäsenistä kuului myös muihin vastaavalla pohjalla oleviin järjestöihin, joita yhdisti löyhästi jonkinlainen yleisvasemmistolaisuus. Tiivis yhteistyöverkosto lienee toisaalta ollutkin seuran vireyden ehto. Kun mukaan otetaan vielä poliittinen aspekti, näyttäytyy tällainen verkostoituminen suorastaan pakollisena.

Vuonna 1976 seuran puheenjohtajaksi valittu Pertti Paasio oli tuolloin SDP:n tuorehko kansanedustaja. Omien sanojensa mukaan hän ei ollut kiihkeä Kuuban kannattaja, vaan hänellä Kuuba-solidarisuus merkitsi enemmänkin ”ilmoittautumista Vietnamin sodan kriitikoihin”¹²⁷. Hän lähti omien sanojensa mukaan seurassa jo pitempään vaikuttaneen SDP:läisen Jorma Westlundin ehdotuksesta. Paasion valinta puheenjohtajaksi oli jatkumoa jo 1960-luvulla alkaneelle tavalle istuttaa järjestöjen hallituksiin ja puheenjohtajiksi tunnettuja poliitikkoja ja kulttuurivaikuttajia. Näin järjestöille hankittiin näkyvyyttä ja poliittista painoarvoa. Myös vuonna 1973 perustetussa Suomi-Chile -seurassa puheenjohtajan nuijaa pitelivät muun muassa Erkki Tuomioja, Jacob Söderman ja Tarja Halonen. Varsinkin 1970-luvulla puheenjohtajan pesti vaati tasapainottelua, jota sekä Savolainen että Paasio kokevat joutuneensa harjoittamaan todenteolla. Taistolaiset olivat seuran aktiivisin organisoitunut ryhmä, mutta seura pyrki laajapohjaisuuteen, mikä oli kirjattu sen sääntöihinkin. Paasio katsoo, että eri poliittisten ryhmittymien, etenkin SDP:n ja Keskustan edustus seurassa oli selkeää taktikointia, sillä jos seuran johtopaikoilla olisi istunut pelkkiä taistolaisina

---

¹²⁶ Toimintakertomus 1975, KansA.

¹²⁷ Paasion haastattelu.

tunnettuja, kiinnostus seuraa kohtaan olisi saattanut äkisti loppua.¹²⁸ Suomi-Kuuba -seurassa taistolaisvaikutus jatkui läpi vuosikymmenen laantuen vasta 1980-luvulla, jolloin voimakas politisoituneisuus muutenkin laimeni koko yhteiskunnassa. Eripuraisuudesta huolimatta 1970-luku oli samalla Kuuba-solidaarisuuden saralla dynaamisinta aikaa, jolloin solidaarisuustoiminta kasvoi, monipuolistui ja jäsenyi monella tavalla. Monet seuran toimintatavat olivat tuolloin jo vakiintuneet ja se alkoi olla ainakin oman viiteryhmänsä piirissä kohtuullisen tunnettu, mikä vapautti resursseja toiminnan kehittämiseen ja monipuolistamiseen. Vuosikymmenen lopulla kiinnostusta Kuuban lisäsi vuonna 1978 Kuubassa pidetyt Maailman nuorison XI. festivaalit maan pääkaupungissa Havannassa. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun festivaalit järjestettiin Euroopan ulkopuolella. Kuuba-seurassa, joka oli saanut alkunsa kyseisten festivaalien tiimoilta, tapahtuma oli luonnollisesti vuoden keskipisteessä ja sitä valmisteltiin ahkerasti. Kuuban näkyvyyttä lisäsi myös vuonna 1979 Havannassa pidetty sitoutumattomien maiden liikkeen huippukokous, jossa Fidel Castro valittiin liikkeen puheenjohtajaksi seuraavaksi kolmeksi vuodeksi.¹²⁹

3.4 Chilen sotilasvallankaappaus ja solidaarisuus

Vasemmiston vakavista erimielisyyksistä huolimatta seitsemänkymmentäluvulla oli myös osapuolia yhdistäviä tapahtumia. Merkittävin sellainen oli Chilen sotilasvallankaappaus 11.9.1973, jossa sotilaat kaappasivat vallan kaataen vaaleilla valitun Salvador Allenden sosialistisen hallinnon. Tämä sai aikaan Suomessa ennennäkemättömän laajan solidaarisuuden aallon. Suomi-Chile -ystävyyssseura oli perustettu jo elokuussa parisen viikkoa ennen vallankaappausta. Lyhyessä ajassa seuran liittyi tuhansia uusia jäseniä, ja vuoden loppuun mennessä sen jäsenmäärä oli kivunnut noin 20 000 jäseneen. Tuhansien henkilöjäsenten lisäksi seuraan liittyi yhteisöjäsenenä nuoriso- ja opiskelijajärjestöjä sekä ammattiyhdistyksiä ja poliittisia järjestöjä. Chile-seuraan kuului hyvin kirjava joukko jäseniä, mutta kaikkia yhdisti yhteinen tavoite, Pinochetin diktatuurin kaatuminen. Myös Chile-solidaarisuuteen vaikutti merkittävästi Vietnamin sodan vastainen liike, joka tarjosi mallia toiminnan organisoimiselle.¹³⁰ Suomi otti myös valtiona tuomitsevan kannan sotilasvallankaappaukseen, mikä toi osaltaan nostetta ja hyväksyntää solidaarisuudelle. Chilen tukikonsertissa Helsingin Kulttuuritalolla syyskuussa 1973 itse presidentti Kekkonen osoitti tukensa solidaarisuudelle. Konkreettinen solidaarisuudenosoitus oli lähes 200 chileläispakolaisten vastaanottaminen. Chileläiset olivat ensimmäisiä Suomen vastaanottamia poliittisia pakolaisia.

---

¹²⁸ Paasion haastattelu.

¹²⁹ Toimintakertomus 1978–1979, KansA

¹³⁰ Pirttijärvi 1998, 100.

Suomi-Kuuba-seurassa Chilen tapahtumiin reagoitiin nopeasti. Johtokunta siirsi kaikki käsiteltävät asiat Chilen alta seuraaviin kokouksiin ja päätti yksissä tuumin julkilausuman antamisesta ulkoministeri Ahti Karjalaiselle, Ulkoministeriön kehitysaputoimistolle ja uutistoimisto STT:lle. Lisäksi seuran jäseniä kehoitettiin osallistumaan aktiivisesti kaikkeen solidaarisuustoimintaan. Seuraavina vuosina seurojen kesken tehtiin paljon yhteistyötä, sillä Chile-seuran katsottiin olevan ”mitä läheisin ja luonnollisin yhteistyökumppani”¹³¹. Seurojen yhteistyön tuloksena pidettiin muun muassa Latinalaista Amerikkaa koskevan seminaari Helsingissä keväällä 1974. Chile-solidaarisuudella oli monia yhtymäkohtia Kuuba-solidaarisuuteen, ja Chile-seura oli näin ollen Kuuba-seuralle keskeinen vertaistoimija. Niiden toiminnassa yhdistyivät vasemmistolainen solidaarisuus, ”jenkki-imperialismin” vastustus ja Latinalainen Amerikka. Monet yhteiset päämäärät vaikuttivat siihen, että monen Kuuba-aktiivin agendalla oli vahvasti myös Chile. Muun muassa 1970-luvulla seuran johtokuntaan kuulunut Cay Kankaanpää¹³² oli läpi 1970-luvun aktiivinen toimija Chilen solidaarisuusliikkeessä.¹³³ Suomalaiset kunnostautuivat Chilen asiassa myös kansainvälisillä kentillä. Jyrki Lappi-Seppälä, joka niin ikään oli tuolloin Suomi-Kuuba-seuran johtokunnan jäsen, toimi kansainvälisen Chilen sotilasjuntan rikoksia tutkivan komission pääsihteerinä. Sittemmin muun muassa eduskunnan ja Euroopan Unionin oikeusasiamiehenä toiminut Jacob Söderman oli kansainvälisen Chile-toimikunnan puheenjohtaja sen perustamisesta 1974 vuoteen 1988.

Chile ei ollut maanosansa ainoa maa, jossa koettiin demokratian takaiskuja. 1970-luvulla Latinalainen Amerikka tuli surullisen kuuluisaksi julmien sotilasdiktatuuriensa vuoksi. Jo kaksi vuotta ennen Pinochetin vallankaappausta sotilasjunta oli kaapannut vallan Boliviassa ja Uruguayssa. Vielä suurempaa huomiota sai osakseen Argentiina, jossa vuonna 1974 sotilasjunta kenraali Jorge Videlan johdolla ryhtyi hallitsemaan maata kovin ottein. Se, että Latinalainen Amerikka oli jatkuvasti tapetilla, antoi lisäpontta Kuuba- ja Chile-seurojen toiminnalle.

Chilen sotilasvallankaappauksesta muodostui monelle politiikkaan vihkiytymättömällekin aikalaiselle jonkinlainen sukupolvikokemus.¹³⁴ 11. syyskuuta 1973 esiintyy monissa muistelmissa pysäyttävänä hetkenä. Oma merkityksensä oli varmasti Suomen valtiollisen tason suhtautumisella, mutta Chile sai laajasti huomiota myös Suomen tiedostusvälineissä. Chileen ei liittynyt samanlaista romantiikkaa kuin Kuubaan, mutta toisaalta Chileä ja Kuubaa yhdisti maanosan lisäksi se, että

---

¹³¹ Johtokunnan ptk 1973, KansA.

¹³² Valtiotieteen tohtori, s. 1949. Sevón oli 1970-luvulla Suomi-Kuuba-seuran johtokunnan jäsen. Toimii vuonna 2011 Turun Kulttuuripääkaupunkisäätiön toimitusjohtajana.

¹³³ Sevón 2000, 147–152; Johtokunnan ptk 1973, KansA.

¹³⁴ Esimerkiksi Heikki Hiilamo on vuonna 2010 ilmestyneessä kirjassaan *Kuoleman listat. Suomalaisten salainen apu Chilen vainotuille* käsitellyt tätä teemaa.

kumpaankin suhtauduttiin tavanomaista suuremmin tuntein. Chile herätti tietysti hyvin toisenlaisia tunnereaktioita raivosta suruun ja epäuskoisuuteen, jotka Kaisa Savolainen ja Viveca Hedengrenkin muistavat päällimmäisinä tunteina. Kuten Kuuba, myös Chile oli suhteessa vallalla olleeseen ”imperialismin vastaiseen taisteluun” ja Chile-solidaarisuudella oli siten läheisiä yhtymäkohtia Kuuba-solidaarisuuden kanssa. Chilen tapahtumat sähköistivät ilmapiiriä, mikä näkyi myös Kuuba-seuran retoriikassa. Vuoden 1973–74 toimintakertomuksessa¹³⁵ tämä kiteytyi seuraavalla tavalla: ”*Rauhan ja edistyksen voimien taistelussa riistoa ja sortoa vastaan, kansallisen itsenäisyyden ja omaehtoisen kehityksen puolesta on yhä tärkeämpää tuoda esiin Kuuba – Amerikan ensimmäinen vapaa maa ja osa sosialistista maailmanjärjestelmää. Venceremos!*”.¹³⁶ Suomi-Kuuba -seuran jäsenmäärän huomattavan kasvun nimenomaan vuoden 1973 jälkeen voi myös jossain määrin nähdä johtuneen Chile-solidaarisuuden nostattamasta huomiosta.

4. Solidaarisuuden hedelmät

4.1 Solidaarisuutta sokeripellolla

1970-luvulla työprikaateista tuli keskeinen ja näkyvä osa seuran toimintaa. Prikaati on varsinaisesti sotatermi, jolla tarkoitetaan vahvuudeltaan divisioonan ja rykmentin välillä olevaa joukko-osastoa, joka kykenee itsenäisesti toteuttamaan sotatoimen.¹³⁷ Työprikaatilla puolestaan tarkoitetaan yleensä tietyssä hankkeessa joukkona (”prikaatina”) tehtävää solidaarisuustyötä. Työprikaatit kuuluivat erityisesti sosialististen maiden käytäntöön, jossa niillä oli paitsi solidaarisuutta edistävä ja ideologiaa lujittava, myös konkreettiseen hyötyyn pyrkivä tarkoitus. Kuubaan tehtiin Euroopasta ja Yhdysvalloista vuosittain yhteensä kolme suurta työprikaattia: José Martí -prikaati Etelä-Euroopan maista, Brigada Nórdica Pohjoismaista sekä Venceremos Yhdysvalloista. Lisäksi kuubalaisille ja muualta Latinalaisesta Amerikasta tulleille järjestettiin Nuestra América -työprikaati. Suomi-Kuuba -seura ryhtyi vuodesta 1970 alkaen järjestämään työprikaateja Kuubaan yhdessä muiden pohjoismaisten Kuuba-seurojen kanssa. Työprikaatit olivat yleensä kuukauden mittaisia ja niihin sisältyi työskentelyä erilaisissa projekteissa esimerkiksi rakentamisen ja maatalouden parissa. Ensimmäinen prikaati toteutettiin Kuuban ”kymmenen miljoonan tonnin vuonna”, ja prikaatilaisten tehtävä olikin auttaa Kuubaa saavuttamaan tämä tavoite.¹³⁸ Suomalaisten ja muiden

¹³⁵ Toimikausi huhtikuusta huhtikuuhun.

¹³⁶ Toimintakertomus 1973–74, KansA, Hedengrenin, Savolaisen ja kansalaisaktivisti Marjaliisa Siiran haastattelut.

¹³⁷ Tietosanakirja, Gummerus 1997.

¹³⁸ Johtokunnan ptkk 1970, KansA.

pohjoismaalaisten prikaati-intoon ei vaikuttanut tavoitteen epäonnistuminen, sillä kiinnostus prikaateja kohtaan vain kasvoi, ja niille haikailivat muutkin kuin intomieliset Kuuba-aktiivit.

Työprikaatit olivat konkreettinen tapa osoittaa solidaarisuutta ja kantaa oma kortensa kekon vallankumouksen hyväksi, mutta niillä oli myös muita tavoitteita. Suomi-Kuuba -seurassa niiden avulla pyrittiin myös luomaan ensi käden informaatiokanavia Kuubaan sekä lisäämään Kuuban asiantuntemusta. Seurassa painotettiin, että oli tärkeää saada uusia Kuuban-kävijöitä, sillä asiantuntemusta ei voitu kehittää pelkkien kirjojen avulla.¹³⁹ Kaisa Savolainen oli reilun kymmenen muun suomalaisen mukana ensimmäisellä työprikaatilla vuonna 1970, jota johti seuran silloinen puheenjohtaja Mikko Pyhälä. Suomen YK-liiton sihteerinä tuolloin toimineelle Savolaiselle prikaatikokemus oli varsinainen lähtölaukaus Kuuba-solidarisuudelle. Hän, kuten monet muutkin prikaateille osallistuneet, muistaa prikaatin hauskana kokemuksena, jossa tosin oman työpanoksen merkitys ymmärrettiin ennemmin symbolisena.¹⁴⁰ Viveca Hedengren osallistui ensimmäiselle työprikaatilleen vuonna 1971, jolloin hän oli Kuubassa Hertta Kuusisen sihteerinä. Hän työskenteli tuolloin viikon ajan Nuestra América-prikaatissa, jonka muut osanottajat tulivat pääosin muista latinalaisen Amerikan maista. Kaksi vuotta myöhemmin hän lähti pohjoismaiselle työprikaatille, tällä kertaa Suomi-Kuuba -seuran prikaativastaavan roolissa. Prikaateille eivät lähteneet vain helsinkiläiset ja seuran ydinjoukkoon kuuluneet. Esimerkiksi vuoden 1975 prikaatilla oli osallistujia aina Sodankylää myöten. Myös prikaatilaisten ammattikirjo oli laaja: Los Naranjos-kylään asutusta olivat rakentamassa muun muassa sairaanhoitaja, ompelija, asianajaja, kahvinpaahdaja, rehtori ja valokuvaaja. Monelle prikaatilaiselle matka saattoi olla todella ainutlaatuinen tilaisuus päästä näkemään niinkin kaukaista ja eksoottista maata kuin Kuuba, mikä varmasti lisäsi monen lähtöhaluja. Työprikaateihin jos johonkin liittyi aimo annos aitoa vallankumousromantiikkaa. Pelkkää riemufanfaaria prikaatit eivät tietysti aina olleet: vuoden 1974 prikaatiraportissa todettiin prikaatilaisia vaivanneen muun muassa kuumuus, vatsataudit ja huono informaation kulku.¹⁴¹

Vuosikymmenen mittaan suomalaisten prikaatilaisten määrä kasvoi tasaisesti. Kun ensimmäiselle työprikaatille oli osallistunut kymmenkunta suomalaista, vuonna 1973 heitä oli 36 ja vuosikymmenen lopulla jo lähemmäs 60. Työprikaateille ja Kuuba-solidarisuudelle pyrittiin saamaan näkyvyyttä tiedotusvälineissä, ja prikaatilaiset kirjoittivatkin ahkerasti lehtiin. Vuoden 1976 prikaatilaiset julkaisivat 28 lehtikirjoitusta, osallistuivat seitsemään radio-ohjelmaan ja kävivät

---

¹³⁹ Toimintasuunnitelma 1970 – 71, KansA.

¹⁴⁰ Savolaisen haastattelu.

¹⁴¹ Johtokunnan ptk 1974, prikaatiraportti, KansA.

esitelmöimässä useissa järjestötilaisuuksissa.¹⁴² Prikaateja ja Kuubaa ylipäätään esitettiin myös kuvallisen median keinoin. Vuoden 1971 työprikaatilla mukana ollut toimittaja Lasse Lehtinen koosti matkasta tv-dokumentin ”*Huomenna puhuu Fidel*” ja seuran johtokuntaan kuulunut ohjaaja Lasse Naukkarinen teki vuoden 1974 prikaatista dokumentin ”*Meidän prikatimme*”, jota kierrätettiin ahkerasti erilaisissa tilaisuuksissa. Vuonna 1977 Erkki Vihtonen ohjasi Kuuban vallankumouksesta dokumentin ”*Vallankumouksen lapset?*”. Näin Kuuba sai monella tavalla julkisuutta suomalaisissa tiedotusvälineissä. Itse prikaati ei varsinaista mainostusta enää kaivannut, sillä lähtijöiksi halukkaiden määrä kasvoi vuosikymmenen mittaan moninkertaiseksi siihen nähden, mikä Suomen kiintiö Bricada nórdicalla oli. Osallistujia jouduttiin siksi päinvastoin karsimaan.¹⁴³

Työprikaatit eivät olleet spontaania pohjoismaista solidaarisuudenosoitusta, vaan Pohjoismaiden Kuuba-seuroja ohjeistettiin Kuuban taholta. Vuonna 1972 seurojen johtokuntalaiset saivat ohjeita Ruotsin Kuuban suurlähettiläältä, joka antoi tiukat ohjeet muun muassa siitä, ettei prikaateille saanut osallistua turisteja, vaan lähtijät oli valikoitava tarkkaan. Valintakriteereiden tarkka määrittely kertoo implisiittisesti ongelmista prikaatilaisten suhteen ja sen perusteella voi vetää johtopäätöksen, että ainakin alkuvaiheessa työprikaatien ongelmana oli ollut ”prikaatituristien” osallistuminen. Tästä viestii myös heinäkuussa 1973 Havannassa pidetty pohjoismaisten Kuuba-seurojen ja ICAP:n kokous, jossa määriteltiin tarkat valintaperusteet osallistujille. Kokouksessa tähdennettiin, että prikaatilaisten tehtävä oli nimenomaan ”lujittaa solidaarisuustyötä” ja siksi seurojen johtokuntien tuli ”olla valppaina, etteivät Kuuban vallankumouksen viholliset käytä prikaatia hyväkseen ideologisessa taistelussaan.” Yhteisinä kriteereinä prikaatilaisten pidettiin seuran jäsenyyttä sekä pitkäaikaista ja aktiivista osallistumista sen toimintaan. Lisäksi katsottiin tärkeäksi, että ”kaikkien prikaatilaisten on oltava Kuuban vallankumouksen ystäviä ja valmiita puolustamaan sitä.” Prikaateille ei haluttu turisteja eikä ”lehtimiehiä lehtimiehinä”.¹⁴⁴ Sitä, oliko tällaisia ongelmia prikaatilaisten keskuudessa ilmennyt, arkistolähteet eivät kerro, mutta tiukkojen valintakriteerien määrittely puhuu omaa kieltään. Suomi-Kuuba -seuran jäsenjärjestöille vuonna 1974 lähettämä prikaatimatkaa koskeva kirje kielii ohjeistuksen noudattamisesta: ” *Erytisesti tulee huomioida, että leiri on nimenomaan solidaarisuuden osoittamista Kuuban vallankumoukselle työn muodossa [...] Leirillä jokaisen on tarkoin noudatettava leirin sääntöjä ja huomioitava leirin kollektiivinen luonne.*”¹⁴⁵ Prikaatilaisten valmisteltiin matkaan muutoinkin huolellisesti. Ennen matkaa heille lähetettiin muun muassa kirje ja järjestettiin seminaari, jossa esiteltiin perusteellisesti Kuubaa ja Kuuba-seuraa. Myös espanjan

¹⁴² Toimintakertomus 1976–77, KansA.

¹⁴³ Toimintakertomukset 1970–1979, KansA.

¹⁴⁴ Kaikki ohjeet: johtokunnan ptkt 1973, KansA

¹⁴⁵ Kirje työprikaatille lähtijöille, johtokunnan pöytäkirjojen 1973 liite, KansA.

opetusta järjestettiin. Prikaatit eivät jääneet paitsi myöskään poliittisesta päätöksestä: vuonna 1976 prikaatit matkaan ohjeisti Taisto Sinisalo, joka oli prikaatitseminaarissa puhujana.¹⁴⁶

4.2 Suomi-Kuuba -seura välittäjänä Suomen ja Kuuban välillä

Kulttuuri oli alusta lähtien ollut keskeisellä sijalla Kuuba-solidarisuudessa. Jo Suomi-Kuuba -seuran sääntöihin sen tarkoituksena oli kirjattu ”edistää ystävällisiä suhteita ja kulttuurista kanssakäymistä Suomen ja Kuuban välillä”.¹⁴⁷ Tähän ja Kuuban tunnetuksi tekemiseen pyrittiin muun muassa erilaisten kulttuuritapahtumien avulla. Kun poliittista ja taloudellista kanssakäymistä hillitsi Suomen ulkopoliittinen asema, kulttuuri oli se toimikenttä, jolla pystyttiin kenties helpoimmin operoimaan. 1970-luvulla kuitenkin myös kaksi edellistä alkoivat tulla enenevässä määrin osaksi seuran toimintaa. Lisäksi Suomen ja Kuuban valtiollinen kanssakäyminen lisääntyi vuosikymmenellä, mitä seura omalta osaltaan vauhditti. 1970-luvulla Kuuba oli saavuttanut vakiintuneen aseman kansainvälisessä politiikassa, mikä varmasti myös madalsi Suomen kynnystä tehostaa yhteistyötä maiden välillä. Toisaalta Kuuba oli luonteva yhteistyökumppani siinä missä Neuvostoliittokin.

Vuonna 1973 Suomi-Kuuba -seura toteutti ehkä siihen asti suurimman ponnistuksensa Suomen ja Kuuban suhteiden kehittämiseksi. Tuolloin Suomesta lähti opetusministeri Ulf Sundqvistin johdolla laaja kulttuurivaltuuskunta Kuubaan. Yksi hankkeen ideanikkareista oli seuran puheenjohtaja Mikko Pyhälä. Pyhälä, joka oli itse innostunut Kuubasta elokuvataiteen kautta¹⁴⁸, siirtyi vuonna 1972 töihin Opetusministeriöön, ja hänellä oli iso henkilökohtainen rooli kulttuurivaltuuskunnan ideoinnissa ja eteenpäinviennissä.¹⁴⁹ Valtuuskuntavierailun valmistelut aloitettiin hyvissä ajoin ja ne olivatkin tuolloisen johtokunnan suoranaista ”päätyötä”¹⁵⁰. Kulttuurivaltuuskuntahankkeella pyrittiin lisäämään ”lähes olematonta” kulttuurivaihtoa Suomen ja Kuuban välillä. Vierailua pohjustettiin tapaamalla lukuisia poliittisia päätöksentekijöitä muun muassa Opetusministeriöstä ja Ulkoasiainministeriöstä.¹⁵¹

Itse valtuuskunnan matka toteutettiin 19.–29. marraskuuta vuonna 1973. Kymmenpäiväiseen vierailuun sisältyi muun muassa tapaamisia maiden johtavien virkamiesten välillä, tutustumista kuubalaiseen kouluun ja tuotantolaitoksiin sekä tietysti kaikenkirjavaa kulttuuriohjelmaa.

---

¹⁴⁶ Johtokunnan ptk 1974 ja 1976, KansA.

¹⁴⁷ Suomi-Kuuba -seuran säännöt 1970, 2§.

¹⁴⁸ Sähköpostitiedonanto 28.9.2010.

¹⁴⁹ Savolaisen haastattelu.

¹⁵⁰ Savolaisen haastattelu.

¹⁵¹ Muistio Suomen kulttuuritapahtumasta latinalaisessa Amerikassa, 12.2.1972, laatija Mikko Pyhälän; Savolaisen haastattelu; Johtokunnan ptk 1972–73, KansA.

Valtuuskuntaan kuului opetusministerin ja johtavien virkamiesten lisäksi iso joukko eri alojen taiteilijoita runoilijoista muusikoihin ja teatteritekijöihin. Kuubalaisille esiintyi muun muassa laulaja Arja Saijonmaa¹⁵² ja Esko Linnavallin orkesteri¹⁵³ Vierailun yhteydessä allekirjoitettiin ministeriöiden välisenä asiakirjana kulttuurivaihtopöytäkirja, jonka tavoitteena oli luonnollisesti lisätä maiden välistä kulttuurien vuoropuhelua. Vierailun seurauksena seuraavan vuoden maaliskuussa Kuuban opetusministeri José Fernandez teki vastavierailun Suomeen, ja sitä seuraavana vuonna Suomessa vieraili kuubalainen kulttuurivaltuuskunta. Kesällä 1976 saatiin jälleen jatkoa, kun suomalainen valtuuskunta vieraili Kuubassa asuntonministeri Olavi Hännisen johdolla. Nyt seurassa saatettiin tyytyväisinä todeta, että ”virallisten suhteiden kehitys kulttuuririntamalla on päässyt hyvään vauhtiin.”¹⁵⁴

Vuosikymmen merkitsi myös Suomen ja Kuuban kaupallisten suhteiden kehittymistä. Vuonna 1972 aloitettu kehitysyhteistyö muuttui asteittain normaaliksi taloudelliseksi yhteistyöksi. Kaupallisia suhteita Kuuban kanssa viritteli muun muassa Alko, joka aloitti kuubalaisen rommin maahantuonnin. Savolainen muistaa tämän olleen ”iso juttu”, jonka lehdetkin noteerasivat laajasti.¹⁵⁵ Merkittävä etappi oli Suomen vuonna 1975 Kuuban kanssa solmima niin sanottu TTT-sopimus, jolla määriteltiin teollisen, teknisen ja taloudellisen yhteistyön suuntaviivat seuraavalle kymmenelle vuodelle. Sopimuksen puitteissa Kuubaan alettiin viedä muun muassa kuljetusvälineitä sekä teollisuus- ja puunjalostustuotteita. Kuubasta haluttiin puolestaan alkaa sokerin lisäksi tuoda myös nikkeliä. Sopimus allekirjoitettiin ulkomaankauppaministeri Jermu Laineen Latinalaiseen Amerikkaan tekemän laajan matkan yhteydessä. Sopimuksen yhteydessä perustettiin maiden välille niin kutsuttu sekakomissio tutkimaan maiden välisen kaupan laajenemismahdollisuuksia.¹⁵⁶ TTT-sopimus näkyi konkreettisesti muun muassa telakkateollisuudessa, sillä sekä Turun että Uudenkaupungin telakoilla rakennettiin Kuuban tilaamia laivoja. 5.12. vuonna 1975 laskettiin vesille toinen Uudenkaupungin telakan valmistamista laivoista, Batalla de Yaguajay, jonka kummiksi nimettiin Kuuba-seuran puheenjohtaja Kaisa Savolainen. Yhteistyötä tehtiin myös radio- ja televisiotoiminnan saralla, kun Yle ja Kuuban radio- ja televisioinstituutti ICR solmivat kolmivuotisen yhteistyösopimuksen.¹⁵⁷

---

¹⁵² Suomalainen laulaja (s.1.12.1944), kuului 1960-luvulla mm. vasemmistoradikaaliin ylioppilasteatteriin. Tuli 1970-luvulla kansainvälisestäkin tunnetuksi kreikkalaisen muusikon ja kansalaisaktivistin Mikis Theodorakiksen maailmankiertueen solistina.

¹⁵³ Esko Linnavallin (1941–1991) orkesteri oli yksi 1970-luvun ykkösviihdeorkestereita. Linnavalli toimi myös Radion tanssiorkesterin johtajana ja oli UMO:n perustaja.

¹⁵⁴ Historiikki 1982, KansA; Johtokunnan ptkt 1972–1973, KansA; Toimintakertomus 1973, KansA; Savolaisen haastattelu.

¹⁵⁵ Savolaisen haastattelu.

¹⁵⁶ Johtokunnan ptkt 1974, KansA; Väyrynen 1976, 73.

¹⁵⁷ Toimintakertomus 1976–1977, KansA; Savolaisen haastattelu.

Suomessa vieraili kuubalaisia myös muiden tahojen kuin Suomi-Kuuba -seuran kutsumina, mikä kertoo vilkastuneesta kanssakäynnistä Suomen ja Kuuban välillä.¹⁵⁸ Seuralla tuntui tosin usein olevan näppinsä pelissä, sillä muutkin kuin seuran kuubalaisvieraat noteerattiin yleensä jollain tavalla.¹⁵⁹ Toisaalta seuran jäsenillä oli laajat verkostot yhteiskunnan eri aloille, jolloin tieto kuubalaisvieraista saatiin usein tavalla tai toisella. Seurassa vaikutti kirjava joukko niin poliitikkoja, toimittajia, järjestövaikuttajia kuin taiteilijoitakin. Poliittisia puolueita seurassa edustivat muun muassa kansanedustajat Pertti Paasio (SDP) ja Ilkka-Christian Björklund (SKDL)¹⁶⁰ sekä Toivo Pohjonen¹⁶¹, joka toimi SKP:n tiedotussihteerinä. Pohjonen kuului 1960- ja 70-luvuilla myös Yleisradion hallinto- ja ohjelmaneuvostoihin ja oli siten yksi seuran kanavista tiedotusvälineisiin. Seuran toimittajasiipeä edustaneiden Reijo Nikkilän ja Johan von Bonsdorffin monet yhteydet niin lehdistöön kuin muihin järjestöihin olivat yhtä lailla merkittäviä seuran toimintaedellytyksille. Teatterikorkeakoulusta valmistunut TRICONTin puuhanainen Viveca Hedengren taas oli monella tavalla mukana edistämässä solidaarisuuden kulttuuripuolta. Hän muistelee aktiivisuutensa alkuvaiheilla työn teatterialalla olleen vahvasti erillään solidaarisuustoiminnasta, mutta 1970-luvun mittaan nämä kaksi alkoivat luontevasti yhdistyä.¹⁶²

Vuonna 1977 seurassa saatiin todeta, että Suomen ja Kuuban kanssakäyminen oli kehittynyt niin valtion, kulttuurin kuin matkailunkin alalla.¹⁶³ Vuosikymmenen loppuun mennessä virallinen kanssakäynti oli lisääntynyt siinä määrin, että vuonna 1979 Kuuba nimitti Suomeen suurlähettilään, Carlos Alonso Morenon. Nyt kehittyivät erityisesti taloudelliset suhteet. Samana vuonna Kuuba avasi Suomeen kaupallisen edustuston Helsingin lähetystöön yhteyteen ja Suomeen perustettiin suomalais-kuubalainen kauppayhdistys.¹⁶⁴ Suomi-Kuuba-seura oli mukana vauhdittamassa suhteiden kehitystä, mutta lopulta niitä sanelivat ennen kaikkea Suomen poliittinen liikkumatila. Kun Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991, myös suhteet Kuubaan kuihtuivat.

---

¹⁵⁸ Kuubalaisia vieraili Suomessa muun muassa ammattiliittojen kutsumina. Myös esimerkiksi vuoden 1975 aseistariisuntakongressiin osallistui kymmenhenkinen kuubalaisdelegaatio.

¹⁵⁹ Esimerkiksi johtokunnan pöytäkirjoista löytyy useimmiten jonkinlainen maininta Suomessa vierailleista kuubalaisista. Tässä työssä ei tietysti ole ollut käytössä tietoja kaikista kyseisenä aikana täällä käyneistä kuubalaisista, mutta jonkinlaista suuntaa tämäkin aineisto antaa.

¹⁶⁰ S. 1947, SKDL:n kansanedustaja vuosina 1972–1983, vuosina 1987–1991 SDP:n eduskuntaryhmässä. Björklund tuli seuran johtokunnan jäseneksi 1968 ja vaikutti seurassa siitä eteenpäin 1970-luvun lopulle. Lähde: Eduskunnan kansanedustajamatrikkeli ja Suomi-Kuuba -seuran johtokunnan ptk.

¹⁶¹ 1925–2010, yksi Suomi-Kuuba -seuran johtokunnan pitkäaikaisimpia jäseniä. Lähde: Toivo Pohjosen muistokirjoitus HS 24.9.2010 ja Suomi-Kuuba -seuran johtokunnan ptk.

¹⁶² Hedengrenin haastattelu.

¹⁶³ Toimintakertomus 1976–1977, KansA

¹⁶⁴ Toimintakertomus 1978–1979, KansA.

4.3 Lisää puhtia toimintaryhmillä ja keräyksillä

1970-luvun kuluessa seuran toiminta oli siinä määrin kasvanut, että sitä oli tarpeen systematisoida. Johtokunnan työskentelyä tehostettiin jakamalla se itsenäisiin valiokuntiin ja myöhemmin toimintaryhmiin, jotka ryhtyivät hoitamaan toiminnan eri osa-alueita. Vastuualueidensa mukaan toiminnasta vastasivat muun muassa toimistoryhmä, tiedostusryhmä, näyttelyryhmä ja käänösryhmä. Vuonna 1968 seurassa käynnistettiin ”tiedemiesprojekti” tieteellisen, ennen kaikkea englanninkielisen kirjallisuuden lähettämiseksi Kuubaan. Toive projektin käynnistämisestä oli esitetty seuran perustajajäseniin lukeutuvalla Teuvo Kankkuselle, joka vieraili samana vuonna Kuubassa ICAP:n vieraana. Aivovuodosta kärsinyt Kuuba tarvitsi kipeästi kohennusta tutkimussektorille. Keräykseen osallistui muita Euroopan Kuuba-seuroja, ja projektin koordinaattorimaana toimi Ranska. 1960-luvun loppu oli Suomi-Kuuba -seuran toiminnassa hankalaa aikaa, jolloin toiminta vielä haki muotoaan, ja Suomen osuus projektissa jäi siksi melko vaatimattomaksi. Keräys sai kuitenkin jatkoa vuonna 1970, jolloin toiminta muutenkin piristyi. Samalla se vilkastutti seuran muuta julkaisu- ja tiedotustoimintaa.¹⁶⁵

Tiedottaminen ja Kuuba-tietouden levittäminen oli alusta lähtien ollut yksi seuran ydintehtävistä. Seura alkoi julkaista säännöllisesti ilmestyvää tiedotetta vuonna 1967, jolloin siitä vastasi pääasiassa seuran puheenjohtajaksi tuolloin valittu Johan von Bonsdorff.¹⁶⁶ Tiedotteen lisäksi Kuuba-aktiivit kirjoittivat ahkerasti sanomalehtiin ja kävivät luennoimassa. Savolaisen mukaan yleisön vastaanotto oli lähes aina innostunutta.¹⁶⁷ 1960-luvun lopulla luonteva yhteistyökumppani seuralle oli TRICONT, jossa Hedengren että von Bonsdorff olivat aktiivisesti mukana. Seuralla ei vielä tuolloin ollut omaa toimistoa eikä esimerkiksi monistuskonetta, joten TRICONTin kanssa samoissa tiloissa toimineen Demo Ry:n kopiokoneet olivat myös Kuuba-aktiivien ahkerassa käytössä.¹⁶⁸ Seuran taloudellisen tilanteen helpotuttua ja jäsenpohjan myös huomattavasti kasvettua sille hankittiin oma huoneisto III-linjalta sekä puhelinosa. Samalla Kuuban lähetystöltä saatiin monistuskone, joka helpotti tiedotus- ja julkaisutoimintaa merkittävästi. 1970-luvun puolivälissä, jolloin toiminta oli ajoittaisesti eripuraisuudesta huolimatta saavuttanut tiettyä vakautta, seura ryhtyi julkaisemaan *Cuba sí* -nimistä jäsenlehteä. Lehti korvasi aiemman jäsenkirjeen ja oli sisällöltään huomattavasti monipuolisempi. Myös muut toimintaryhmät raportoivat toiminnastaan säännöllisesti lehteen. Näin se omalla tavallaan jäsensi seuran toimintaa. Lehden julkaiseminen oli ollut myös ICAP:n

¹⁶⁵ Toimintakertomukset 1967–1972, KansA.

¹⁶⁶ Toimintakertomus 1967, KansA.

¹⁶⁷ Savolaisen haastattelu.

¹⁶⁸ Von Bonsdorff 1986, 241–251; Hedengrenin haastattelu.

pitkäaikainen toive. Lehden ohella seura ryhtyi julkaisemaan myös erillistä tiedotesarjaa, johon kuului esimerkiksi maantietoutta ja Castron puheita. Käännösryhmän toimesta julkaistiin myös ensi kertaa suomeksi Castron ”*Historia on minut vapauttava*”-puhe.¹⁶⁹

Vuonna 1973 käynnistyi jälleen uusi projekti, kun seura aloitti niin sanotun lastenseimikeräyksen. Muiden pohjoismaisten Kuuba-seurojen tapaan seura otti itselleen kuubalaisen Circulo Infantil Juan Alvarado Mirandan kummilastentarhan Havannasta. Lastenseimikeräyksestä tuli yksi seuran pitkäaikaisemmista projekteista.¹⁷⁰

4.4 Kuubalainen kulttuuri laajasti esillä

Vuodesta 1975 lähtien Suomi-Kuuba -seura alkoi järjestää valtakunnallisia solidaarisuusviikkoja. Pääosa ohjelmasta sijoittui Helsinkiin, mutta keskustelutilaisuuksia, näyttelyitä, elokuvaesityksiä ja konsertteja järjestettiin myös muissa, lähinnä sellaisissa kaupungeissa, joissa oli seuran alaosastoja. Ensimmäinen solidaarisuusviikko pidettiin Moncadan hyökkäyksen muistopäivän (26.7.) kunniaksi heinäkuun 21. – 26.7. ja sen teemana oli ”Kuuban saarto on murskattava”. Kolme muuta solidaarisuusviikkoa vietettiin Che Guevaran muistopäivän merkeissä 6. – 10.12.1975, Kuuban vallankumouksen 17-vuotisjuhlan kunniaksi 20. – 26.1.1976 sekä Sikojenlahden maihinnousun voiton merkeissä 19. – 25.1976. Ensimmäisten solidaarisuusviikkojen aikana järjestettiin yhteensä 22 tilaisuutta, joista 6 Helsingissä.¹⁷¹

Uutena toimintamuotona tulivat myös jäsenistölle tarkoitetut ”kuubalaiset iltamat”, joista ensimmäiset pidettiin marraskuussa 1975. Toimintaryhmät saivat jatkoa ”diskoryhmästä”, jolle iltamien järjestäminen uskottiin. Iltamia pyrittiin pitämään keskimäärin kerran kuussa. Illanvietto alkoi yleensä illan teeman mukaisella asiapitoisella osuudella, jonka jälkeen vuorossa oli musiikkiesityksiä ja tanssia kuubalaisittain. Toisinaan iltamiin saatiin varsin nimekkäitäkin esiintyjä ja niissä kuultiin jopa Kuuban ykkösrivin artisteja. Näihin lukeutuivat esimerkiksi muusikot Omara Portuondo ja Martin Rojas, joille seura järjesti aina Rovaniemelle ja Joensuuun asti ulottuneen konserttikiertueen. Kiertue keräsi yli 2000 kuulijaa ja siitä tehtiin myös televisiotaltiointi *Omara ja*

---

¹⁶⁹ Johtokunnan ptkt 1972–1976, KansA;

¹⁷⁰ Toimintakertomukset 1973–1974, KansA; Historiikki 1982, KansA.

¹⁷¹ Toimintakertomus 1975–1976, KansA.

Martin Kuubasta, jossa muusikot esittivät lauluja Love-Records -levy-yhtiölle¹⁷² tekemältään levyiltä. Kuriositeettia mainittakoon, että kaksikon kiertueelle mahtui myös esiintyminen Uudenkaupungin telakkatyölästen Kuuba-tilaisuudessa. Johtokunnan raportin mukaan työnantaja oli vetäytynyt ruokatunnilla pidetystä tilaisuudesta, sillä Portuondon esiintyminen oli ollut luonteeltaan ”liian poliittinen”.¹⁷³ Kuubalaisia iltamia järjestettiin aluksi lähinnä Helsingissä, mutta myöhemmin kuubalaisrytmit alkoivat kaikua myös seuran alaosastoissa.¹⁷⁴ Iltamat olivat varmasti omiaan herättämään kiinnostusta Kuubaa kohtaan, sillä seuran jäsenmäärä jatkoi kasvuaan vuosikymmenen loppua kohden. Vuonna 1979 seurassa oli 4700 jäsentä, joista tosin jäsenmaksun maksaneita oli huomattavasti vähemmän.¹⁷⁵ Tällä voi nähdä olevan jonkinlainen korrelaatio ääriivasemmiston aktiivisuuden kanssa. Jäsenmäärää voi joka tapauksessa pitää melko suurena.

Suomen kulttuurivaltuuskunnan matkalla oli tähdätty kulttuurisen kanssakäynnin lisäämisen maiden välillä. Ponnistus konkretisoitui Suomen ja Kuuban kulttuurivaihtopöytäkirjan mukaisesti järjestetyillä Kuuban kulttuurin päivillä elo-syyskuussa 1976. Seurassa tapahtumaa luonnehdittiin vuoden ”vaativimmaksi ja antoisimmaksi”. Ohjelmaa järjestettiin yhteistyössä monien viranomais- ja kulttuuritahojen kanssa eri puolilla Suomea. Muun muassa Kuuban nykytaiteen näyttely kiersi Helsingissä, Turussa ja Jyväskylässä, ja kuubalaista elokuvaa esiteltiin kuubalaisen elokuvan viikolla teatteri Savoyssa. Päivien arvovaltaisimpiin vieraisiin kuuluivat Kuuban kansallisbaletti johtajansa Alicia Alonson johdolla sekä Irakere-yhtye¹⁷⁶. Seurassa todettiin tyytyväisinä, että lehdistö oli uutisoinut ahkerasti päivien tapahtumia, ja siten kuubalainen kulttuuri oli tullut ”laajalti tunnetuksi”.¹⁷⁷

Vuonna 1976 järjestettiin myös seuran ensimmäinen turistimatka Kuubaan. Matka ajoittui lokakuulle ja siihen osallistui 23 henkilöä. Varsinaisesta rantalomasta ei tosin ollut kysymys, sillä matkan ohjelmaan kuului muun muassa vierailuja kouluihin, yliopistoihin, maataloille ja tehtaisiin sekä osallistuminen Kuuban vaalien seuraamiseen.¹⁷⁸ Turistimatkan järjestäminen merkitsi kuitenkin

---

¹⁷² Suomalainen levy-yhtiö, joka tuli tunnetuksi erityisesti suomalaisen rockin ja poliittisen laululiikkeen levyjulkaisijana. Perustajat Atte Blom, Henrik-Otto Donner ja Christian Schwindt, joista kaksi ensimmäistä istuivat 1970-luvulla myös Suomi-Kuuba -seuran johtokunnassa.

¹⁷³ Johtokunnan ptkt 1976, KansA.

¹⁷⁴ Toimintakertomus 1975–1976, KansA.

¹⁷⁵ Toimintakertomus 1978–1979, KansA.

¹⁷⁶ Yksi Kuuban tunnetuimpia yhtyeitä.

¹⁷⁷ Toimintakertomus 1975–76, KansA.

¹⁷⁸ Toimintakertomus 1976–77, KansA.

jälleen uutta aluevaltausta. Kuuba kiinnosti ilmeisesti myös ryhmän lennoista vastannutta Finnairia, sillä yhtiön valtuuskunta vieraili maassa pian matkan jälkeen.¹⁷⁹

Vaikka poliittiset erimielisyydet koskettivat edelleen seuraa, vuonna 1977 siitä saatettiin todeta: ”Suomi-Kuuba-seura on laajapohjainen ystävyysseura, jonka jäseniä yhdistää ensisijaisesti kaksi seikkaa: vilpittömän Kuuban kansan ystävyys ja halu osallistua Kuuban vallankumouksen tunnetuksi tekoon ja solidaarisuustyöhön.”¹⁸⁰ Jos todellisuus ei aina aivan tällainen ollutkaan, seuran pyrkimys oli kuitenkin ennen kaikkea edellä mainittu.

4.5 Solidaarisuuden verkostot

Elinehto Suomi-Kuuba -seuran vireydelle oli sen laaja yhteistyöverkosto niin Suomen kuin Pohjoismaiden tasolla. Vähintään yhtä tärkeää olivat tiiviit suhteet Kuuban lähetystöön ja Kuuban Kansojen väliseen instituuttiin ICAP:iin¹⁸¹. Yhteyksiä pyrittiin luomaan kaikilla tasoilla, jottei Kuuba-solidaarisuus olisi Suomessa jäänyt pelkäksi asianharrastajien puuhailuksi.

4.5.1 Helsinki ja muu Suomi

Ensimmäinen Kuuba-seura sai alkunsa Helsingissä, mutta Kuuba alkoi kiinnostaa myös muualla Suomessa siinä määrin, että se sai aikaan organisoitua toimintaa. Seuran ensimmäinen alaosasto – tuolloin veljesseuran nimellä – perustettiin vuonna 1967 Tampereella. Uusia alaosastoja perustettiin pian myös Turkuun ja Jyväskylään. 1970-luvun kuluessa seuroja perustettiin tiheään tahtiin niin, että seurojen verkosto muodostui käytännössä maanlaajuiseksi. Vuonna 1978 seuralla oli kaikkineen 14 alaosastoa. Jo edellä mainittujen lisäksi solidaarisuutta osoitettiin Rovaniemellä, Kemissä, Oulussa, Kainuussa, Kouvolassa, Savonlinnassa, Joensuussa, Seinäjoella, Vaasassa, Porissa ja Lahdessa. Helsingin Suomi-Kuuba -seura oli niiden jonkinlainen ”emäjärjestö”, mutta ainakin Savolaisen käsityksen mukaan seurat toimivat kohtuullisen itsenäisesti. Myös arkistoaineisto näyttäisi tukevan tätä käsitystä. Tämä johtui tietysti myös Suomi-Kuuba-seuran taloudellisista resursseista: varsinkin 1960-luvulla seura joutui jatkuvasti kamppailemaan niukkojen varojen kanssa. Yhteydenpitoa seurojen välillä joka tapauksessa oli ja yhteistoimintaa pyrittiin kapasiteetin mukaan järjestämään. Konkreettisimmin se tuli esiin Kuuban solidaarisuusviikoilla, jolloin ohjelmaa järjestettiin ympäri Suomea. Kun Kuuba-seurojen verkko varsinkin 1970-luvulla kasvoi jatkuvasti, oli yhteydenpitokanavia tarpeen tehostaa. Vuodesta 1975 ilmestynyt *Cuba sí* -jäsenlehti täytti tätä

¹⁷⁹ Toimintakertomus 1976–77, KansA; Johtokunnan ptkk 1976, KansA.

¹⁸⁰ Toimintakertomus 1976–77, KansA.

¹⁸¹ Esp. Instituto Cubano de Amistad con los Pueblos.

tehtävää. Yhteydenpidon tiivistämiseen on saattanut tulla toiveita myös Kuuban puolelta, sillä jonkinlainen kontrolli Kuubaa koskevan tiedon levittämiseen Suomessa on varmasti ollut sen intresseissä. Vuonna 1977 aikaisemmin veljesseurojen nimellä toimineet alaosastot rekisteröitiin ja ne liittyivät yhteisöjäsenenä Suomi-Kuuba -seuraan.¹⁸²

Alaosastojen toiminta on työn laajuuden vuoksi täytynyt rajata tutkimuksen ulkopuolelle, mutta tarkempi tutustuminen niihin monipuolistaisi kuvaa Kuuba-solidaarisuudesta koko maan laajuisena ilmiönä. Äkkiseltään Kuuba-seurojen perustaminen niinkin kauas kuin Rovaniemelle, Kemiin ja Kainuuseen vaikuttaa suorastaan hämmästyttävältä, mutta esimerkiksi puoluekannatuksen tutkiminen noilta alueilta voisi tuoda hyvinkin valaisevia vastauksia.

4.5.2 Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö oli yksi virallisesti puolueettoman Suomen pyrkimyksiä. Kun yhteydet skandinaaveihin olivat vilkkaita muutoinkin, myös Kuuba-solidaarisuudessa muut Pohjoismaat muodostivat luontevan viiteryhmän. Pohjoismaiden suurin seura oli sekä jäsenmäärällä että toiminnan volyyymilla mitattuna Ruotsin Kuuba-seura. Ruotsin jälkeen toiseksi suurimmat Kuuba-seurat olivat Suomessa ja Tanskassa, sitten Norjassa ja Islannissa. Suhteessa toisiinsa ne olivat itsenäisiä.¹⁸³ Ruotsi oli kyseisenä aikana ainoa Pohjoismaa, jolla oli suurlähettilään johtama suurlähetystö. Myös muiden Pohjoismaiden seurat pitivät tästä syystä yhteyttä Ruotsiin. Tietystikään tämä ei ole tapahtunut ohi maiden omien lähetystöjen, sillä ne ovat mitä ilmeisimmin olleet tiiviissä yhteydessä keskenään. Myös Suomi-Kuuba -seura oli säännöllisesti yhteydessä Ruotsin suurlähettilääseen, mistä kertovat toistuvat raportit tapaamisista. Vuodelta 1972 pöytäkirjoista löytyy mielenkiintoinen merkintä. Seuran johtokunnan jäsenten tapaama Ruotsin tuolloinen Kuuban suurlähettiläs Oscar Alcalde arvioi, että vaikka Ruotsin seuralla oli Suomea paremmat toimintaedellytykset, uskoi hän erojen ajan kanssa tasoittuvan. Hän katsoi myös, että Suomen seuralla oli mahdollisuus kehittyä jopa ”koko Länsi-Euroopan tärkeimmäksi ja kehittyneimmäksi seuraksi.” Tämä melko rohkea arvio oli suurlähettilään mukaan myös ICAP:n toive.¹⁸⁴ Pöytäkirjat eivät mainitse sen tarkempaa selitystä miksi juuri Suomella olisi tällainen asema, mutta rivien välistä on luettavissa, että Suomen sijainti Neuvostoliiton naapurina ei ollut aivan mitätön tekijä. Kuuban ja Neuvostoliiton suhteet olivat alusta lähtien olleet kimurantit, sillä maiden pyrkimykset yhteistyöhön

---

¹⁸² Toimintakertomus 1976–1977, KansA; Historiikki, 1982, KansA.

¹⁸³ Johtokunnan ptkt 1972, KansA.

¹⁸⁴ Johtokunnan ptkt 1972, KansA.

kumpusivat varsin erilaisista lähtökohdista. Näin Suomen keskeinen rooli pohjoismaisessa yhteistyössä kertoo implisiittisesti myös siitä, että Suomesta saattoi olla Kuuballe konkreettista hyötyä. Pertti Paasion käsityksen mukaan vahvasti järjestäytyneen äärivasemmiston merkitys Suomen aktiiviselle roolille pohjoismaisessa yhteistyössä ei myöskään jäänyt aivan vähäiseksi.¹⁸⁵

Suomi-Kuuba -seurassa keskeinen rooli pohjoismaisessa yhteistyössä oli seuran suomenruotsalaisilla¹⁸⁶, joille yhteispohjoismaisten tapaamisten kieli ei tuottanut ongelmaa. Johan von Bonsdorff, jolla monia yhteyksiä ruotsalaisiin verrokkijärjestöihin, oli varsinkin 1960-luvulla seuran kantavia voimia pohjoismaisten yhteyksien luomisessa ja hoitamisessa.¹⁸⁷ 1970-luvulla raportit muiden pohjoismaiden Kuuba-seuroista ja yhteisistä kokouksista muuttuvat säännöllisiksi ja esimerkiksi vuonna 1972 yhteispohjoismaiset kokoukset olivat muodostuneet jo yleiseksi käytännöksi.¹⁸⁸ Yhteistyön konkreettisin ilmenemismuoto oli Pohjoismaiden yhteinen työprikaati Bricada Nórdica, jonka suunnitteluun ja toteutukseen kaikkien maiden seurat osallistuivat. Osallistujamäärät prikaateille määriteltiin seurojen koon mukaan, ja siten Suomen osuus paikoista 1970-luvulla kasvoi.

1970-luvun lopulla Pohjoismaiden solidaarisuustoiminta oli saavuttanut sellaiset mitat, että Kuuba perusti yhteistyötä koordinoivaksi elimeksi Kuuban ja Pohjoismaiden välisen ystävyysseuran AACPN:n (Asociación de Amistad con los Pueblos Nórdicos), jonka puheenjohtajaksi nimitettiin Kuuban opetusministeri José Fernandez.¹⁸⁹ Nyt huomiota alettiin kiinnittää entistä enemmän myös Suomen tunnetuksi tekemiseen Kuubassa. Tämä viestittää siitä, että Suomessa Kuuba oli jo saavuttanut niin paljon tunnettuutta, että resursseja voitiin kohdistaa Suomen markkinointiin.¹⁹⁰

Myös pohjoismaisen yhteistyön kohdalla tarkempi perehtyminen sekä muiden Pohjoismaiden Kuuba-seurojen että niiden väliseen toimintaan laajentaisi näkökulmaa myös suomalaisesta solidaarisuustoiminnasta, sillä muut Pohjoismaat ovat ensisijaisesti se konteksti, johon Suomen Kuuba-solidaarisuus kansainvälisesti peilautuu.

---

¹⁸⁵ Paasion haastattelu.

¹⁸⁶ Esimerkiksi Hedengren ja von Bonsdorff.

¹⁸⁷ Muun muassa johtokunnan ptk 1967, KansA.

¹⁸⁸ Toimintakertomus 1972–1973, KansA.

¹⁸⁹ Toimintakertomus 1977–1978, KansA.

¹⁹⁰ Toimintakertomus 1977–1978, KansA.

4.5.3 Läheinen kumppani lähetystö

Varsinkin toiminnan alkuvaiheessa Kuuban lähetystö oli tärkein ja lähes ainoa kanava, jonka kautta saatiin ensikäden tietoa Kuubasta. Kitkat lähetystön toiminnassa heijastuivat myös suoraan seuran toimintaan, mikä tuli ilmi esimerkiksi vuonna 1968. Helsingin lähetystö oli tuolloin ilman asiainhoitajaa, mikä näivetti koko toimintaa.¹⁹¹ Se elpyi vasta uuden asiainhoitajan myötä vuonna 1969. Aloitteellisuus solidaarisuustoiminnassa oli molemminpuolista, mutta aktiivisempi käytännön toimija oli luonnollisesti Suomi-Kuuba -seura. Tähän viittaa myös uuden asiainhoitajan Leon Antichin arvioi vuodelta 1972. Hänen mukaansa lähetystö oli ”saanut seuralta enemmän kuin pystynyt antamaan.”¹⁹² Lähetystö tarjosi seuran käyttöön muun muassa kirjallisuutta sekä monia näyttelyitä ja elokuvia, mutta käytännön järjestelyistä vastasi seura. Suomi-Kuuba -seuralla ja Helsingin lähetystöllä oli monia yhteisiä hankkeita, joihin kuului muun muassa viisumivapauden ajaminen maiden välille.¹⁹³ Näin yhteistyötä käytettiin myös ulkopolitiikan ja maiden välisen diplomatian välineenä.

Lähetystö oli Suomi-Kuuba -seuran tärkein yhteistyökumppani, jonka kanssa pidettiin viikoittaisia palavereja. Asianhoitaja vieraili myös lukuisissa seuran tilaisuuksissa ympäri Suomea.¹⁹⁴ Lähetystö oli tukenut Suomi-Kuuba -seuraa taloudellisesti jo seuraa perustettaessa, mutta se tarjosi myös muuta materiaalista apua: lähetystön peruja olivat muun muassa monet huonekalut, koriste-esineet ja monistuskone seuran huoneistossa. Lähetystö ei kuitenkaan ollut seuran pääasiallinen rahallinen tukija. Vuonna 1974 se määritteli antavansa taloudellista tukea oman budjettinsa rajoissa, mutta Kuuban taholta tärkein rahoittaja oli Kuuban Ulkoministeriö.¹⁹⁵ Tarkkoja tietoja siitä, millaisissa summissa avun kanssa liikuttiin, ei ole ollut käytössäni, mutta tällainen kytkös kertoo Kuuban konkreettisesta ”solidaarisuuden tarpeesta”. Solidaarisuus ei siis ollut Kuuban näkökulmasta vain aktiivisen joukon innokkaan työn tukemista, vaan sillä oli myös konkreettinen poliittinen missio. Siten Ruotsin suurlähettilään Alcalden käsitys Kuuba-seuroista lähetystöjen ”ruumiinosina” on täysin linjassa Kuuban ulkopolitiikan kanssa. Alcalden mukaan lähetystön yhteistyö seuran kanssa ei ollut vain muodollista, vaan se oli nimenomaan poliittista tukityötä ja solidaarisuustoimintaa.¹⁹⁶ Näin solidaarisuutta määrittelivät toisaalta suomalaiset Kuuba-aktiivit ja toisaalta kuubalainen osapuoli.

---

¹⁹¹ Asiainhoitaja Alberto Peralta poistui tuolloin Suomesta kesken vuoden, mutta arkistotiedoista ei käy ilmi tähän syytä.

¹⁹² Johtokunnan ptkt 1972, KansA.

¹⁹³ Johtokunnan ptkt 1975, KansA.

¹⁹⁴ Toimintakertomus 1976–1977, KansA.

¹⁹⁵ Johtokunnan ptkt 1974, KansA.

¹⁹⁶ Johtokunnan ptkt 1974, KansA.

Suomi-Kuuba -seuran suhteet lähetystöön olivat pääosin hyvät ja toimivat, mutta poliittinen ilmapiiri aiheutti joskus kiperiäkin tilanteita. Yksi sellainen sattui Kaisa Savolaisen kohdalle kuubalaisen kulttuurin viikoilla vuonna 1976. Häntä oli tuolloin pyydetty seuran puheenjohtajan ominaisuudessa kirjoittamaan puhe tilaisuudessa esiintyneelle suomalaisministeri Arvo Aallolle, jonka oli määrä pitää se kuubalaisille vieraille.¹⁹⁷ Savolainen oli puheessa siteerannut tunnettua kuubalaisrunoilijaa, joka osoittautuikin vallankumousohallinnon vastustajaksi. Siteeraus oli aiheuttanut pienen diplomaattisen selkkauksen, jota Savolaisen oli rynnättävä selvittämään lähetystöön kesken työpäivän. Vakavaa konfliktia ei lopulta aiheutunut, mutta tapaus tuo hyvin esiin sen, miten herkkien asioiden parissa solidaarisuudessa välillä puuhattiin. Kuuballe ei ollut samantekevää, millaista julkisuutta se Suomessa sai. Koska Aalto edusti SKP:n enemmistöä, Savolainen katsoo, että tilanteessa piili myös vaara käyttää tapausta sisäisen politikoinnin välineenä.¹⁹⁸ Paasio kuvailee yhteistyötään asiainhoitaja Lazaro Cabezasin kanssa ”varsin tiiviiksi” ja hän katsoo tämän olleen hyvin perillä suomalaisen äärivasemmiston kahinoista. Puheenjohtajan yksi tehtävä oli siksi toimia tasapainottelijana ja sovittelijana näissä kiistoissa, sillä Kuuban intresseissä oli, ettei Suomen poliittinen tilanne heijastuisi häiritsevällä tavalla maiden suhteisiin.¹⁹⁹

4.5.4 Kansojen välisestä ystävydestä

Kuuban kansojen välisen ystävyuden instituutti ICAP oli Kuuba-solidarisuudessa keskeinen toimija, jonka kanssa pidettiin säännöllisesti yhteyttä. Se oli käytännössä se taho, joka viime kädessä määritteli solidaarisuuden puitteet. Tämä konkretisoitui Suomi-Kuuba -seuran ja ICAP:n välisiin yhteistyösopimuksiin, joista ensimmäinen solmittiin Havannassa vuonna 1974. Sopimuksella määriteltiin yhteistyön raamit seuraaville kolmelle vuodelle ja tehtiin seuralle työsuunnitelma 1,5 vuodeksi.²⁰⁰ ICAP:in ja Suomi-Kuuba -seuran välinen toinen yhteistyösopimus allekirjoitettiin pari vuotta myöhemmin ICAP:in valtuuskunnan Suomen vierailun yhteydessä. Valtuuskuntaa luotsasi Kuuban solidaarisuusjohtaja Jorge Castro Benitez ja siihen kuului myös Pohjoismaiden vastaava Orlaida Cabrera. Samana vuonna Havannassa pidettiin ICAP:in ja länsimaiden Kuuba-seurojen ensimmäinen neuvottelukokous, johon Suomesta osallistuivat seuran sihteeri Leena Haapaniemi ja Hedengren. Kokouksen osanottajia oli yhteensä 15 maasta. Säännöllisillä tapaamisilla varmistettiin, että yhteistyö sujui sovituissa puitteissa. Myös seuran toimintakertomukset oli käännettävä ja

---

¹⁹⁷ Aalto toimi ministerinä Sorsan II hallituksessa vuosina 1977–1982, mikä viittaisi tapauksen sattuneen vasta vuotta myöhemmin.

¹⁹⁸ Savolaisen haastattelu.

¹⁹⁹ Paasion haastattelu.

²⁰⁰ Johtokunnan ptkk 1974, KansA; Toimintakertomus 1973–1974, KansA.

toimitettava ICAP:lle.²⁰¹ ICAP:in näkökulmasta seura oli myös tärkeä tiedonlähde Suomesta ja ennen kaikkea siitä, millaista julkisuutta Kuuba Euroopan pohjoiskolkassa sai. Se esittikin toiveen, että seura ryhtyisi tutkimaan ”miten Kuubaa käsitellään Suomen lehdistössä.”²⁰²

Tapaamisiin ICAP:n ja seuran johtokunnan kesken kuului usein myös korkean tason tapaamisia niin politiikan nokkamiesten- ja naisten kuin kulttuurin kärkinimienkin kanssa. Viveca Hedengren, joka vieraili Kuubassa vuosina 1971, 1973 ja 1975, tapasi matkojen yhteydessä maan johtoa Fidel Castrosta Vilma Espiniin²⁰³. Seuran valtuuskunnat otettiin aina vastaan asiaan kuuluvien seremonioiden ja vierailujen yhteydessä heille esiteltiin laajasti vallankumouksen rakennustyön hedelmiä. Suomi-Kuuba -seuran valtuuskunnat tutustuivat muun muassa lukuisiin kouluihin, sairaaloihin, tuotantolaitoksiin ja virastoihin. Myös kulttuuritarjonta oli vahvasti esillä. Sekä Hedengrenin, Savolaisen että Paasion mukaan vierailut vahvistivat näkemystä vallankumouksen saavutusten vaikuttavuudesta ja Kuubasta tietynlaisena ”mallimaana”²⁰⁴. Muihin Latinalaisen Amerikan tai ylipäätään kehitysmaihin verrattuna erot olivat selviä. Paasion mukaan Kuubassa oli silmiinpistävää varsinaisen ryysyköyhälistön puuttuminen. Vieraille esiteltiin tietysti ennen kaikkea kolikon kirkkaampaa puolta.²⁰⁵

Solidaarisuustoimintaa määrittivät monella tavalla Kuuban pyrkimykset, mutta virallisen solidaarisuustoiminnan ohella syntyi myös aitoa ystävyyttä, ja sikäli Suomi-Kuuba -seuran tehtävä ystävyysseurana täyttyi. Monelle Kuuba-aktiiville Kuubasta muodostui poliittisesti värittyneen solidaarisuuden ohella vahva tunneside maahan ja sen kulttuuriin. Myös monien Suomessa vierailleiden kuubalaisten sydämessä Suomi sai erityisen paikan. Muun muassa kuubalaisesta muusikosta Carlos Pueblasta²⁰⁶ tuli Paasion mukaan suuri Suomen ystävä.²⁰⁷ Tällaiset puolet olivat tietysti toiminnan niitä puolia, joissa solidaarisuus nimenomaan yhteenkuuluvuuden tunteena ja myötämielisyytenä manifestoitui parhaiten.

---

²⁰¹ Johtokunnan ptkk 1972, KansA.

²⁰² Johtokunnan ptkk 1974, KansA.

²⁰³ Vilma Espín (1930–2007) oli yksi vallankumouksen naisjohtajista. Hän oli naimisissa Raúl Castron kanssa.

²⁰⁴ Savolaisen haastattelu.

²⁰⁵ Hedengrenin, Paasion ja Savolaisen haastattelut.

²⁰⁶ Carlos Puebla (1917–1989) oli yksi aikansa suosituimpia kuubalaisia laulaja-lauluntekijöitä, joka tuli tunnetuksi ”vallankumouksen laulajana” monien Kuuban vallankumousta käsittelevien sanoitustensa takia. Hänen kynästään on peräisin muun muassa Ernesto Guevaralle omistettu *Hasta siempre Comandante*, josta myös Agit-Prop teki suomalaisen version.

²⁰⁷ Paasion haastattelu.

5. Kuuba – mallimaa ja muutoksen symboli

Kuuba-solidarisuus sai alkunsa pienen, mutta innokkaan joukon toiminnasta. 1960- ja 70-luvuilla se kulki käsi kädessä Suomi-Kuuba -seuran kanssa, sillä vuonna 1963 perustettu seura oli se taho, jonka kautta solidaarisuus organisoituneena toimintana Suomessa kanavoitui. Kun ottaa huomioon, että seuran yhteistyökumppanit Kuuban puolelta olivat kaikki saman systeemin osia, kilpailevaa yritystä solidaarisuudelle olisi tuskin voinut syntyäkään tai ainakaan se ei olisi pystynyt saavuttamaan samoja mittasuhteita. Liki kahdessa vuosikymmenessä muutaman kymmenen palavasieluisen asianharrastajan seurasta muodostui yli neljäntuhannen jäsenen ystävyysseura, joka alaosastoineen teki Kuuba-solidarisuudesta maanlaajuista.

Käsittämälläni aikavälillä niin suomalaisessa yhteiskunnassa kuin kansainvälisessä ilmapiirissäkin tapahtui monia muutoksia, jotka heijastuivat solidaarisuuteen. 1960-luvulla, jolloin Kuuban vallankumous oli vielä hyvin tuore asia, solidaarisuutta leimasi Pentti Saarikosken kaltaisten vasemmistointellektuellien ja kulttuurivaikuttajien mukanaolo. Kylmän sodan kriisien keskellä Kuuba näyttäytyi täysin uudenlaisena vaihtoehtona. Seuran tärkein tehtävä sen alkumetreillä olikin Kuuban vallankumouksen tunnetuksi tekeminen. 1960-luvun loppua kohden Kuuba-solidarisuus kytkeytyi yhä vahvemmin Vietnamin sotaan ja siitä käytyyn keskusteluun. Suhteessa Vietnamin taisteluun Kuuba nuorine johtajineen edusti vinceremos-osastoa, voittajaa. Kuubassa oli onnistuttu siinä, mihin Vietnamissa pyrittiin. Lisääntyvä kiinnostus Kuubaa kohtaan linkittyi myös yleisemmin Suomen kansainvälistymiseen ja 1960-luvun lopulla nousseisiin kehityskysymyksiin. Kuuba-solidarisuus sai käyttövoimaa ajan yhteiskunnallisesta ja poliittisesta keskustelusta.

Etenkin 1970-luvulla solidaarisuutta määritteli Suomen poliittinen asenneilmasto. Vuosikymmen oli paitsi Kuuba-solidarisuuden, myös suomettumisen kulta-aikaa. Aikaan liittynyt voimakas puoluepolitisoituminen ja taistolaisliikkeen kukoistus näkyivät vahvasti Suomi-Kuuba -seuran toiminnassa, josta kiihkeimpinä vuosina uhkasikin tulla vasemmiston sisäistä valtapeliä. Toisaalta 1970-luku merkitsi Kuuba-solidarisuudelle myös järjestäytymistä ja toiminnan volyymin sekä myös taloudellisten voimavarojen kasvua. Tuolloin Suomi-Kuuba -seuran toiminta oli kaikkein monipuolisinta ja sen jäsenmäärä suurimmillaan. Solidaarisuudella saatiin aikaan myös hyvin konkreettisia saavutuksia. Kuubalaisen kulttuurin viikot, solidaarisuusviikot ja kuubalaiset illat tekivät Kuubaa ja seuran toimintaa tunnetuksi myös sellaisille, joille Kuuba oli vieraampi. Suomi-Kuuba -seura edisti myös Suomen ja Kuuban valtiollisia suhteita, mikä tuli konkreettisimmin esiin kulttuurin saralla. Suomen kulttuurivaltuuskunnan matka Kuubaan syksyllä 1973 oli tärkeä

päänavaus, jonka tärkein hedelmä oli maiden kulttuurivaihtopöytäkirjan allekirjoittaminen. Sen mukaisesti Suomeen saatiin varsin korkeatasoisiakin vieraita Kuuban kansallisbaletista ja ykkösrivin muusikoista lähtien. Kuubalaiset taiteilijat tulivat Suomeen paitsi taiteen, myös – tai ennen kaikkea – maansa ja vallankumouksen lähettiläinä, sillä vahva panostus kulttuurin oli osa kommunistisen Kuuban rakentamista. Kulttuuri oli kuitenkin tietystä mielessä turvallinen kenttä, jossa suomalaiset saattoivat riskittömimmin operoida. Vuosikymmenen lopulla maiden välillä alkoi lisääntyä myös taloudellinen kanssakäynti, missä siinäkin Suomi-Kuuba -seuralla oli tärkeä välittäjän rooli.

Solidaarisuustoiminnan kasvu oli kytköksissä Suomi-Kuuba -seuran jäsenten laajoihin verkostoihin. Seuran johtokunnan jäsenten yhteydet erilaisiin ammattiyhdistyksiin, poliittisiin puolueisiin ja järjestöihin sekä kulttuurin alalle edesauttoivat toiminnan organisoimista. 1960-luvun lopulla muun muassa Hedengren, von Bonsdorff ja Nikkilä toimivat aktiivisesti TRICONT -ryhmässä, jossa myös Kuuba oli vahvasti esillä. Yhteistyö konkretisoitui etenkin julkaisutoiminnassa. 1970-luvulla tärkeimpiä yhteistyökumppaneita Suomen tasolla olivat etenkin Suomi-Chile -seuran kaltaiset verrokkijärjestöt sekä monet poliittiset järjestöt, joista useissa Kuuba-seuran aktiivit olivat jäseninä. Kuuba-seuran johtokunnassa istui myös useita poliitikkoja, jotka toivat painoarvoa seuran toiminnalle. Kuten tutkimuksesta käy ilmi, seuran johtohahmoiksi pyrittiin valitsemaan mieluiten Pertti Paasion kaltaisia vasemmiston maltillista laitaa edustavia poliitikkoja, sillä vähemmistöläisten nostaminen seuran keulahahmoiksi olisi rajannut solidaarisuuden toimikenttää.

Kuuba-solidaarisuus oli kansainvälinen ilmiö. Suomessa kansainvälisen viitekehyksen toiminnalle muodostivat ensisijaisesti muut Pohjoismaat. 1970-luvun alusta lähtien tapaamisista niiden Kuuba-seurojen välillä tuli säännöllisiä. Tämä liittyi vahvasti työprikaateihin, jotka vaativat yhteistä suunnittelua ja organisoimista. 1970-luvun lopulla pohjoismainen yhteistyö solidaarisuudessa oli jo siinä määrin vakiintunutta, että Kuubakin katsoi sen tarvitsevan jonkin yhteistyöelimen. Näin Kuuban ja Pohjoismaiden yhteistyöjärjestön AACPN:n perustaminen kertoo organisoitumisesta paitsi Pohjoismaiden tasolla, myös Kuuban tarpeesta kontrolloida sitä. Tärkein yhteistyötaho oli Kansojen välisen ystävyuden instituutti ICAP, joka määritteli solidaarisuuden raamit.

Kuuba-solidaarisuuden parissa toimineita henkilöitä ei voi niputtaa yhden ideologian tai poliittisen katsomuksen alle, sillä Kuuba kokosi ympärilleen varsin monenlaisia toimijoita. Selkein Kuuba-aktiiveja yhdistävä tekijä oli näkemys Kuubasta innoittajana ja hyvän kehityksen symbolina. Kuubassa konkretisoituivat ne asiat, joihin muun muassa Vietnamin pyrittiin. Kuuba oli, ja käytännössä jäikin ainoaksi maaksi, joka onnistui merkittäväällä tavalla nouseman Yhdysvaltoja

vastaan ja luomaan maasta Latinalaisen Amerikan tasa-arvoisimman. Kuuban saavutukset erityisesti koulutuksen ja terveydenhuollon tasa-arvoistamisessa olivat kiistattomia parannuksia, ja juuri niissä kiteytyi vallankumouksen arvo ja oikeutus. Toinen piirre, joka Kuuba-aktiiveja yhdisti, oli jonkinlainen yleisvasemmistolaisuus. Tämä on tietysti seuran toimintaympäristöä ajatellen loogistakin.

Kuubassa ei ollut kysymys vain Kuubasta, vaan se oli yksi heijastuma niistä kylmän sodan asetelmista, jotka Suomessa saivat omat erityispiirteensä maan kansainvälisesti erikoisesta asemasta puolueettomana, mutta silti jotenkin itään päin kallellaan olevana maana. Kylmä sota asetti ne reunaehdot, joiden puitteissa solidaarisuutta harjoitettiin. Solidaarisuuden keskeisenä katalysaattorina toimi Vietnamin sota ja yleisemmin Yhdysvaltain harjoittama ”jenkki-imperialismi” sekä Latinalaisessa Amerikassa että muualla kolmansissa maissa. Myös Chilen vallankaappauksen aikaansaama laaja solidaarisuusliike oli yksi tämän asetelman heijasteista. Kuuban ydin oli siinä, mitä se edusti. Kuuba oli ensimmäinen ”riiston alta” noussut maa, joka kukisti diktatuurin ja sai aikaan pysyvän muutoksen. Tärkeä rooli vallankumouksessa oli sen karismaattisilla nokkamiehillä, erityisesti Fidel Castrolla ja Ernesto ”Che” Guevaralla. Sikaria tupruttelevat miehet nähtiin vapaan maailman esitaistelijoina. Erityisesti Guevara edusti eräänlaista vallankumouksellisen arkkityyppiä, joka tinkimättömästi ja aatteilleen omistautuen taisteli viimeiseen asti. Itsevarmuutta uhkuva Castro oli puolestaan vallankumouksen itseoikeutettu johtajahahmo, jossa vallankumouksen luonne ja saavutukset henkilöityivät.

Solidaarisuuteen vahvasti liittynyt kuubalaisen kulttuurin mukanaolo oli eittämättä keskeinen tekijä Kuuban suosiossa. Karibialainen lämpö ja huoleton elämänasenne olivat jotain, mitä oli helppo lähestyä. Kuubalaiseen kulttuuriin liittyi myös vahva eksoottinen lataus, joka teki siitä kiinnostavaa ja veti puoleensa. Samalla siinä oli kuitenkin tarpeeksi tuttua. Kuubaan kietoutui myös vahvasti vallankumousromantiikka. Tämä romanttinen ripaus tuli parhaiten esiin työprikaateilla, jotka olivat paitsi hyvin konkreettinen tapa osoittaa solidaarisuutta, myös mahdollisuus kokea olevansa osallisena jossain suuremmassa.

LÄHDELUETTELO

I ALKUPERÄISLÄHTEET

A) Painamattomat lähteet:

KANSAN ARKISTO (KansA), Helsinki

Suomi-Kuuba -seuran arkisto

Perustavan kokouksen pöytäkirja 1962

Johtokunnan pöytäkirjat 1967 – 1980

Vuosikokousten pöytäkirjat, 1967 – 1980

Historiikki, 1982

Yksityiset aineistot

Muistio Suomen kulttuuritapahtumasta latinalaisessa Amerikassa, laatija Mikko Pyhälä, Kaisa Savolaisen hallussa

B) Lehdistö:

Helsingin Sanomat (HS) 3.1. – 20.1.1959

Tricontin taustaa, Ydin 1/1969

Tricont, kolmannen maailman instituutti, Ydin 5/1968

Ylioppilasaguevarat ja ruusujen aika, Ydin 3/1969

C) Dokumenttiaineisto:

Huomenna puhuu Fidel (1971). Lasse Lehtisen reportaasi kuubalaisesta arkipäivästä, valmistautumisesta juhlaan, karnevaalilyöstä ja seuraavasta päivästä, jolloin Fidel Castro puhuu Kuuban kansallispäivänä.

Kalle Holmbergin haastattelu vuodelta 1969

[<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=25&t=&a=1337>], kuunneltu 13.3.2010.

Katuhaastatteluja Helsingissä vuonna 1967

[<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=616&a=924>], katsottu 1.3.2011.

Kenen joukoissa seisot? 1970-luvun laululiike. (2006). Musiikkielokuva. Ohjaus & käsikirjoitus Jouko Aaltonen, Illume Ltd. Oy.

Kolmannen maailman viikko Vanhalla, televisiokatselmus vuodelta 1968

[<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=616&a=5529>], katsottu 2.2.2011.

Kuuba, sosialismin sokerisaari (1966). Filmiraportti Kuuban arkipäivästä ja lähihistoriasta.

Ohjaus Antti Kovanen. [<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=100&a=3883>], katsottu 19.9.2010.

'Kuuban kriisi viikon puheenaiheena' radiokeskustelu 25.10.1962 keskustelijoina toimittajat Olavi Laine, Jaakko Okker ja Kai Veikko Vuoristo.
[\[http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=100&a=839\]](http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=2&ag=11&t=100&a=839), kuunneltu 18.10.2010.

Omara ja Martin Kuubasta (1974). Kuubalaisten muusikoiden Omara Portuondon ja Martin Rojasin Suomen kiertueen aikana tehty tv-nauhoitus, jossa he esittävät Love Recordsille levyttämiään lauluja.

Vallankumouksen lapset? Kuuba 1977 (1978). Dokumentti 1970-luvun Kuubasta. Ohjaus Erkki Vihtonen.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

D) Kirjallisuus:

Anderson, John Lee 1998. *Che Guevara*. Suomentanut Leena Nivala. Otava, Keuruu.

Boot, Max 2002. *The Savage Wars of Peace. Small Wars and the Rise of American Power*. Basic Books, Yhdysvallat.

Eerola, Jan 2004. *Vallankumous oli jo ovella*. Ylioppilaslehti 4/2004.

Haapala, Pertti 2003. *Nuoriso numeroina*. Teoksessa Aapola, Sinikka, Kaarinen, Mervi. *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*. SKS.

Halebsky, Sandor & Kirk, John M. 1985. *Cuba – twenty-five years of revolution, 1959-1984*. Praeger Publishers, New York.

Hanson, Philip 2003. *The Rise and Fall of Soviet economy, an Economic History of the USSR from the 1945*, Pearson Education Limited

Hannikainen, Matti: *Lapionvarresta näyttöpäätteelle* teoksessa *Suomalainen arki. Hyvinvoinnin Suomi*.

Heinonen, Visa 2003. *Nuoriso mainonnan kohteeksi – kovaa menoa ja meininkiä* teoksessa *Arkinen kumous : suomalaisen 60-luvun toinen kuva*. SKS, Helsinki.

Hyrkkänen, Markku 2002. *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere.

Häggman, Kai, et al 2006. *Täältä tulee nuoriso! : 1950-79*. WSOY, Helsinki.

Häggman, Kai (päätoim.) 2008. *Suomalaisen arjen historia. Hyvinvoinnin Suomi*. WSOY, Porvoo.

Jacobson, Max 2003. *Tilinpäätös. 20. vuosisadan tilinpäätös III*. Otava, Keuruu.

Jussila, Osmo; Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi 2009. *Suomen poliittinen historia 1809 - 2009*. 6. painos, WSOY Oppimateriaalit, Helsinki.

Kaarninen, Pekka 2006. *Kotisohvalla ja katsomoissa* teoksessa *Täältä tulee nuoriso! : 1950-79*. WSOY, Helsinki.

Kajaani, Mikko. ”*Filadelfian*” lähettiläitä ja muuta diplomatiaa. Teoksessa *Kahvi, pahvi ja tango, Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet*.

Kallinen, Timo & Koivusalo, Veikko 2000. *Pitkä 70-luku – valokuvia ja muistikuvia*. Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy, Helsinki.

- Kastari, Pirkko-Liisa 2001. *Mao, missä sä oot? : Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa*. SKS, Helsinki.
- Kekki, Eerika 2011. *Kolmatta linjaa etsimässä – uusvasemmisto 1960-luvun keskusteluissa*. Pro gradu, Tampere.
- Kivimäki, Antti. *Solidaarisuus elää renessanssia*. Yliopisto 1/2010.
- Kuisma, Markku: *YYA-sopimuksesta Euroopan unioniin*. Teoksessa *Suomalaisen arjen historia. Hyvinvoinnin Suomi*.
- Leonard, Thomas, M. 2004. *Fidel Castro. A Biography*. Greenwood Press, Westport.
- Lievesley, Geraldine 2004. *The Cuban Revolution Past, Present, and Future Perspectives*. Palgrave Macmillan, New York.
- Melasuo, Tuomo 1988. *Kylmä sota, liennytyt ja kolmas maailma*. Teoksessa *Maaailmanhistorian pikkujättiläinen*.
- Metsämäki, Mikko 2006. *Aktivistit: suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina*. Edita, Helsinki.
- Miettunen, Katja-Maria 2009. *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden kertomana ajanjaksona*. SKS, Saarijärvi.
- Nevakivi, Jukka; Seppo Hentilä & Lauri Haataja 1993. *Poliittinen historia: johdatus tutkimukseen*. Finn Lectura, Helsinki.
- Peltonen, Matti; Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa 2003. *Arkinen kumous : suomalaisen 60-luvun toinen kuva*. SKS, Helsinki.
- Pérez, Louis A 2001. *Winds of Change Hurricanes and the Transformation of Nineteenth Century Cuba*. University of North Carolina Press, cop., Chapel Hill, N.C.
- Pérez-Stable, Marifeli & American Council of Learned Societies 1999. *The Cuban Revolution Origins, Course, and Legacy*. 2. painos, Oxford University Press, New York.
- Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. 2005. *Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia*. Edita, Helsinki.
- Pirttijärvi, Jouni 1998. *Ystävyyttä ja solidaarisuutta*. Teoksessa *Kahvi, pahvi ja tango, Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet*.
- Portelli, Alessandro 2006. *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Toim. Fingerroos, Outi; Haanpää, Riina; Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. SKS, Helsinki.
- Rentola, Kimmo: *Kevään 1968 isänmaan toivot*. julkaisussa Saaritsa, Sakari & Teräs, Kari (toim.): *Työväen verkostot. Väki voimakas 16*, Työväen historian ja perinteen seura, Helsinki 2004.
- Rentola, Kimmo 2005. *Vallankumouksen aave: vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970*. Otava.
- Rojo, Ricardo 1970. *Ystävänä Che*. Suomentaneet Lappi-Seppälä, Jyrki & Brotherus, Matti. Tampereen kirjapaino Oy, Tampere.
- Saarikangas, Kirsi 2006. *Nuoruus lähiöissä*. Teoksessa *Täältä tulee nuoriso! : 1950-79*.
- Sevón, Cay 2000. *Solidaarisuus auttoi*. Teoksessa *Pitkä 70-luku – muistikuvia ja valokuvia*.
- Sinclair, Marianne 1979. *Those who died young. Cult Heroes of the Twentieth Century*. Plexus Publishing Limited, Lontoo.
- Snellman, Hanna: *Suuri muutto Ruotsin lähiöihin* teoksessa *Suomalainen arki. Hyvinvoinnin Suomi*.

- Staten, Clifford L. 2003. *The History of Cuba*. Greenwood Press, Westport (Conn.).
- Tarkka, Jukka 1992. *Suomen kylmä sota: miten viattomuudesta tuli voima*. Otava, Helsinki.
- Tietosanakirja* 1997. Gummerus.
- Tuomi, Helena (toim.) 1976. *Suomi ja kolmas maailma*. Gummerus, Jyväskylä.
- Tuominen, Marja 1991. *"Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia": sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava, Helsinki.
- Ukkonen, Taina 2000. *Menneisyyden tulkinta kertomalla: muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. SKS, Helsinki.
- Valtonen, Pekka 2001. *Latinalaisen Amerikan Historia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Virrankoski, Pentti 2001. *Suomen historia 2*. SKS, Helsinki.
- Virtanen, Matti 2001. *Fennomanian perilliset: poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Von Bonsdorff 1986, Johan. *Kun vanha vallattiin*. Tammi, Helsinki.
- Von Bonsdorff, Johan 2000. *60-luvun kuvat*. Teoksessa Hakkarainen, Outi et al. (toim.) 2000. *Unelmia paremmasta maailmasta. Suomalaisen kehityksmaaliikkeen juurilla*. Like Kustannus, Helsinki.
- Zetterberg, Seppo 1990. *Maailmanhistorian pikkujättiläinen*. Toinen pianos. WSOY, Helsinki.
- Wright, Thomas C. 2001. *Latin America in the Era of the Cuban Revolution*. Rev ed. Praeger, Westport, Conn.

E) Sähköinen aineisto:

Hertta Kuusinen 1904-1974, Pirkko Kotilan ja Sanna Tarnasen suunnittelemaan näyttelyyn pohjautuva esitys Hertta Kuusisen elämästä
[http://www.kansanarkisto.fi/Hertta_Kuusinen_1904_1974.pdf], luettu 2.9.2010.

Historia. Sadankomitean historiikki [<http://www.sadankomitea.fi/yleinen/historia>], luettu 20.2.2011

La revolución cubana en la prensa. Artikkelin Kuuban vallankumouksen uutisoinnista lehdistössä [<http://www.saladeprensa.org/art798.htm>], luettu 25.10.2010.

La revolución cubana en los titulares. BBC Mundon Kuuban vallankumousta käsittelevä sivusto [http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/specials/2008/cuba/newsid_7754000/7754418.stm], luettu 25.10.2010.

Pirttijärvi, Jouni, Barrikadeilta parketeille
[http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/1997_5/3100], luettu 8.9.2010.

Suomen ja Kuuban väliset suhteet, Meksikon suurlähetystön internetsivusto
[<http://www.finlandia.org.mx/public/default.aspx?nodeid=34653&contentlan=1&culture=fi-FI>], luettu 10.3.2011

F) Haastattelut:

Hedengren, Viveca (s. 1940), toimittaja/tuottaja (eläkkeellä), TRICONTin toiminnanjohtaja vuosina 1968–1971, Suomi-Kuuba-seuran johtokunnan jäseneksi vuonna 1969, aktiivisin aika seurassa 1970-luvulla. Haastattelu 23.6.2009 Helsingissä.

Paasio, Pertti (s.1939). kansanedustaja, SDP (eläkkeellä), Suomi-Kuuba -seuran puheenjohtaja vuosina 1976–1979. Haastattelu 15.11.2010 Turussa.

Savolainen, Kaisa (s. 1940), Suomi-Kuuba-seuran puheenjohtaja vuosina 1972–1976. Haastattelu 31.10.2010 Helsingissä.

Siira, Marjaliisa (s. 1944), toimittaja (eläkkeellä). Haastattelu 23.6.2009 osana Työväenmuseumo Werstaan tallennusprojektia ”Aktivismi historia, fokuksena lattarisolidarisuus ja kehitysyhteistyö, haastattelija Hannele Lohtaja.

G) Henkilökohtaiset tiedonannot:

Pyhälä, Mikko. RE: Haastattelupyynnö. Sähköpostiviesti tekijälle 28.9.2010. Tekijän [hannele.lohtaja@uta.fi] hallussa.